

พืชสมุนไพรในประเทศไทย

ตอนที่ 1

สถาบันวิจัยสมุนไพร กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข

พืชสมุนไพรในประเทศไทย

ตอนที่ 1

สถาบันวิจัยสมุนไพร กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข

พืชสมุนไพรในประเทศไทย

ตอนที่ 1

ดร.ณ เพ็ชรทลาย
ณัฐตรา จันทรสุวานิชย์
ชาติรี ชาญประเสริฐ

สถาบันวิจัยสมุนไพร
กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์
กระทรวงสาธารณสุข

พืชสมุนไพรในประเทศไทย

ตอนที่ 1

ดร.ณ เพ็ชรพลาย
ณัจฉรา จันทร์สุวานิชย์
ชาตรี ชาญประเสริฐ

สถาบันวิจัยสมุนไพร
กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์
กระทรวงสาธารณสุข

พืชสมุนไพรในประเทศไทย

ตอนที่ 1 (พิมพ์ครั้งที่ 3) พ.ศ. 2544

คณะผู้พิมพ์

ดร.ณ เพ็ชรพลาย

ณัจฉรา จันทร์สุวานิชย์

ชาติรี ชาญประเสริฐ

คณะผู้สำรวจ

ณัจฉรา จันทร์สุวานิชย์

ชาติรี ชาญประเสริฐ

ดร.ณ เพ็ชรพลาย

วิฑิตย์ นามมูลน้อย

ดารัตน์ สีสงษ์

สุรพล อินกานา

วรรณศิริ งามสมุทร

คณะผู้ถ่ายภาพ

วิฑิตย์ นามมูลน้อย

ชาติรี ชาญประเสริฐ

ดร.ณ เพ็ชรพลาย

ณัจฉรา จันทร์สุวานิชย์

วรรณศิริ งามสมุทร

ออกแบบ

วิเชียร วงศ์สกุลกฤษณ์

ISBN 974-291-322-6

ภาพปกหน้า คันทูลี *Tylophora indica* Merr.

ภาพปกหลัง ถั่วลิสงนา *Alysicarpus vaginalis* (L.) DC.

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก กรุงเทพมหานคร

อยู่อย่างไทย กินอย่างไทย ไทยเรีองรุ่ง
ช่วยผดุงวิถีไทยให้สุขสันต์
บ้านเราพร้อมอาหารยาฮารพัน
ป่าใหญ่นั้น บริบูรณ์สมุนไพร

ภูมิปัญญาบรรพชนอันคุณค่า
เฉยเฉิดมาเสริมสั่งอย่างทองใส
แม้ชาติไทยตั้งมั่นไม่หวั่นใคร
ผู้เขาได้ ยืนแถวหน้าอย่างงาม

(นางสุดารัตน์ เกยุราพันธุ์)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

คำนิยม

ประเทศไทยอุดมด้วยทรัพยากรพืชสมุนไพรนานาชนิด ทั้งที่เป็นพันธุ์ไม้ท้องถิ่นและพันธุ์ ไม้ต่างถิ่นแต่นำเข้ามาในประเทศเป็นเวลานานแล้ว บางชนิดเป็นที่รู้จักแพร่หลาย แต่อีกหลายชนิดเป็นที่รู้จักใช้ประโยชน์เพียงเฉพาะบางท้องถิ่น หรือบางประเทศเท่านั้น ซึ่งเป็นการสูญเสียโอกาสในการนำทรัพยากรพืชสมุนไพรเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์อย่างแพร่หลาย กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์จึงได้ รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ในตำราแผนโบราณของพืชสมุนไพรที่ได้จากการสำรวจ และเก็บรวบรวมตัวอย่างจากแหล่งต่างๆ ในประเทศไทย นำมาเรียบเรียงจัดพิมพ์หนังสือ “พืชสมุนไพรในประเทศไทย ตอนที่ 1” ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำลักษณะชนิดพืชสมุนไพร เผยแพร่ความรู้ สร้างแรงจูงใจตลอดจนเป็นแนวทางแก่ผู้สนใจทั่วไป สำหรับพิจารณาคัดเลือกมาศึกษาถึงศักยภาพของพืชสมุนไพรเหล่านั้น เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างจริงจัง ซึ่งหลังจากจัดพิมพ์และเผยแพร่แล้ว พบว่าหนังสือเล่มนี้ได้รับความสนใจ และยังเป็นที่ต้องการของผู้สนใจอีกจำนวนมาก

กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์จึงได้พิจารณา จัดพิมพ์หนังสือ “พืชสมุนไพรในประเทศไทย ตอนที่ 1” ขึ้นใหม่อีกครั้ง เพื่อให้เพียงพอแก่ความต้องการ โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะยังคงก่อให้เกิดประโยชน์ ช่วยส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนสนับสนุนการศึกษาพืชสมุนไพรให้แพร่หลายและกว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อนำทรัพยากรพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์อย่างถูกต้องเหมาะสม และจริงจังต่อไป

(นายแพทย์ณรงค์ศักดิ์ อังคะสุวพลา)

อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

คำนำ

ประเทศไทยมีการใช้พืชสมุนไพรบำบัดรักษาอาการของโรค มาแต่ครั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะสภาพภูมิประเทศ ที่เอื้ออำนวยในด้านความหลากหลายของพรรณพืช กอปรกับภูมิความรู้ของแพทย์แผนโบราณ ตลอดจนภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่สืบทอดจากคนรุ่นก่อนยังคนรุ่นหลัง ที่มีการจดจำและบอกต่อกันมา ถึงชนิดพืชและวิธีการนำมารักษาอาการของโรคให้หายได้

ปัจจุบันหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ได้ให้ความสำคัญในการศึกษาพืชสมุนไพรตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อสืบค้นและดำรงรักษาสমบัติล้ำค่าชิ้นนี้ของไทยเอาไว้ ให้เกิดประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างจริงจัง

ปัญหาบางประการที่นักวิจัยพืชสมุนไพรประสบอยู่ในขณะนี้ คือข้อจำกัดด้านชนิดพันธุ์พืช กล่าวคือการไม่ทราบชนิดและลักษณะพืชที่บ่งไว้ในตำรายาแผนโบราณ หรือทราบเพียงไม่กี่ชนิด ทำให้โอกาสที่พืชสมุนไพรต่าง ๆ หลากหลายชนิด จะได้รับการนำมาศึกษาค้นคว้า ต้องถูกจำกัดลงไปด้วยอย่างน่าเสียดาย

คณะผู้จัดทำเล็งเห็นความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงได้สำรวจพันธุ์พืชสมุนไพรที่มีการกล่าวอ้างในตำรายาแผนโบราณ ทั้งของไทยและของต่างประเทศ เพื่อเก็บตัวอย่างมาตรวจสอบชื่อชนิด ตามหลักพฤกษอนุกรมวิธาน และเรียบเรียง จัดพิมพ์เป็นเอกสารเผยแพร่ เพื่อแนะนำชนิดพืชสมุนไพร ทั้งที่เป็นพืชพื้นเมือง และพืชต่างประเทศแต่มีการเจริญเติบโตได้ดีในประเทศไทย โดยในครั้งแรกนี้ได้คัดเลือกพืชสมุนไพรที่สำรวจพบจากแหล่งต่างๆ จำนวน 100 ชนิด จัดพิมพ์เป็นหนังสือภาพสีธรรมชาติของพืชสมุนไพร ประกอบคำบรรยายลักษณะพืชอย่างสั้นๆ ชื่อวิทยาศาสตร์ ชื่ออื่นๆ แหล่งที่พบพืชได้ในธรรมชาติ และข้อมูลการใช้ในตำรายาแผนโบราณ เพื่อประโยชน์ต่อนักวิจัยสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป นอกจากนี้ยังมีพืชสมุนไพรที่สำรวจพบอีกหลายชนิด ซึ่งคณะผู้จัดทำจะได้นำมาเรียบเรียงและจัดพิมพ์เสนอในโอกาสต่อไป

มะกล่ำตาหนู

รวมใหญ่

ชิงชี่

สารบัญ

คำนิยม.....	3
คำนำ.....	4
คำขอบคุณ.....	5
<i>Abelmoschus esculentus</i> Moench กระเจี๊ยบมอญ.....	12
<i>Abelmoschus moschatus</i> Medic. ชมดคัน.....	14
<i>Abrus precatorius</i> Linn. มะกล่ำตาหนู.....	16
<i>Acanthus ebracteatus</i> Vahl เทวีกอปลาหน่อ.....	18
<i>Achyranthes aspera</i> Linn. พันงู.....	20
<i>Aganosma marginata</i> G. Don โมกเครือ.....	22
<i>Albizia myriophylla</i> Benth. ชะเอมป่า.....	24
<i>Alternanthera philoxeroides</i> Griseb. ผักเป็ดน้ำ.....	26
<i>Alysicarpus vaginalis</i> (L.) DC. ถั่วลิสงนา.....	28
<i>Amaranthus spinosus</i> Linn. ผักขมหนาม.....	30
<i>Ardisia littoralis</i> Andr. รามใหญ่.....	32
<i>Atalantia monophylla</i> DC. มะนาวผี.....	34
<i>Azima sarmentosa</i> Benth. & Hook. หนามพุงคอก.....	36
<i>Barleria lupulina</i> Lindl. เสลดพังพอน.....	38
<i>Barleria prionitis</i> Linn. อังกาบหนู.....	40
<i>Borreria articularis</i> (L.f.) F.N. Williams กระดุน.....	42
<i>Bridelia ovata</i> Decne มะกอก.....	44
<i>Bridelia tomentosa</i> Bl. ขนหนอน.....	46
<i>Caesalpinia digyna</i> Rottler กำจาย.....	48
<i>Calotropis gigantea</i> R.Br. รั้ว.....	50
<i>Capparis micracantha</i> DC. ชิงชี่.....	52
<i>Capparis siamensis</i> Kurz พุงก่.....	54
<i>Cardiospermum halicacabum</i> Linn. โดกกระชอน.....	56

<i>Carissa cochinchinensis</i> Pierre หนามพรม.....	58
<i>Casearia grewiaefolia</i> Vent. กรวยป่า.....	60
<i>Cassia alata</i> Linn. ชุมเห็ดเทศ.....	62
<i>Cassia occidentalis</i> Linn. ชุมเห็ดเล็ก.....	64
<i>Cleome viscosa</i> Linn. ผักเสี้ยนผี.....	66
<i>Combretum trifoliatum</i> Vent. คดสัง.....	68
<i>Commelina benghalensis</i> Linn. ผักปราบ.....	70
<i>Commelina diffusa</i> Burm.f. ผักปราบนา.....	72
<i>Corchorus aestuans</i> Linn. กระเจานา.....	74
<i>Corchorus capsularis</i> Linn. ปอเส็ง.....	76
<i>Corchorus olitorius</i> Linn. ปอกระเจา.....	78
<i>Crotalaria quinquefolia</i> Linn. หิ่งห้อย.....	80
<i>Dendrophthoe pentandra</i> (L.) Miq. กาฝากมะม่วง.....	82
<i>Diospyros malabarica</i> Desv. Kostel. var. <i>siamensis</i> (Hochr.) Phengklai มะพลับใหญ่.....	84
<i>Ehretia microphylla</i> Lamk. ข่อยจีน.....	86
<i>Flagellaria indica</i> Linn. หวายลิง.....	88
<i>Gloriosa superba</i> Linn. ดอกตี่ง.....	90
<i>Gymnopetalum integrifolium</i> Kurz ขี้กาแดง.....	92
<i>Hedyotis biflora</i> (L.) Lamk. หมากคืบน้ำค้าง.....	94
<i>Hedyotis corymbosa</i> (L.) Lamk. หญ้าลิ้นงู.....	96
<i>Helicteres angustifolia</i> Linn. ขี้ดุ่น.....	98
<i>Hygrophila erecta</i> (Burm.f.) Hochr. ต้อยติ่งนา.....	100
<i>Hyptis suaveolens</i> Poit. แมงลักคา.....	102
<i>Ichnocarpus frutescens</i> R.Br. เครือปลาสงแดง.....	104
<i>Ipomoea aquatica</i> Forsk. ผักบุ้ง.....	106

ปอกระเจา

หวายลิง

แมงลักคา

สะอึก

เถาสะอึก

จิงจ้อเหลื่อม

<i>Ipomoea maxima</i> Don สะอึก.....	108
<i>Ipomoea pes-caprae</i> (L.) R.Br. ผักบุ้งทะเล.....	110
<i>Lepisanthes senegalensis</i> Leenh. หนาว้อ.....	112
<i>Lindernia anagallis</i> Pennell หนวดปลาชุก.....	114
<i>Ludwigia hossopifolia</i> (G.Don) Exell. เทียนนา.....	116
<i>Ludwigia octovalvis</i> (Jacq.) Raven หญ้ารกนา.....	118
<i>Malachra capitata</i> Linn. ปอคัน.....	120
<i>Melochia corchorifolia</i> Linn. เสังเล็ก.....	122
<i>Merremia hederacea</i> (Burm.f.) Haller.f. เถาสะอึก.....	124
<i>Merremia umbellata</i> (L.) Hall.f. จิงจ้อขาว.....	126
<i>Microcos tomentosa</i> Smith พลับพลา.....	128
<i>Momordica cochinchinensis</i> Spreng. ฟักข้าว.....	130
<i>Mukia maderaspatana</i> Roem. แดงหนู.....	132
<i>Muntingia calabura</i> Linn. ตะขบฝรั่ง.....	134
<i>Murraya koenigii</i> (L.) Spreng. หอมแขก.....	136
<i>Murraya paniculata</i> (L.) Jack แก้ว.....	138
<i>Ochna integerrima</i> Merr. กระแจะ.....	140
<i>Operculina turpethum</i> (L.) S. Manso จิงจ้อเหลื่อม.....	142
<i>Oxalis corniculata</i> Linn. ผักแว่น.....	144
<i>Oxystelma esculentum</i> (L.) R.Br. จมูกปลาหลด.....	146
<i>Parameria barbata</i> Schum. เครือเขามวกขาว.....	148
<i>Pentapetes phoenicea</i> Linn. บานเทียน.....	150
<i>Phylla nodiflora</i> (L.) Greene หญ้าเกล็ดปลา.....	152
<i>Phyllanthus acidus</i> Skeels มะขม.....	154
<i>Phyllanthus reticulatus</i> Poir. ก้างปลาเครือ.....	156
<i>Phyllanthus virgatus</i> Forst. f. ขางอำเภอ.....	158
<i>Pilea microphylla</i> (L.) Liebm. ไข่มด.....	160
<i>Polyalthia cerasoides</i> Benth. ex Bedd. กะเจียน.....	162

<i>Portulaca oleracea</i> Linn. ผักเบี้ยใหญ่.....	164
<i>Randia siamensis</i> Craib คัดเค้าเครือ.....	166
<i>Raphistemma hooperianum</i> (Bl.) Decne ข้าวสารดอกเล็ก.....	168
<i>Ruellia tuberosa</i> Linn. ด้อยดิ่ง.....	170
<i>Scoparia dulcis</i> Linn. กรดน้ำ.....	172
<i>Securinea virosa</i> Baill. ก้างปลาขาว.....	174
<i>Sesbania javanica</i> Miq. โสนกินดอก.....	176
<i>Sphaeranthus africanus</i> Linn. หญ้าค้อนกลอง.....	178
<i>Sphenoclea zeylanica</i> Gaertn. ผักปอด.....	180
<i>Stachytarpheta indica</i> Vahl พันงูเขียว.....	182
<i>Stephania japonica</i> (Thunb.) Miers var. <i>discolor</i> (Bl.) Forman ก้นปัด.....	184
<i>Streblus asper</i> Lour. ข่อย.....	186
<i>Suregada multiflorum</i> (A.Juss.) Baill. ขันทองพยับบาท.....	188
<i>Syzygium aromaticum</i> (L.) Merr. & L.M. Perry กานพลู.....	190
<i>Talinum triangulare</i> (Jacq.) Willd. โสมเกาหลี.....	192
<i>Tiliacora triandra</i> Diels ย่านาง.....	194
<i>Tinospora baenzigeri</i> Forman ชิงช้าชาติ.....	196
<i>Trianthema portulacastrum</i> Linn. ผักเบี้ยหิน.....	198
<i>Tribulus terrestris</i> Linn. หนามกระสุน.....	200
<i>Tylophora indica</i> Merr. คันธูลี.....	202
<i>Urena lobata</i> Linn. ไข่ครอก.....	204
<i>Wrightia religiosa</i> Benth. โมกบ้าน.....	206
<i>Wrightia tomentosa</i> Roem. & Schult. โมกมัน.....	208
<i>Zizyphus mauritiana</i> Lam. พุทรา.....	210
เอกสารอ้างอิง.....	212
ดรชนนีนี้ออกษาไทย.....	218

ข้าวสารดอกเล็ก

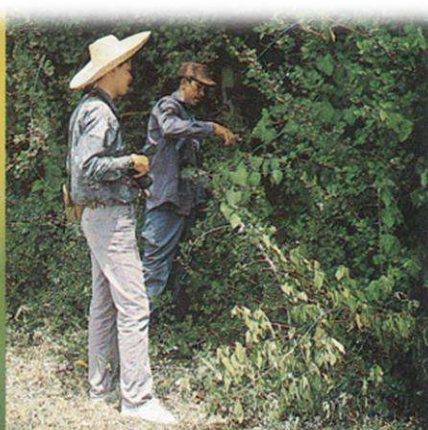

โสมเกาหลี

โมกบ้าน

กระเจี๊ยบมอญ

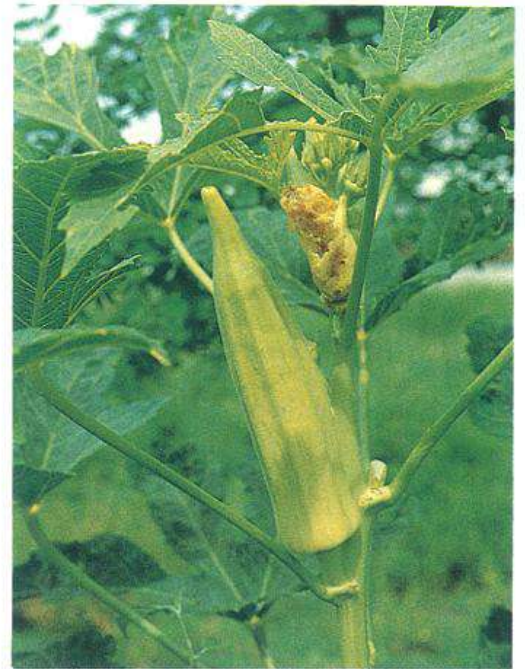
ชื่อวิทยาศาสตร์ *Abelmoschus esculentus* Moench

วงศ์ MALVACEAE

ชื่ออื่น กระเจี๊ยบ มะเขือทะวาย มะเขือละโว้

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุกอายุหลายปี ลำต้นตั้งตรง ใบเดี่ยว เรียงสลับ ตัวใบรูปร่างคล้ายห้าเหลี่ยม โคนใบเว้า ใบหยัก 5-7 แฉก ช่อดอกออกตามซอกใบ ดอกใหญ่ กลีบดอก 5 กลีบ สีเหลืองสด โคนกลีบด้านในสีม่วงแดง ผลรูปทรงกระบอก เป็นพู่ปลายแหลม ภายในแบ่ง 5-9 ช่อง แต่ละช่องมีเมล็ดจำนวนมาก

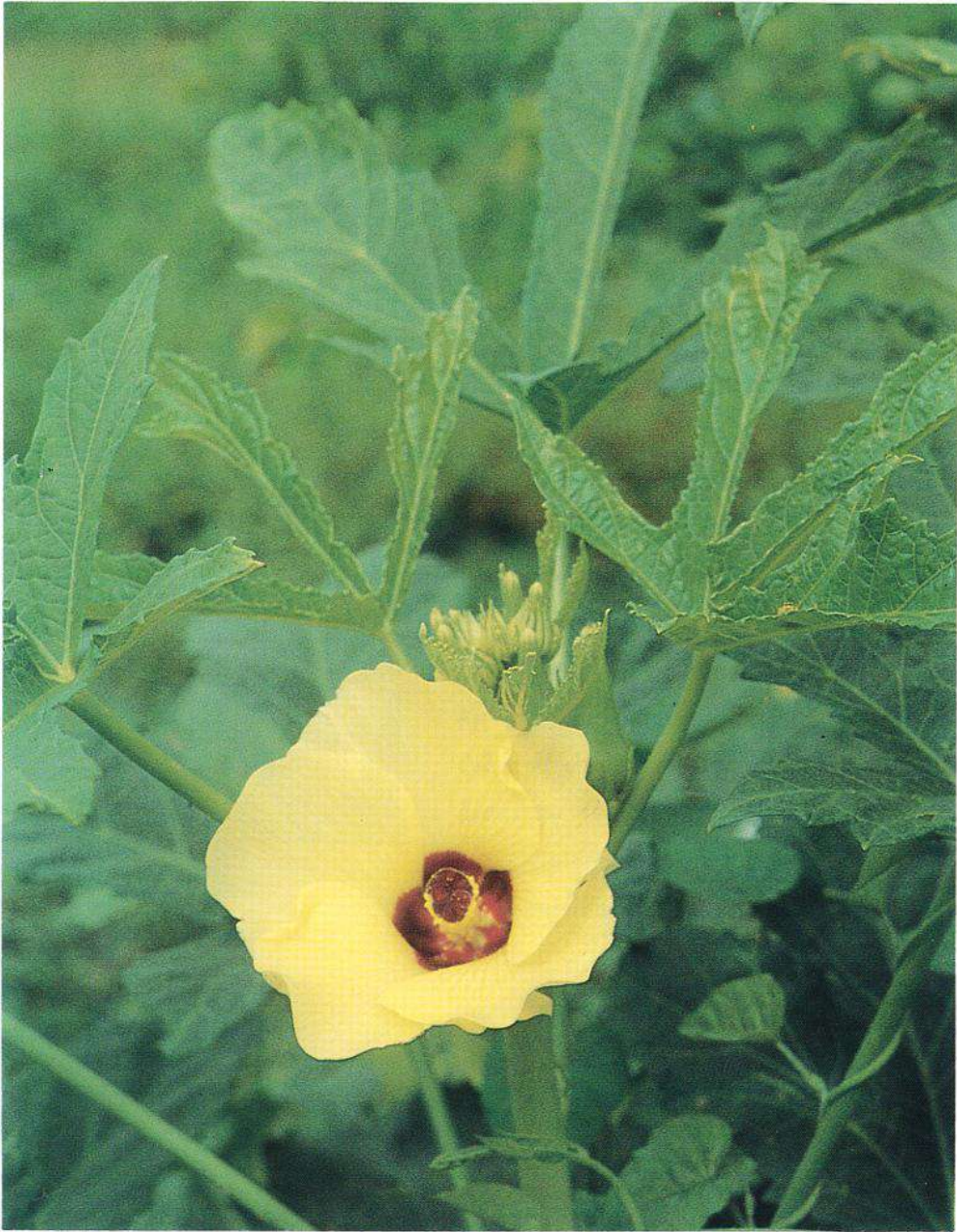
พบปลูกเป็นพืชผักสวนครัว ขึ้นได้ทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ผลอ่อน - ยาหล่อลื่นในโรคโกโนเรีย
ระงับพิษ ขับปัสสาวะ

ผล - แก้โรคแผลในกระเพาะ

ชะมดต้น

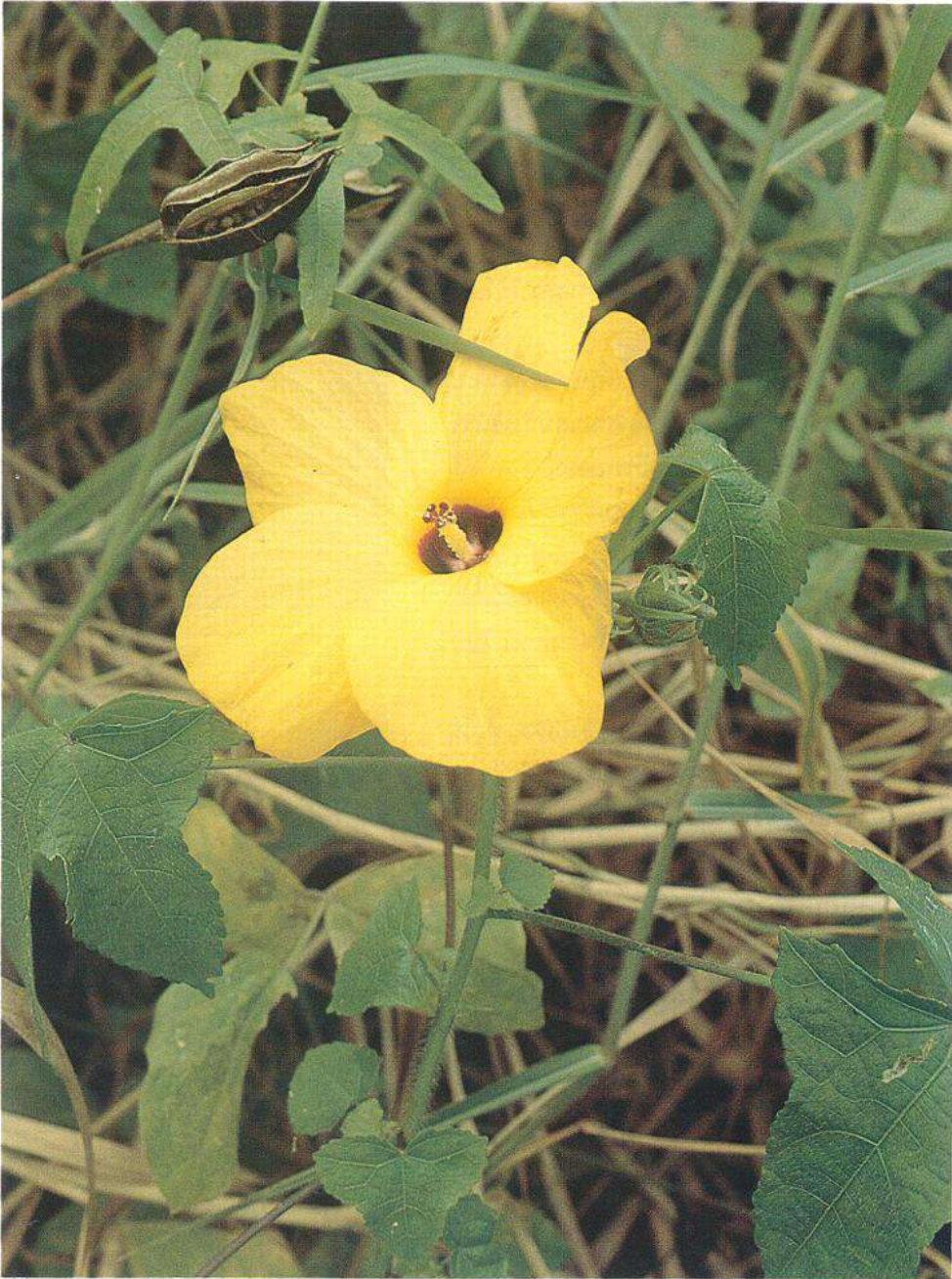
ชื่อวิทยาศาสตร์ *Abelmoschus moschatus* Medic.
วงศ์ MALVACEAE
ชื่ออื่น ผ้ายศ

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุกอายุปีเดียว ลำต้นตั้งตรง ใบเดี่ยว เรียงสลับ ทั่วไปรูปร่างคล้ายหัวเหลี่ยม โคนใบเว้า ขอบใบหยัก 3-5 แฉก ตามปลายยอดใบจะเล็ก แฉกใบเล็กและแคบกว่าใบตอนล่างของลำต้น ผิวใบมีขนรูปดาวทั้งสองด้าน ก้านใบยาว ช่อดอกออกตามซอกใบ ดอกใหญ่ มีกลีบดอก 5 กลีบ สีเหลืองสด โคนกลีบสีแดงเข้ม ผลเป็นฝักกลมยาวและเป็นพีก ปลายเรียว ภายในฝักแบ่งเป็น 5 ช่อง แต่ละช่องมีเมล็ดจำนวนมาก เมล็ดมีกลิ่นฉุน พบตามที่ว่างทั่วไป ชอบที่ชุ่มชื้น

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ทั้งห้า - เข้ายรักษาฝีภายใน
- ผล - หล่อลื่นใช้ในโรคโกโนเรีย
จับปัสสาวะ
- เมล็ด - ขับลม
- ดอก - ประุงยาแก้ น้ำกามเคลื่นอนขณะหลับ

มะกล่ำตาหนู

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Abrus precatorius* Linn.
 วงศ์ LEGUMINOSAE
 ชื่ออื่น มะกล่ำเครือ มะแค็ก มะขามเตา ไม้ไฟ

ลักษณะพืช ไม้เถาเลื้อย ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก ดอกออกเป็นช่อบนคูดมตามแกนช่อดอก กลีบดอกมีสีชมพูอมม่วง หรือสีขาว ผลเป็นฝักรูปกลมยาว ภายในมีเมล็ดรูปร่างค่อนข้างกลม 5-9 เมล็ด เมล็ดมีหลายสี เช่น สีแดงสดและมีสีดำรอบขั้ว สีดำ สีขาว และสีขาวปนดำ ใบมีรสหวาน

พบขึ้นตามที่รกร้าง ป่าโปร่ง หัวไร่ปลายนาทั่วไป เด็กๆ ชอบเก็บเมล็ดมาเล่นเนื่องจากสีสวย แต่มีพิษรุนแรงมาก

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ราก - ขับเสมหะ แก้ไอ
- ใบสด - แก้เจ็บคอ
- เมล็ด - ใช้ภายนอกเป็นยาทาแก้กลากเกลื้อน หิด และเป็นยาฆ่าแมลง

ข้อควรระวัง เมล็ดพืชนี้มีพิษรุนแรงมาก เนื่องจากมีสารพิษ คือ abrin ซึ่งถ้าเคี้ยวกินเพียงเมล็ดเดียวอาจถึงตายได้ การนำมาใช้ต้องระมัดระวังอย่างยิ่ง

เหงือกปลาหมอ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Acanthus ebracteatus* Vahl

วงศ์ ACANTHACEAE

ชื่ออื่น เหงือกปลาหมอดอกขาว

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม ลำต้นกลมเรียบ มีหนามตามข้อๆ ละ 4 หนาม ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ผิวเรียบเป็นมัน ดอกเป็นช่อ ออกตามปลายกิ่ง ขอบใบจักหยาบ ปลายแหลมคล้ายหนามแต่อาจพบขอบใบเรียบก็ได้ ดอกสีขาว ผลรูปไข่สีเขียว

พบขึ้นตามชายน้ำ ริมลำคลอง ที่ชุ่มชื้นทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ทั้งต้นและเมล็ด - รักษาฝี แก้โรคน้ำเหลืองเสีย

พุ่ม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Achyranthes aspera* Linn.

วงศ์ AMARANTHACEAE

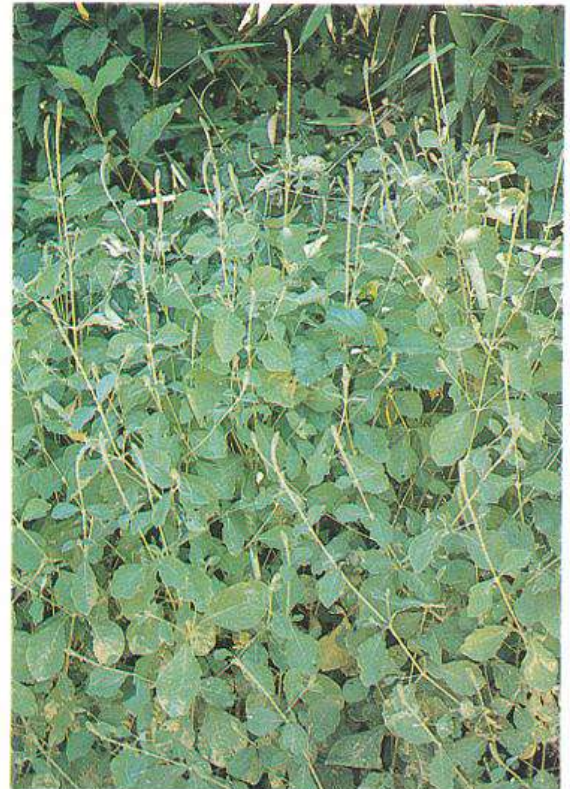
ชื่ออื่น หญ้าตีนงูขาว

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก ลำต้นตั้งตรง แตกกิ่งก้าน
ใกล้โคนต้น ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ตัดใบ
รูปไข่ รูปไข่กลับ รูปรี หรือรูปไข่
ขอบขนาน มีขนปกคลุม ช่อดอกออก
ตามปลายยอดและซอกใบ ก้านช่อดอกมี
ขนยาว ดอกเล็กกลีบดอก 5 กลีบ สีเขียว
แต่ละดอก มีหนามแหลมสีแดง 2 อัน
รองอยู่

พบทั่วไปโดยเฉพาะตามพื้นที่แห้งแล้ง
แดดจัด

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ทั้งต้น - ยาระบาย แก้ปวดท้อง
- ใบและราก - ขับปัสสาวะ
- เมล็ดและใบ - ทำให้อาเจียน

โมกเครือ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Aganosma marginata* G. Don
 วงศ์ APOCYNACEAE
 ชื่ออื่น มะเดื่อดิน เตื่อเครือ ย่านเดือยบิด ไล่คัน

ลักษณะพืช ไม้เลื้อยเนื้อแข็ง มีน้ำยางขาว ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ค่อนข้างรูปขอบขนาน ผิวใบ ด้านบนเกลี้ยง หรือมีขนประปราย ด้านล่างมีขนสั้นๆ ช่อดอกออกตามปลายยอด หรือตามซอกใบ ดอกกรูปรวย ปลายแยก 5 แฉก สีขาว ผลเป็นฝักยาว ออกเป็นคู่ ฝักแก่จะแตก 2 ซีก มีเมล็ดรูปขอบขนาน ปลายด้านหนึ่งมีขนยาวสีขาว จำนวนมาก พบตามป่าละเมาะ เรือกสวน ชอบที่ ร่มชุ่มชื้น

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ใบ - แก้ริดสีดวง แก้เมื่อย แก้ผื่นคัน ขับปัสสาวะ
- ราก - แก้โรคทางเดินปัสสาวะ ยาเจริญอาหาร ยาระบาย ขับระดู แก้ขัดเบา แก้ไตและตับพิการ แก้ไข้
- ทั้งต้น - แก้ไข้

ชะเอมป่า

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Albizia myriophylla* Benth.

วงศ์ LEGUMINOSAE

ชื่ออื่น ชะเอมไทย คาลอ้อย สัมป่อยหวาน
ย่านาง

ลักษณะพืช ไม้ยืนต้น ตามลำต้นและกิ่งก้านมีหนาม ใบเป็นใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ใบย่อยมีขนาดเล็ก ที่โคนก้านใบมีต่อมใหญ่ 1 ต่อม ดอกอัดแน่นเป็นช่อกลม ออกตามปลายยอด ดอกมีขนาดเล็ก รูปกรวย ปลายแยก 5 แฉกเล็กๆ เกสรผู้จำนวนมาก ยาวขึ้นพันกรวยดอก ดอกมีกลิ่นหอม ผลเป็นฝักแบนยาว ปลายเรียว ฝักแก่สีน้ำตาลมีเมล็ด 5-8 เมล็ด

พบตามป่าละเมาะ เจริญเขา ป่าชายทะเล

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ราก - แก้กระหายน้ำ เป็นยาระบาย
- เนื้อไม้ - ขับเสมหะ แก้ไอ รักษาเลือดออกตามไรฟัน
- ดอก - ช่วยย่อยอาหาร

ผักเป็ดน้ำ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Alternanthera philoxeroides* Griseb.
 วงศ์ AMARANTHACEAE
 ชื่ออื่น ผักเป็ด

ลักษณะพืช พืชน้ำล้มลุก ลำต้นทอดคลาน หรือลอยเหนือน้ำ ลำต้นตอนล่างมีขนสีขาวตามซอกใบ ด้านข้างที่ตรงข้ามกัน 2 ด้านของลำต้นมีขนขึ้นเป็นแนว ส่วนอื่นๆเกลี้ยง ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ตัวยาวรูปไข่หรือไข่กลับ ดอกออกเป็นช่อ ก้านช่อดอกยาว ดอกมีขนาดเล็กสีขาว อัดแน่นเป็นกระจุก

พบทั่วไปตามแอ่งน้ำ หนอง บึง

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ทั้งต้น - ขับน้ำนม แก้ไข้ ตำพอกแผล

ถั่วลิสงนา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Alysicarpus vaginalis* (L.) DC.

วงศ์ LEGUMINOSAE

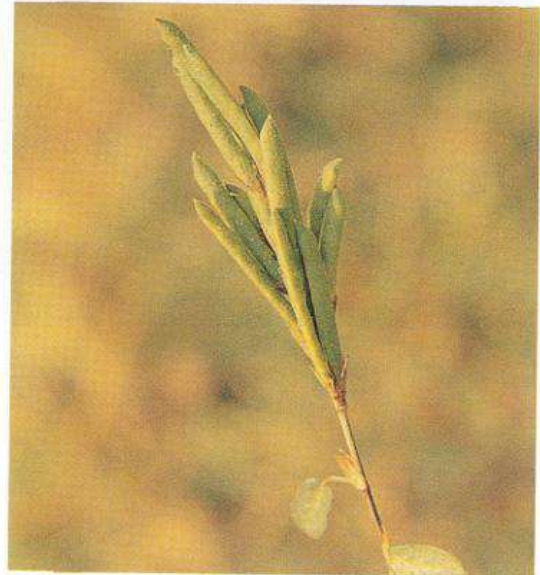
ชื่ออื่น คัดแซก หญ้าเกล็ดหอยใหญ่ หญ้าปล้อง
หวาย

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก ลำต้นตอนโคนจะทอดนอน
ปลายยอดตั้งตรง ลำต้นยาว 0.3-1.5 ม.
ใบเป็นใบประกอบ มี 1 ใบย่อย ใบย่อย
รูปไข่กว้าง หรือ ยาวรี ขนาดยาว 0.3-1.3
ซม. กว้าง 0.2-0.6 ซม. หูใบตั้งตรงแผ่
แบน มีหูใบย่อย 2 อันติดอยู่ที่โคนใบย่อย
ดอกออกเป็นช่อตามปลายยอด และตาม
ซอกใบ ดอกเล็กสีแดงคล้ำ ฝักเล็ก ยาว
เรียวปลายแหลม ยาว 1.2 ซม. เริ่มแรก
สีดำต่อมาเปลี่ยนเป็นเขียวเหลือง ภายใน
มีเมล็ดสีเขียว 3-6 เมล็ด

พบตามริมทาง สนามหญ้า ที่ว่างทั่ว
ไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ราก - แก้ไอ

ผักขมหนาม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Amaranthus spinosus* Linn.

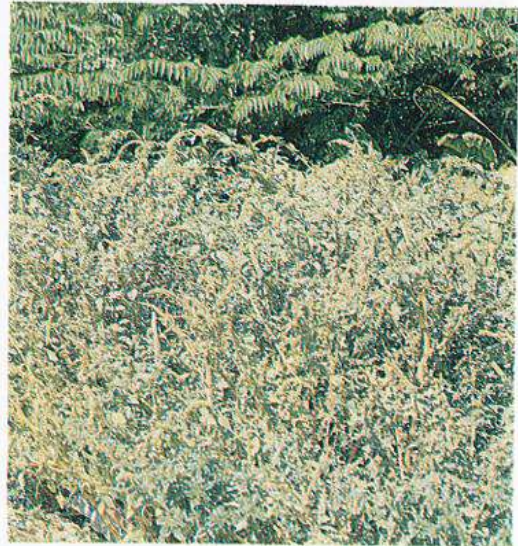
วงศ์ AMARANTHACEAE

ชื่ออื่น ผักโหมหนาม ปะติ แม่ลื้อคู่

ลักษณะพืช

พืชล้มลุก ลำต้นตั้งตรง แดกกิ่งก้าน
มากมาย ลำต้นกลม ผิวเกลี้ยง ก้อนข้าง
อวบน้ำ ใบเดี่ยว เรียงเวียน ตัวใบรูปไข่
ก้านใบยาว ตามซอกใบและโคนช่อดอก
จะมีหนามแหลม ดอกออกเป็นกระจุก
ตามซอกใบ และออกรวมเป็นช่อตาม
ปลายยอด ดอกมีขนาดเล็กมาก ผลกลม
ขนาดเล็ก เมื่อแก่จะแตกตรงกลาง
ภายในมีเมล็ดกลมค่อนข้างแบน 1 เมล็ด
สีน้ำตาลผิวเรียบมัน

พบตามที่ว่างรกร้าง ริมทาง เรือก
สวนทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ทั้งต้น - ขับปัสสาวะ ขับเสมหะ

ใบ - แก้บิด แก้ขมน้ำ

ราก - แก้โรคปวดตามข้อ ขับปัสสาวะ

แก้หนองใน แก้ไข้

รามใหญ่

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ardisia littoralis* Andr.

วงศ์ MYRSINACEAE

ชื่ออื่น ทูลังกาสา ลังพิสา

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม สูงถึง 4 ม. ใบเดี่ยว เรียงเวียน ตัวยาวรูปไข่กลับหรือรูปรี ขนาดยาว 9-15 ซม. กว้าง 2-5 ซม. ผิวใบเกลี้ยง เนื้อใบหนา ก้านใบสั้น ใบตามปลายยอดมีก้านใบสีแดง ดอกออกเป็นช่อตามปลายยอด และซอกใบ กลีบดอกสีชมพูอ่อน 5 กลีบ ดอกตูม กลีบดอกด้านหลังมีตุ่มสีน้ำตาล เมื่อดอกบานตุ่มจางหายไป เกสรผู้ด้านหลังมีตุ่มสีน้ำตาลเช่นกัน ผลกลมเป็นสีชมพูเข้ม เมื่อแก่สีดำ

พบตามรือกสวน ที่ร่มชุ่มชื้น ป่าละเมาะ ป่าเบญจพรรณ

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ใบ - แก้ปวดบริเวณหน้าอก

มะนาวผี

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Atalantia monophylla* DC.

วงศ์ RUTACEAE

ชื่ออื่น มะลิวิ จ้าลิวิ กรูดผี กรูดเปรย

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม กิ่งก้านตามยอดค่อนข้างเป็นเหลี่ยม มีหนาม 1 อันตามซอกใบ ใบเดี่ยวเรียงสลับ ตัวใบรูปไข่ ปลายใบหยักเว้า ดอกออกเป็นช่อ กลีบเลี้ยงแยก 2 แฉก ขนาดไม่เท่ากัน กลีบดอก 3 กลีบ เกสรผู้ 6 อัน ก้านเกสรผู้รวมกันเป็นหลอด ผลกลมขนาดเล็ก ผิวหนาด้ายหนัง เมล็ดรูปไข่

พบตามป่าเบญจพรรณ ป่าชายทะเล

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ใบ - ใช้ในโรคทางเดินหายใจ

หนามพุงดอ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Azima sarmentosa* Benth. & Hook.

วงศ์ SALVADORACEAE

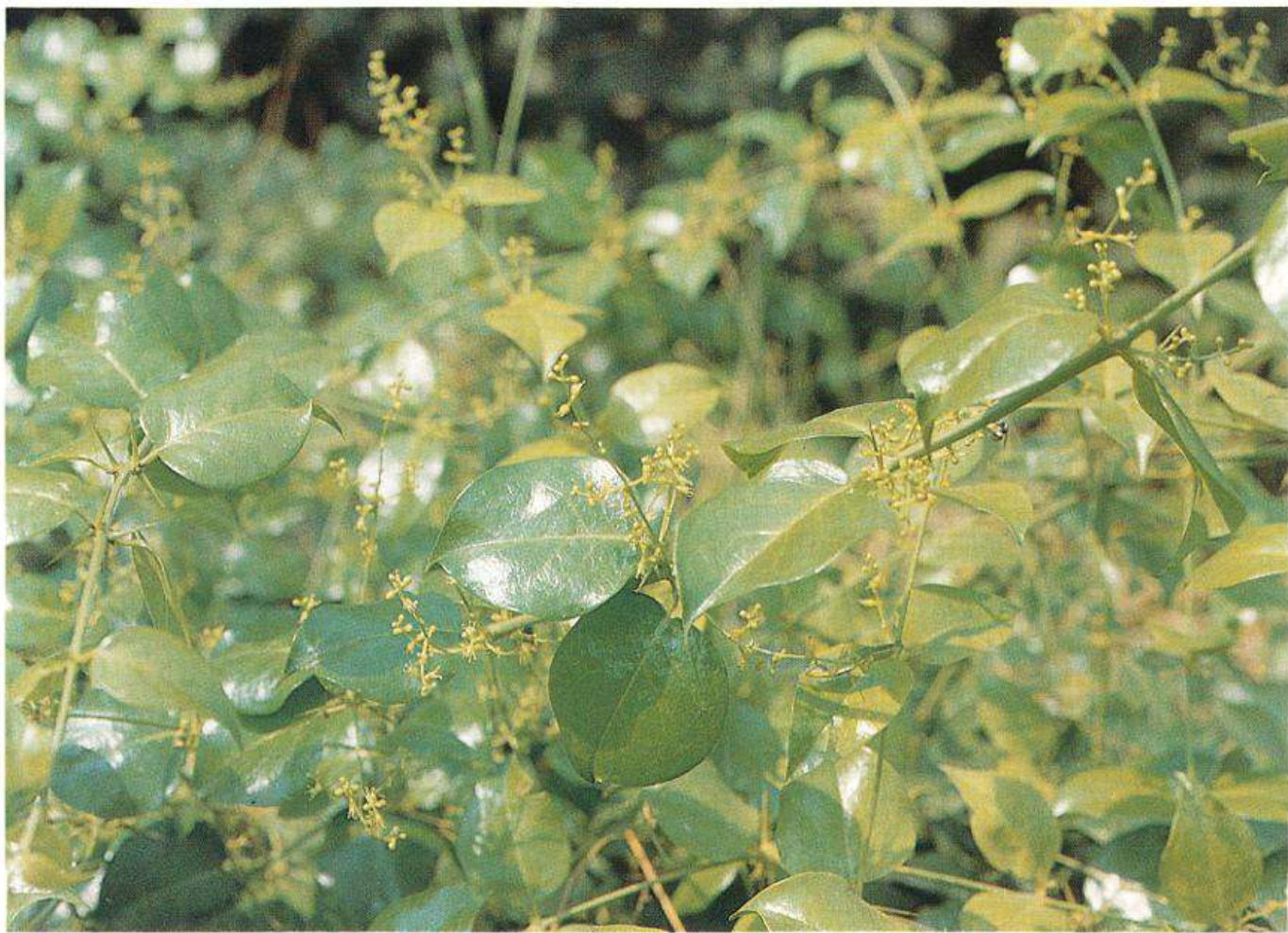
ชื่ออื่น จี้แฮด ปัดเต๊ะ พุงดอ

ลักษณะพืช ไม้เถาเนื้อแข็ง ใบเดี่ยวออกตรงข้าม เนื้อใบหนา สีเขียวสดเป็นมัน ตัวใบมีรูปร่างหลายแบบ ที่โคนใบมีหนามแหลม เรียวยาว 2 อัน ดอกออกเป็นช่อ แดงเรียงกันหลายชั้น ดอกเล็ก ผลกลมสีเขียว เมื่อแก่จะเปลี่ยนเป็นสีขาว ภายในมีเมล็ด 2-3 เมล็ด

พบตามริมน้ำ ที่ลุ่มชื้นแฉะ แนวป่าละเมาะชายทะเลทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ราก - ถอนพิษ แก้ไข้ ภายนอกใช้ฝนทา แก้พิษฝี แก้ฟกชวม ใช้ฝนกับสุราทาแก้คางทูม แก้ลิ้นค้ำวม

เสลดพังพอน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Barleria lupulina* Lindl.
 วงศ์ ACANTHACEAE
 ชื่ออื่น พิมเสนต้น เช็กเซเกี่ยม ของระอา

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม สูงถึง 2 ม. ใบเดี่ยวออกตรงข้าม ตัวใบเรียวยาว ด้านบนสีเขียวเข้ม เส้นใบสีแดง ด้านล่างสีจางกว่า ผิวใบเกลี้ยง ยาว 5-10 ซม. กว้าง 0.5-1.5 ซม. ก้านใบสั้น ตามซอกใบจะมีหนามแหลม 2 อัน ช่อดอกรูปทรงกระบอก ตั้งตรง หรือห้อยลง ยาว 3-9 ซม. กลีบดอกสีเหลือง ยาว 2-4 ซม. กลีบรองดอกสีเขียวปลายยอดสีม่วง ผล ยาวประมาณ 1.5 ซม.
 พบทั่วไป นิยมปลูกเป็นไม้ประดับ

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ใบ - พอกฝี แก้ช้ำบวม
- ทั้งต้น - แก้พิษงู แก้ปวดฟัน
- ราก - ผ่นกับสุรา ทาถอนพิษงู ตะขาบ
แมลงป่อง ผึ้ง ปลาแขยง

อังกาบหนู

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Barleria prionitis* Linn.

วงศ์ ACANTHACEAE

ชื่ออื่น เจี้ยวแก้ว เจี้ยวเนื้อ มันไก่

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม สูงถึง 1.5 ม. ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ตัวยาวรูปไข่ปลายแหลม ยาว 2-17 ซม. กว้าง 0.5-6 ซม. ตามซอกใบจะมีหนามแหลม 3-5 อัน ดอกออกเดี่ยวๆ ส่วนตอนปลายยอดจะออกเป็นช่อ กลีบดอกสีเหลืองสด ยาว 2-5 ซม. ผลกลมแบน ปลายแหลม แข็ง ขนาด 1-2 ซม. ภายในมีเมล็ด 2 เมล็ด

ขึ้นได้ดีในที่แล้ง นิยมปลูกเป็นไม้ประดับ

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ทั้งต้น - ขับปัสสาวะ แก้ใจข้อ
อกเสบ แก้วมน้ำ แก้ไข้
ใบ - แก้กลากเกลื้อน แก้ปวด

พื่น น้ำคั้นทาแก้คันเท้าแตก หยอดหู แก้อักเสบ

เปลือก - แก้ไอกรน ขับเสมหะ ขับเหงื่อ แก้อาการบวมทั้งตัว

ราก - ทำยาทาแก้ฝี

กระดุม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Borreria articularis* (L.f.) F.N. Williams

วงศ์ RUBIACEAE

ชื่ออื่น -

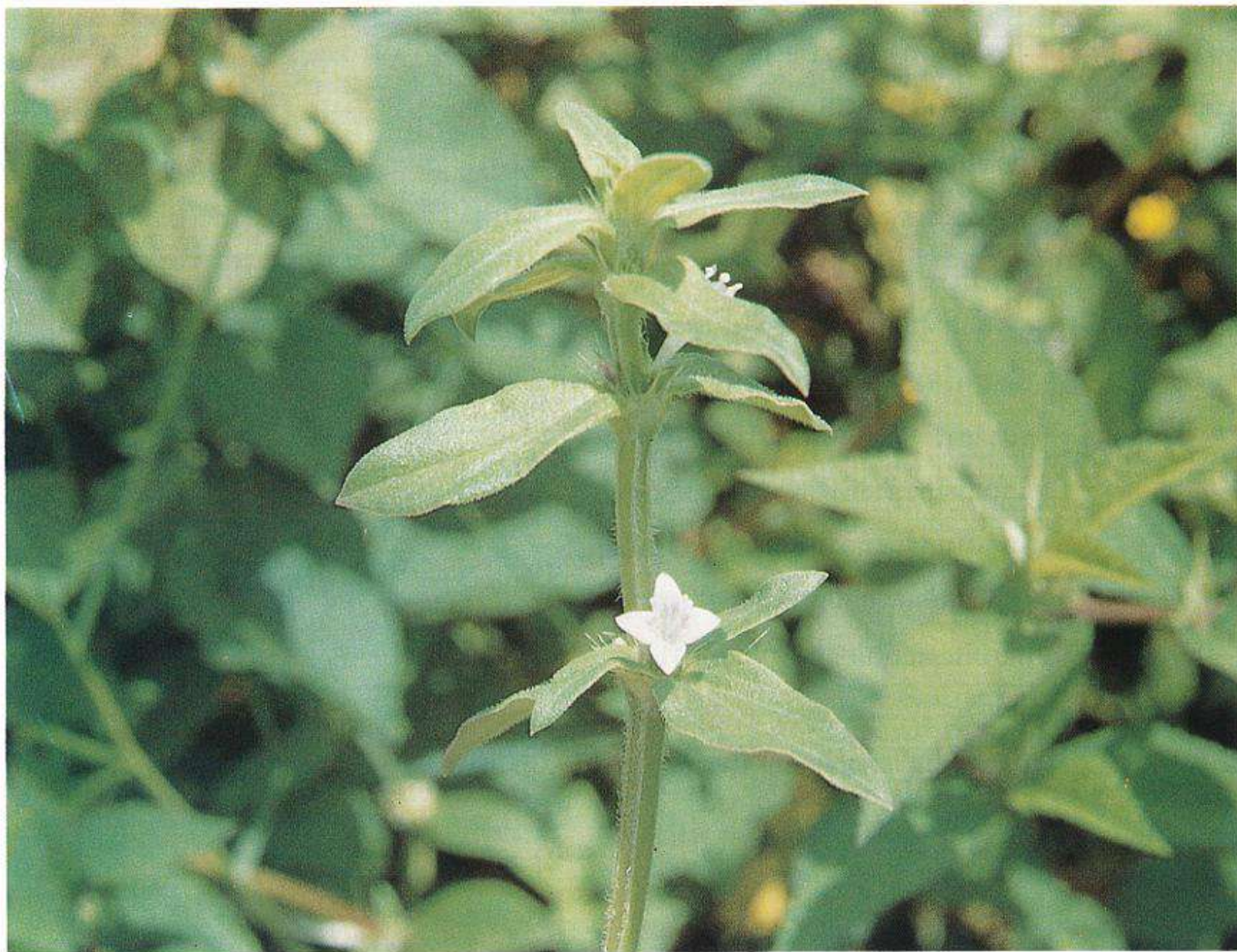
ลักษณะพืช พืชล้มลุก ลำต้นและกิ่งก้านเป็นเหลี่ยม ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ตัวยาวรูปไข่ เนื้อใบบาง มีขนทั้ง 2 ด้าน ดอกออกเป็นกระจุกตามซอกใบ ดอกมีขนาดเล็ก รูปกรวย ปลายแยก 4 แฉก กรวยดอกสีขาว กลีบดอกสีม่วงอ่อน ภายในกรวยดอกเหนือโคนกรวยดอกเล็กน้อย มีขนเรียงเป็นวงแหวน ผลเล็กรูปรี เมื่อแก่แตก้า ภายในมี 2 เมล็ด

พบตามที่ชุ่มชื้น ริมทาง หรือที่น้ำขัง และทั่วๆ ไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ใบ - แก้วริดสีดวงทวาร
- ราก - แก้ปวดฟัน
- ลำต้นและใบ - เป็นส่วนผสมทำยาพอก แก้อุจจาระร่วง ทำยาขง แก้วโรคนิ้วโนไต นิ้วโน ฤงน้ำดี

amaranthus spinosus

มะกา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Bridelia ovata* Decne
วงศ์ EUPHORBIACEAE
ชื่ออื่น ก้องแกบ ขี้เหล้ามาดกา ชำชา มัดกา
มาดกา ต่ำเหล้า สีวาลา

ลักษณะพืช ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูงถึง 10 ม. ใบเดี่ยว เรียงสลับ ตัดใบรูปรีหรือรูปไข่กลับ ขนาดยาว 7-20 ซม. กว้าง 3-7 ซม. ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ก้านใบสั้นดอกออกเป็นกระจุกตามซอกใบ ดอกเล็ก ดอกเพศผู้และดอกเพศเมียอยู่ในกระจุกเดียวกัน ผลเป็นผลสด รูปกลมขนาดเล็ก สีเขียว

พบตามป่าเบญจพรรณ ป่าชายทะเล

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ใบ - ขับเสมหะ
เปลือก - ฝาดสมาน

ขนหนอน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Bridelia tomentosa* Bl.
 วงศ์ EUPHORBIACEAE
 ชื่ออื่น กระบือ สี่พันกระบือ มะแถ สามพันตา

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม หรือไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ใบเดี่ยว เรียงสลับในระนาบเดียวกัน ตัวใบรูปรี หรือรูปไข่กลับ ปลายใบมนหรือแหลม ขนาดยาว 3-12 ซม. กว้าง 1-5 ซม. ผิวใบด้านหลังมีขนสั้นเล็กๆ ละเอียดปกคลุม ก้านใบสั้น ดอกออกเป็นกระจุกตามซอกใบ ดอกเล็ก มีดอกเพศผู้และเพศเมียในกระจุกเดียวกัน ผลรูปกลมขนาดเล็กสีเขียว ต่อมาเปลี่ยนเป็นดำ ภายในมี 2 เมล็ด

พบตามที่ชุ่มชื้นริมน้ำ ป่าละเมาะ ป่าชายทะเล

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ใบ - ผสมกับพืชสมุนไพรชนิดอื่นแช่ (infused) เอาน้ำดื่ม แก้ปวดท้อง แก้ไข้ ปรุงยาต้ม แก้โรคลำไส้

ราก - เป็นยาภายหลังคลอด

ทั้งต้น - เป็นพิษ

กำจาย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Caesalpinia digyna* Rottler

วงศ์ LEGUMINOSAE

ชื่ออื่น กระจาย

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม ลำต้นทอดเลื้อยเกาะเกี่ยวพัน
สิ่งอื่นขึ้นไป มีหนามปกคลุมทั่วลำต้น ใบ
เป็นใบประกอบแบบขนนกสองชั้น เรียง
สลับกัน ก้านใบย่อยออกตรงข้ามกัน
7-12 คู่ ในแต่ละก้านใบย่อยมีใบย่อย 8-
13 คู่ ออกตรงข้ามกัน ใบย่อยเกือบติด
ก้านแขนง รูปไข่ขอบขนาน ปลายใบกว้าง
หยักเว้าเล็กน้อย ใบมีขนทั้ง 2 ด้าน ดอก
ออกเป็นช่อ สีเหลืองสด ฝักกลมยาวค่อนข้าง
แบนสีดำ ปลายฝักมีติ่งยื่น ภายในมี
เมล็ด 1-2 เมล็ด

พบตามป่าละเมาะชายทะเล และป่า
แล้งทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ฝัก - ฝาดสมาน

รัก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Calotropis gigantea* R. Br.
วงศ์ ASCLEPIADACEAE
ชื่ออื่น รักดอก ปอเถื่อน ป่านเถื่อน

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม ขนาดกลาง ลำต้นมียางขาว ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ตัวใบรูปรีแกมขอบขนาน ก้านใบสั้น ดอกออกเป็นช่อ ตามปลายยอดและซอกใบ แต่ละช่อมีดอกจำนวนมาก ดอกตูมรูปกลมป้อม โคนดอกกว้างกว่าตอนปลาย กลีบดอกเชื่อมติดกันตอนโคน ตอนปลายแยกเป็นกลีบ 5 กลีบ สีขาวหรือสีม่วง ชั้นในติดกับกลีบดอก มีระยางค์ 5 กลีบติดกัน สีขาวหรือสีม่วง ลักษณะคล้ายมงกุฎ ผลเป็นฝักคู่ รูปรี ฝักแก่จะแตกตามยาว ภายในมีเมล็ดจำนวนมาก เมล็ดสีน้ำตาล มีขนยาวสีขาว ปลิวตามลมได้ดี

พบขึ้นตามที่ว่าง แดงจัด ริมหาด หัวไร่ปลายนา

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ยาง - ยาถ่ายอย่างแรง แก้ปวดฟัน ปวดหู ขับพยาธิ แก้กลากเกลื้อน
- เปลือกต้น - ทำให้อาเจียน
- ดอก - แก้ไอ แก้หืด
- เปลือกราก - แก้บิด ขับเหงื่อ ขับเสมหะ ทำให้อาเจียน

ชิงชี่

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Capparis micracantha* DC.
 วงศ์ CAPPARACEAE
 ชื่ออื่น กระดาดขาว ค้อนม้อง งาม หนวดแมว-แดง

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม กิ่งก้านคดไปมา มีหนามตามลำต้น ใบรูปไข่ เนื้อใบหนา ผิวเป็นมัน ดอกเรียงเป็นแถวอยู่เหนือชอกใบ 3-5 ดอก ดอกใหญ่ กลีบดอกสีขาว คู่บนมีแต้มสีเหลือง ต่อมาเปลี่ยนเป็นสีแดง เกสรผู้จำนวนมาก ผลกลม หรือค่อนข้างรี สีเหลือง

พบตามป่าละเมาะ ป่าเบญจพรรณ และที่รกร้างทั่วไป

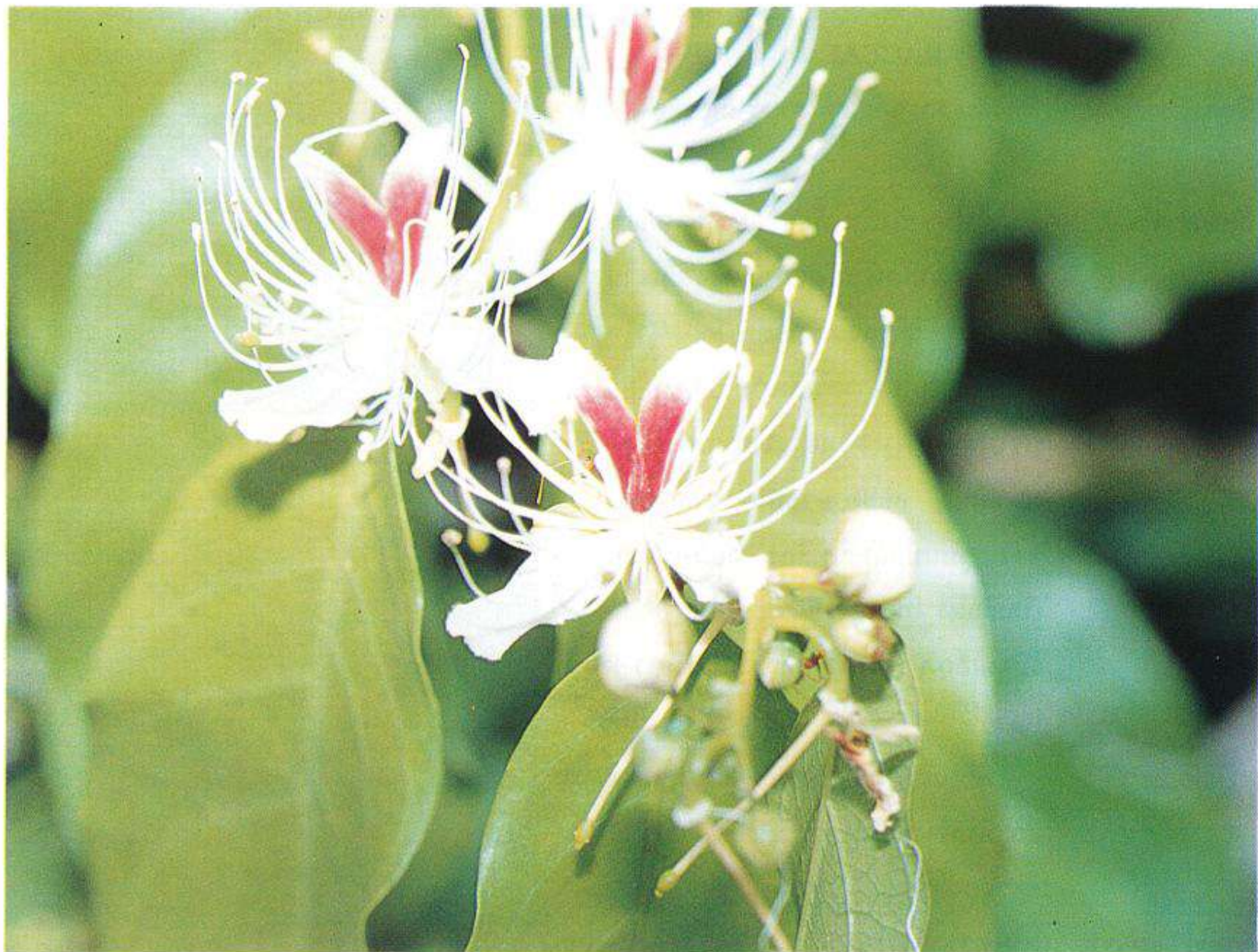
การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ราก - แก้ไข้ ขับปัสสาวะ แก้ปวด-กระเพาะอาหาร ปรงยาบำรุงหลังคลอด

เมล็ด - แก้ไอ

เนื้อไม้ - แก่น้ำดีเป็นพิษ แก้ปวดท้อง แก้วงเวียนศีรษะ

พุงแก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Capparis siamensis* Kurz
 วงศ์ CAPPARACEAE
 ชื่ออื่น จักาดัน หนามขี้แฮด สายชู เกี่ยวคอไก่

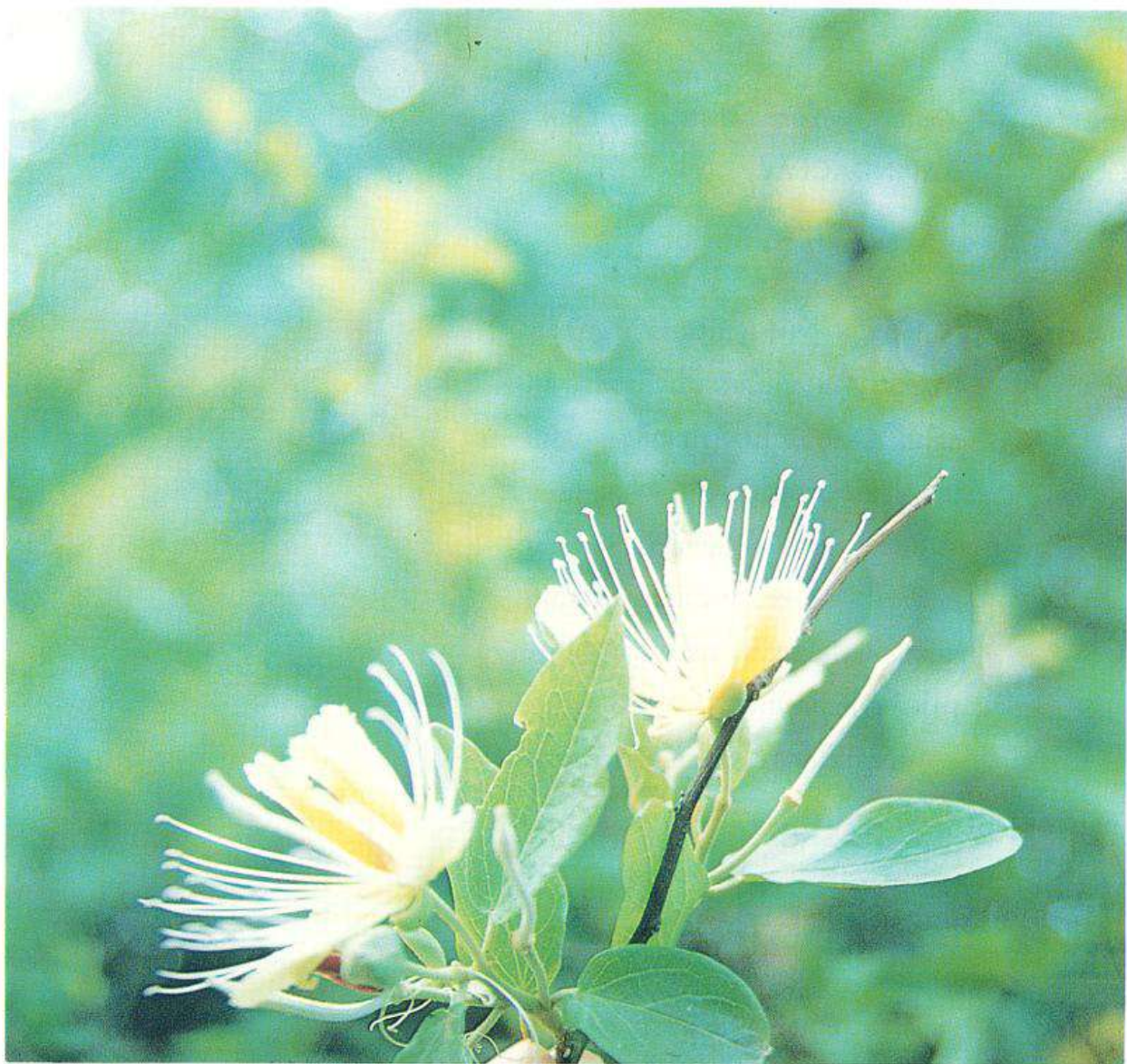
ลักษณะพืช ไม้พุ่ม กิ่งก้านห้อยย้อย ยอดอ่อนมีขนสีน้ำตาลเหลือง ต่อมาเกลี้ยง มีหนามเล็กสั้นๆ โคนกิ่งตลอดลำต้น ทั่วไปรูปไข่ แผ่นใบบางหรือหนาเพียงเล็กน้อย มีขนโดยเฉพาะตามเส้นใบ ดอกเดี่ยวขนาดใหญ่ ออกตามซอกใบ กลีบดอกสีขาว คู่บนมีแฉกสีเหลือง ต่อมาเปลี่ยนเป็นสีแดง เกสรผู้จำนวนมาก ผลรูปกลมรีมีตุ่มเล็กๆ เรียงเป็นแถวตามแนวยาว 8 แถว

พบตามป่าเบญจพรรณ ป่าชายทะเล และที่รกร้างทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ราก - รักษาเมะเร็ง ขับลมภายใน
- ลำต้น - ตำพอกแก้ฟกบวม
- ใบ - เข้ายาอาบและรับประทานรักษาโรคผิวหนัง ประดง ตะคริว

โคกกระออม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cardiospermum halicacabum* Linn.

วงศ์ SAPINDACEAE

ชื่ออื่น -

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก มีหนวดเกี่ยวพัน ใบเป็นใบประกอบ เรียงสลับในระนาบเดียวกัน แต่ละใบมีใบย่อย 3 ใบ ผิวใบเกลี้ยง เนื้อใบบาง ช่อดอกออกตามซอกใบ ดอกแยกเพศ ขนาดเล็ก สีขาว กลีบดอกสีขาว 4 กลีบ ผลเป็น 3 พู ผงบางสีเขียว ภายในมีเมล็ดกลม 1-3 เมล็ด เมล็ดแก่สีดำ มีจุดรูปไตสีขาวอยู่ด้านบน

พบตามริวกสวน สนามหญ้า ริมทางทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ :

ทั้งต้น - แก้โรคไขข้ออักเสบ

ราก - ขับเหงื่อ ขับปัสสาวะ ยาระบาย
ทำให้อาเจียน

ใบ - ขับระดู แก้ตาเจ็บ

เมล็ดและใบ - แก้ไข้ ขับเหงื่อ

หนามพรม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Carissa cochinchinensis* Pierre
 วงศ์ APOCYNACEAE
 ชื่ออื่น ชีแฮด พรม

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม ลำต้นตั้งตรง แตกกิ่งก้านมากมาย ลำต้นกลม กิ่งก้านเรียว ผิวเกลี้ยง มีหนามโค้งลงสีเขียวออกเป็นคู่ๆ ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ทั่วไปรูปไข่ ปลายใบแหลม โคนใบมน เนื้อใบหนา ดอกออกเป็นช่อตามยอด ดอกรูปกรวย ปลายแยก 5 แฉก สีขาว ภายในกรวยมีขนสั้นๆ ผลกลมรี

พบขึ้นตามชายป่า ที่ว่างชุ่มชื้นทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ราก - ยาเจริญอาหาร
- เนื้อไม้ - เนื้อไม้สดปรุงยาบำรุงกำลัง

กรวยป่า

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Casearia grewiaefolia* Vent.
วงศ์ FLACOURTIACEAE
ชื่ออื่น กรวย ก้วย คอแลน ดานเสี้ยน ผ่าสาม

ลักษณะพืช ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ลำต้นตรง เปลือกสีเทาปนน้ำตาล ใบเดี่ยวเรียงสลับ ตัดใบรูปไข่หรือไข่กลับ หรือรูปขอบขนาน เนื้อใบหนา ดอกออกเป็นกระจุกตามกิ่ง ดอกมีขนาดเล็ก ผลกลมรี ผลดิบสีเขียว เมื่อสุกเปลี่ยนเป็นสีเหลือง พบขึ้นตามริมน้ำ ชายคลอง ป่าเบญจพรรณทั่วทุกภาค และป่าชายทะเล

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- เปลือกต้น - ยาบ่ารุง
- ใบ - แก้พิษกาฬ แก้โรคผิวหนัง ผื่นคัน แก้ริดสีดวงจมูก
- ดอก - แก้พิษกาฬ พิษไข้
- เมล็ด - แก้ริดสีดวง เบื่อปลา

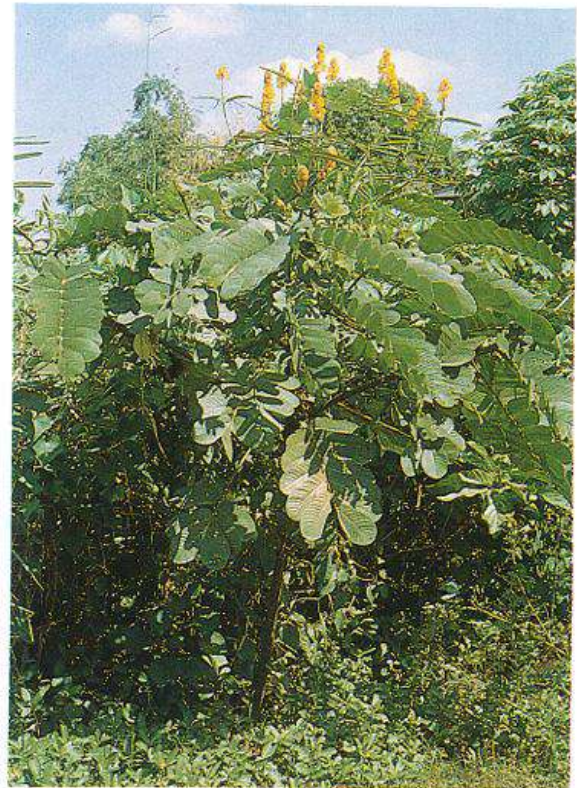
ชุ่มเห็ดเทศ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cassia alata* Linn.
 วงศ์ LEGUMINOSAE
 ชื่ออื่น ขี้คาก หมากกะลิงเทศ ตะสีพอ

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม ใบเป็นใบประกอบ แต่ละใบมี
 ใบย่อย 5-12 คู่ ใบย่อยรูปไข่กลับ ดอก
 ออกเป็นช่อตามปลายยอด ดอกสีเหลือง
 กลีบดอก 5 กลีบ ผลเป็นฝักยาว มี 4 ปีก
 ฝักแก่สีดำ แตกตามแนวยาว แต่ละฝักมี
 เมล็ดแบนรูปสามเหลี่ยม 40-60 เมล็ด
 พบตามชายน้ำ หรือที่ชุ่มชื้น ไร่ร้าง
 ทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ใบ - ยาถ่าย แก้โรคผิวหนัง
- เมล็ด - ขับพยาธิ
- ราก - แก้หิดและสิว

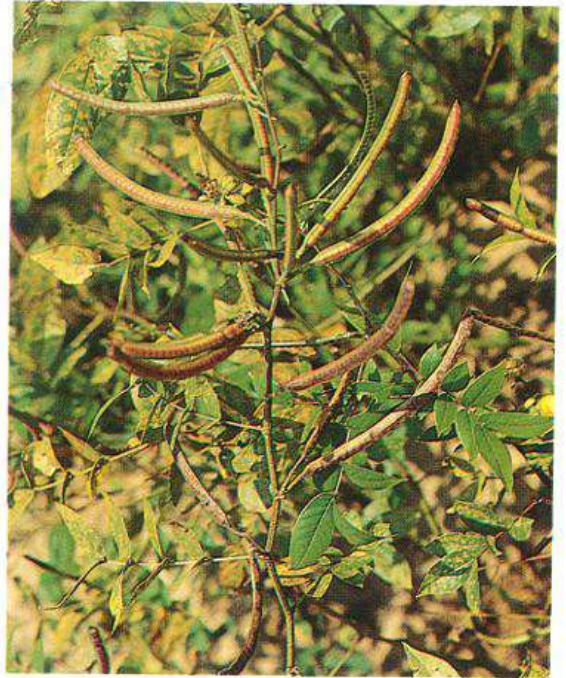
ชุ่มเห็ดเล็ก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cassia occidentalis* Linn.
 วงศ์ LEGUMINOSAE
 ชื่ออื่น ชี่เหล็กเทศ ผักเห็ด หมากกะลิงเทศ
 พรหมदान ผักจืด

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก ลำต้นตั้งตรง โคนต้นมักมี
 เนื้อไม้แข็ง กลิ่นเหม็นเขียว ใบเป็นใบ
 ประกอบ ใบย่อย 3-6 คู่ ใบย่อยรูปไข่
 ปลายใบแหลม โคนใบมน ขอบใบมักมีสี
 ม่วง ที่โคนก้านใบตรงส่วนที่พองออก จะ
 มีตุ่มกลมหรือรูปไข่สีม่วงดำเป็นมันเงาติด
 อยู่ ดอกออกเป็นช่อ 2-4 ดอก สีเหลืองสด
 ผักยาวโค้งงอขึ้นเล็กน้อย ด้านข้างแบน
 ภายในมีเมล็ด 40-50 เมล็ด
 พบขึ้นตามที่ชุ่มชื้น บริเวณกร้าง
 ชายป่าริมทะเลทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- เมล็ด - แก้ปวดท้อง ท้องร่วง แก้ไข้
- ใบ - ทาแก้แมลงกัด แก้ปวดศีรษะ
 ปรุงยาต้มแก้ปวดท้อง ปวดฟัน

ผักเสี้ยนผี

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cleome viscosa* Linn.

วงศ์ CAPPARACEAE

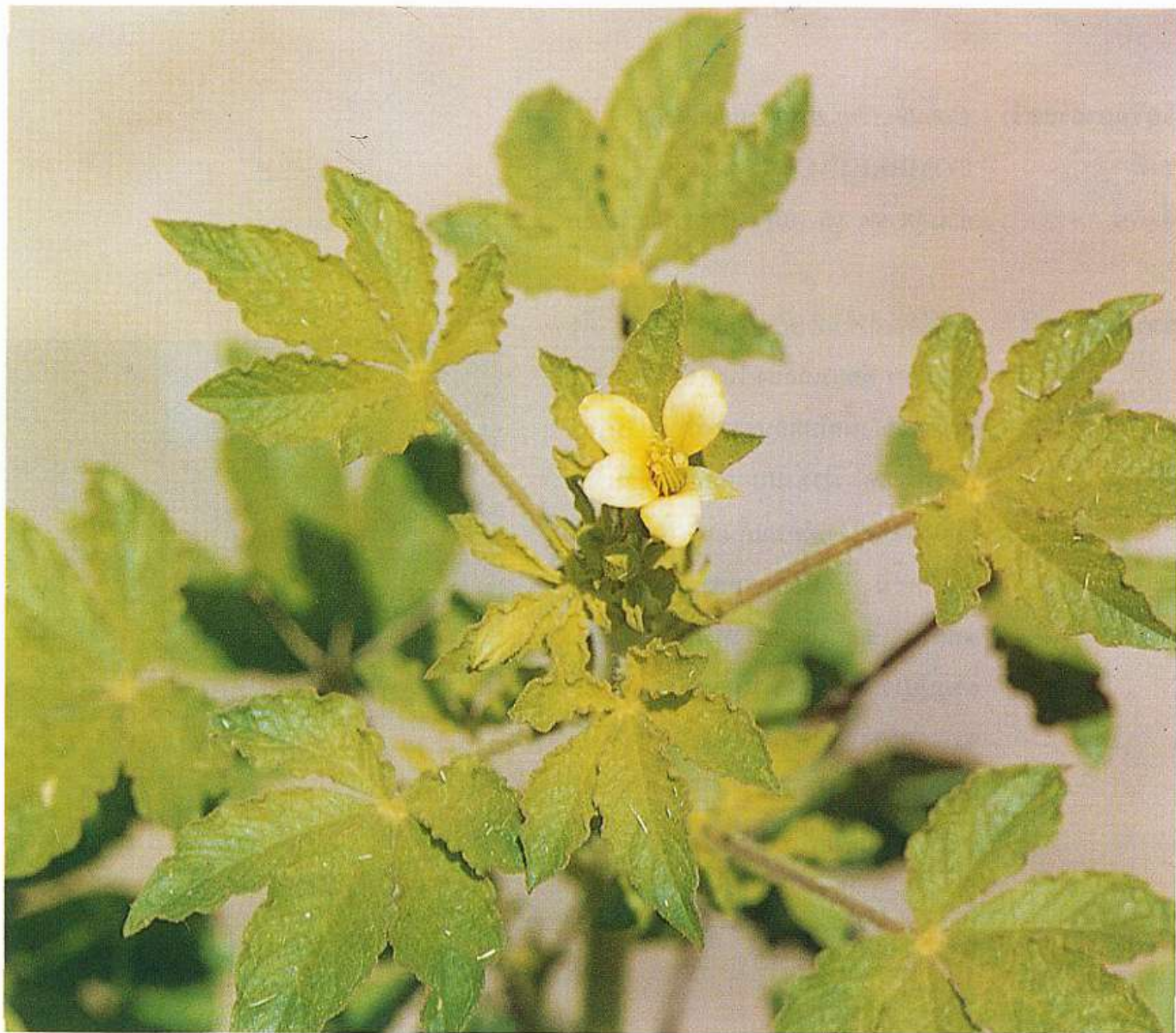
ชื่ออื่น ผักส้มเสี้ยนผี

ลักษณะพืช พืชล้มลุกอายุปีเดียว ลำต้นตั้งตรง แตกกิ่งมากมาย สูงถึง 1 ม. ตามลำต้นมี ตุ่มขนสีเหลือง ใบเป็นใบประกอบมีใบย่อย 5 ใบ ดอกออกเป็นช่อ กลีบดอกสีเหลือง ฝักยาวตั้งตรง ยาว 6-8 ซม. มีจอยยื่นแหลม ภายในมีเมล็ดขนาดเล็ก สีน้ำตาลแดง มีสันตามขวางเห็นชัดเจน พบตามที่ว่าง ที่รกร้าง ริมทางทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ทั้งต้น - แก้โรคปวดข้อ ขับพยาธิ
ลำไส้ ทำยาต้มเอาไอรรมแก้
ปวดศีรษะ ภายนอกใช้แก้แผลที่หู โรคผิวหนัง
- ใบ - แก้ปวดหลัง ปวดศีรษะ
- ราก - แก้โรคลักปิดลักเปิด ขับพยาธิ
- ราก, ใบ
และเมล็ด - ถ่ายพยาธิ

คดสัง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Combretum trifoliatum* Vent.
 วงศ์ COMBRETACEAE
 ชื่ออื่น ย่านตุต จุด ชุต เบน หน้ำยอดดำ เปื่อย

ลักษณะพืช ไม้พุ่มลำต้นตั้งตรง หรือกิ่งเลื้อย กิ่งอ่อนมีขน ต่อมาเกลี้ยง ใบเดี่ยว เรียง 3-5 ใบรอบข้อ เนื้อใบค่อนข้างหนา คิวใบรูปรีหรือรูปหอก ผิวด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างเกลี้ยงเช่นกัน แต่ตามเส้นกลางใบจะมีขนก้านใบสั้น ช่อดอกออกตามยอด หรือซอกใบ ดอกเล็กสีขาวหรือเหลืองอ่อน ผลรูปยาวรีมี 5 ปีก ผิวเกลี้ยง ยาว 3-3.2 ซม. กว้าง 1.4-1.6 ซม. ผลแห้งสีน้ำตาลดำเป็นมัน

พบตามชายป่าที่ชุ่มชื้น ริมน้ำ

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ผล - ขับพยาธิ

ผักปราบ

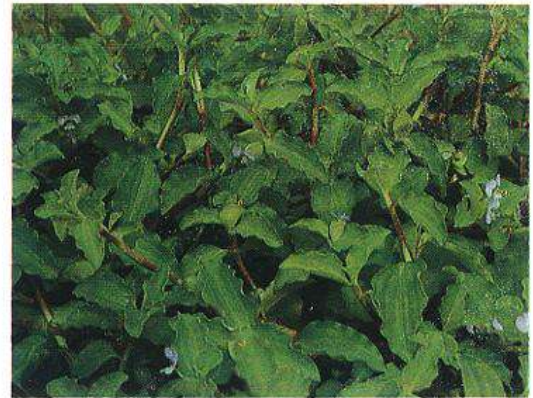
ชื่อวิทยาศาสตร์ *Commelina benghalensis* Linn.

วงศ์ COMMELINACEAE

ชื่ออื่น ผักปราบดอกม่วง

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก ลำต้นทอดนอน แตกกิ่งก้านสาขา มีรากงอกตามข้อ ใบเดี่ยว รูปไข่หรือไข่ขอบขนาน มีขนทั้งสองด้าน และตามขอบใบ กาบห่อใบมักมีขนสีแดงตามปลายยอด ช่อดอกตามปลายยอด มักมีดอกเพศผู้ 1 ดอก ส่วนช่อดอกตอนล่างจะประกอบด้วยดอกสมบูรณ์เพศ 2-3 ดอก ดอกมีขนาดเล็ก กลีบเลี้ยง 3 กลีบ สีเขียว กลีบดอก 3 กลีบ สีม่วงหรือฟ้าอ่อน เกสรผู้ 6 อัน แต่เป็นเกสรผู้สมบูรณ์ 3 อัน อีก 3 อันไม่สมบูรณ์ ก้านชูเกสรผู้เกลี้ยง ผลขนาดเล็ก ภายในมีเมล็ดสีน้ำตาล ผิวย่น 5 เมล็ด

พบตามที่ว่าง รกร้างซึ่งชุ่มชื้นทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ทั้งต้น - ทำยาพอก ปฐมยาต้ม ใช้ล้างตา
แก้ขัดเบา

Impatiens platensis

ผักปราบนา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Commelina diffusa* Burm. f.
 วงศ์ COMMELINACEAE
 ชื่ออื่น ผักปลาบ

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก ลำต้นทอดนอน เลื้อยตามพื้นดิน ใบเดี่ยว ตัวใบรูปหอกยาวเรียว ผิวเกลี้ยง หรือมีขนเล็กน้อยทั้งสองด้าน ขอบใบเรียบ มีขน ดอกเล็ก ออกเป็นช่อ ดอกบานในตอนเช้า กลีบดอก 3 กลีบ สีฟ้าเข้ม ผลเล็ก ภายในมีเมล็ดสีน้ำตาลเข้ม 5 เมล็ด

พบตามที่ว่างรกร้างริมทาง เรือกสวนทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ทั้งต้น - ขับปัสสาวะ ดับพิษร้อน
 ถอนพิษไข้ แก้มดกัด

กระเจานา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Corchorus aestuans* Linn.

วงศ์ TILIACEAE

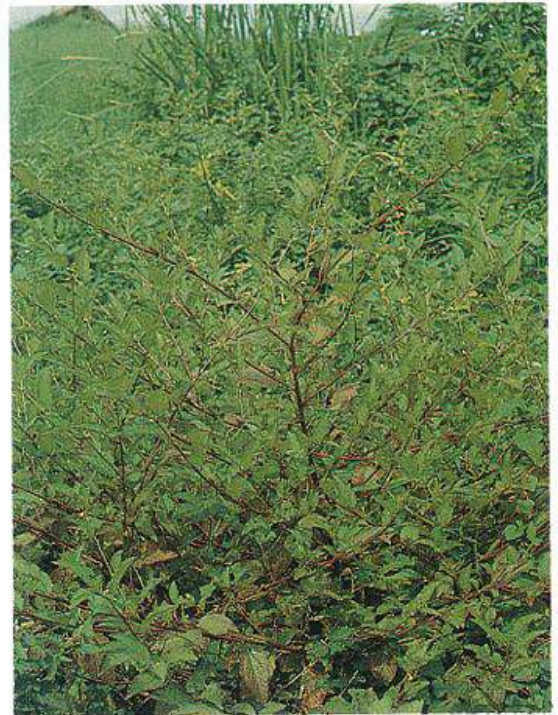
ชื่ออื่น กระเจา

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุกอายุปีเดียว ลำต้นมักแตกกิ่งก้านทอดนอนตามโคนต้น ใบรูปไข่ ปลายใบแหลม ขอบใบจัก จักซี่สุดท้ายมีติ่งแหลมยื่นทั้งสองด้าน ก้านใบยาว ใบมีขนปกคลุมอย่างน้อยบริเวณเส้นใบ ช่อดอกออกตามซอกใบ ดอกขนาดเล็ก สีเหลือง ฝักตั้งตรงยาว มีปีก 6, 8 หรือ 10 ปีก ปลายฝักมีปากยื่นโค้ง 3-5 แฉก ภายในฝักแบ่งเป็นช่อง 3-5 ช่อง แต่ละช่องมีเมล็ดเล็ก ๆ สีน้ำตาลจำนวนมาก พบตามที่ว่าง ทุ่งนาร้าง ริมทางทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

เมล็ด - แก้ไข้ เจริญอาหาร แก้ปวดอักเสบ

ใบ - แก้บิด แก้ไอ แก้ไข้ แก้ปวดท้อง

ปอเล้ง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Corchorus capsularis* Linn.

วงศ์ TILIACEAE

ชื่ออื่น เล้ง

ลักษณะพืช

ไม้ล้มลุก อายุปีเดียว ลำต้นตั้งตรง แตกกิ่งก้านมาก ใบรูปไข่ ปลายแหลม ขอบใบจัก จักซี่สุดท้ายมีติ่งยื่นแหลมยาว ทั้งสองด้าน ใบอ่อนมีขนปกคลุม โดยเฉพาะตามเส้นใบ ต่อมาใบแก่ผิวเกลี้ยง ช่อดอกออกตามซอกใบ ดอกมีขนาดเล็ก สีเหลือง ผลกลม ด้านบนแบน ผิวขรุขระ ภายในแบ่งเป็น 5-6 ช่อง แต่ละช่องมี เมล็ดเล็กๆ จำนวนมาก

พบตามที่ว่าง ริมทาง ทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ใบ - แก้บิด แก้ไอ แก้ปวดศีรษะ
ทำยาพอก
- เมล็ด - แก้ไข้ ขับลม
- ดอก - แก้เลือดกำเดาไหล
- ผล - แก้โรคกระเพาะ
- รากและผลอ่อน - แก้ท้องร่วง

ปอกระเจา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Corchorus olitorius* Linn.

วงศ์ TILIACEAE

ชื่ออื่น กระเจา

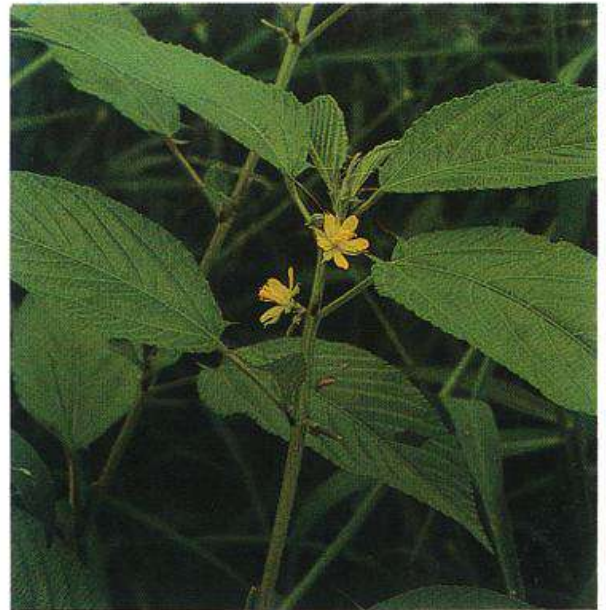
ลักษณะพืช ไม้ล้มลุกอายุปีเดียว ลำต้นตั้งตรง ใบเดี่ยว เรียงสลับ ค่อนข้างรูปไข่ ปลายแหลม ขอบใบจัก มีติ่งแหลมยื่นยาวออกจากขอบใบจักที่สุดท้ายทั้งสองด้าน ช่อดอกออกตามซอกใบ ดอกสีเหลือง กลีบดอก 5 กลีบ ฝักยาวตั้งตรงปลายแหลม ภายในแบ่ง 5 ช่องแต่ละช่องมีเมล็ดสีดำจำนวนมาก

พบตามที่ว่าง ริมทางทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ใบ - ระงับพิษ ขับปัสสาวะ ยาบำรุง
แก้โรคหนองใน แก้ไข้

เมล็ด - ยาระบาย

หิ้งห้อย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Crotalaria quinquefolia* Linn.

วงศ์ LEGUMINOSAE

ชื่ออื่น -

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก ลำต้นเป็นสี่เหลี่ยม มีรอยเส้นขีดเป็นร่องตื้นๆ มีขนปกคลุมตลอด ใบเป็นใบประกอบ มี 5 ใบย่อย ใบย่อยเรียวยาว ปลายใบหยักเว้าเล็กน้อย ผิวด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนทอคอน ช่อดอกยาว มีดอก 10-40 ดอก ซึ่งจะทยอยบานทีละ 1-3 ดอก กลีบดอกสีเหลือง มีจุดประหรือเส้นขีดสีแดง ฝักกลมยาวพอง ปลายแหลม

พบตามทุ่งนาร้าง ที่ว่างรกร้างทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ราก - ลดไข้ ถอนพิษเบื่อเมา

กาฝากมะม่วง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Dendrophthoe pentandra* (L.) Miq.

วงศ์ LORANTHACEAE

ชื่ออื่น -

ลักษณะพืช ไม้พุ่มที่เป็นกาฝากบนต้นไม้อื่น ใบเดี่ยว เรียงเวียน หรือบางครั้งออกตรงข้าม ตัวใบรูปไข่ หรือรูปรี โคนใบเรียว ปลายใบมนหรือแหลม ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน เนื้อใบหนาคล้ายแผ่นหนัง ดอกออกเป็นช่อ ตามซอกใบ ดอกเล็ก สีเหลืองหรือส้มแดง ผลรูปไข่ปลายตัดสี่เหลี่ยม พบตามไม้ยืนต้นทั่วไป ตลอดจนไม้ผลที่ปลูกในสวนหรือตามบ้านเรือนก็พบขึ้นได้

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ทั้งต้น - ต้มน้ำดื่มเป็นยาลดความดันโลหิต แก้ไอ พอกแผล ปรุงยาต้มสำหรับสตรีหลังคลอด

มะพลับใหญ่

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Diospyros malabarica* Desv. Kostel.

var. *siamensis* (Hochr.) Phengklai

วงศ์

EBENACEAE

ชื่ออื่น

มะพลับ

ลักษณะพืช

ไม้ยืนต้นขนาดกลาง ใบเดี่ยวเรียงสลับ
ตัวใบรูปขอบขนาน เนื้อใบค่อนข้างหนา
ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน ช่อดอกออกตาม
ซอกใบ ดอกเพศผู้ และดอกเพศเมีย อยู่
ต่างต้นกัน ดอกเพศผู้ สีขาว กลีบดอก
และกลีบเลี้ยง อย่างละ 4 (-5) กลีบ
ดอกเพศเมีย สีขาวหรือเหลืองอ่อน
ขนาดใหญ่กว่าดอกเพศผู้ดอกเดี่ยวๆ ตาม
ซอกใบ กลีบดอกและกลีบเลี้ยงอย่างละ 4
กลีบ ผลกลม ผลแก่ชุ่มน้ำ เปลือกหนา
แข็ง กลีบจุกผลมีขนสีน้ำตาลทั้งสองด้าน
ภายในมีเมล็ดรูปยาวรี 4-5 เมล็ด สี
น้ำตาลเข้ม

พบตามชายป่าละเมาะริมทะเล เรียก
สวนทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

เปลือกต้น - แก้บิด แก้ท้องร่วง ยาฝาด

สมาน ห้ามเลือด

ชื่อยจีน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ehretia microphylla* Lamk.

วงศ์ BORAGINACEAE

ชื่ออื่น ชาฮกเกี้ยน ชาญวน ชาญี่ปุ่น

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม ใบเดี่ยว เรียงเวียนในกิ่งอ่อน ส่วนในกิ่งแก่จะออกเป็นกลุ่มๆ ละ 2-3 ใบ ก้านใบสั้น ตัวใบรูปไข่กลับ ปลายใบหยัก 3-5 หยัก ผิวใบด้านบนเขียวเข้ม เป็นมันเงา มีขนเส้นเล็กๆ สอดตามคุ่มสีเขียวบนผิวใบ ดอกออกเป็นช่อ ตามซอกใบ 1-7 ดอก ดอกเล็กสีขาว กรวยดอกสั้น กลีบดอก 5 กลีบ ผลกลมสีเขียว เมื่อแก่เปลี่ยนเป็นสีแดง

พบปลูกเป็นไม้ประดับตามบ้านเรือน

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ราก - ประยาคมสำหรับสตรีหลังคลอด
- ใบ - ขับเหงื่อ แก้ท้องร่วง แก้ไอ

หวายลิง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Flagellaria indica* Linn.

วงศ์ FLAGELLARIACEAE

ชื่ออื่น หวายเข็ชจาก หวายลี

ลักษณะพืช ไม้เถาเลื้อยลูก ลำต้นตอนโคนมักมีเนื้อไม้แข็ง ใบเดี่ยว เรียงสลับสองแถวตลอดลำต้น ตัวยาวรูปรีหรือแกมรูปรี ปลายใบมนงอเป็นชดกลม ดอกเป็นช่อตามปลายยอด ช่อดอกแตกแขนงหลายชั้น ดอกเล็ก มีกลิ่นหอม ผลกลมสีเขียว ขนาดประมาณ 0.5 ซม.

พบตามที่ว่างรกร้าง ที่ชุ่มชื้นริมน้ำ

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ใบ - ฝาดเสมาน รักษาบาดแผล

ใบและดอก - ขับปัสสาวะ

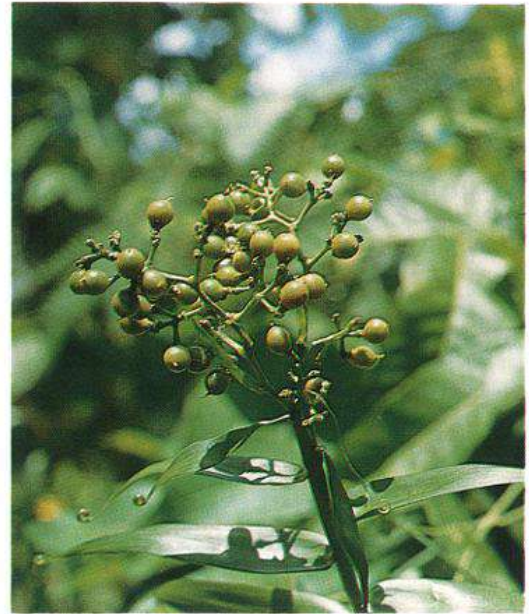
ยอดอ่อน - สระผม

ผล - รักษาเม็ดหนอง พุพอง

เมล็ด - มีพิษ

ลำต้นและเหง้า - ขับปัสสาวะ

ทั้งต้น - ขับปัสสาวะ

ดองดึง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Gloriosa superba* Linn.

วงศ์ LILIACEAE

ชื่ออื่น ก้ามปู คมขวาน มะขาโก้ พันมหา

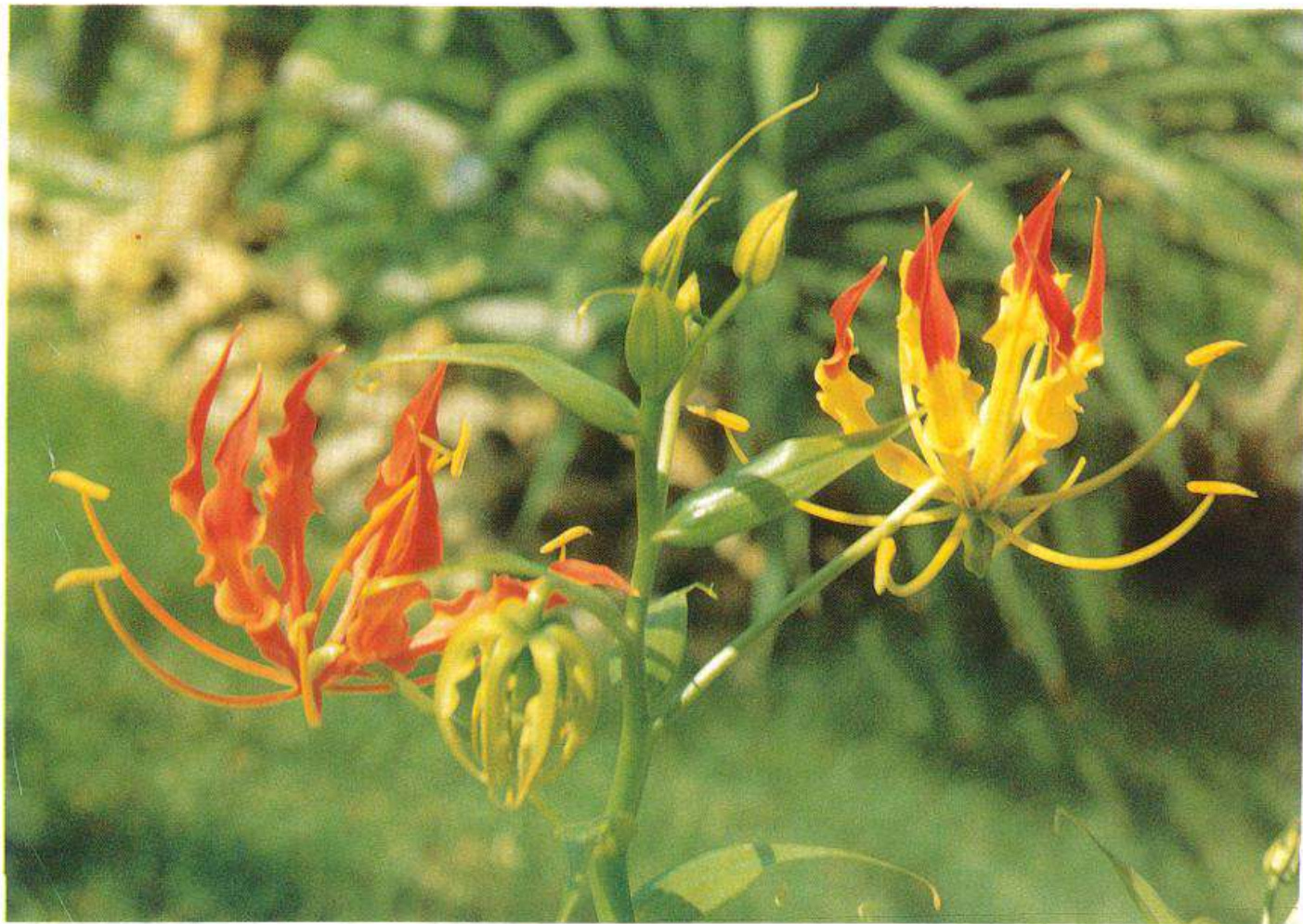
ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก ลำต้นใต้ดินรูปร่างคล้ายหัวขวาน ใบเดี่ยว เรียงสลับ ตัวใบรูปหอก ปลายใบเรียวแหลม และมันงอเป็นมือเกาะ ดอกเดี่ยวออกตามซอกใบ กลีบดอกสีเหลือง ปลายกลีบสีแดง เมื่อแก่จะเป็นสีแดงทั้งดอก ผลรูปทรงกระบอก สีเขียว มี 3 พู เมล็ดกลมสีส้ม

พบตามรือกสวน ที่ชุ่มชื้น ชายป่า
ละเมาะริมทะเล

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

เหง้า - รักษาโรคปวดข้อ แต่ถ้าใช้เกินขนาดจะเกิดอันตรายถึงตายได้

ขี้กาแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Gymnopetalum integrifolium* Kurz
วงศ์ CUCURBITACEAE
ชื่ออื่น แดงโมป่า มะกาดิน

ลักษณะพืช ไม้เถาเลื้อย หนวดตามลำต้น
ปลายแยก 2 แฉก ใบเดี่ยว เรียงเวียน
ผิวใบด้านหน้าสาก ด้านหลังเส้นใบใหญ่
มองเห็นเป็นตาข่ายเต็มหลังใบ มีขนสั้นๆ
จำนวนมาก ขนาดยาว 3-10 ซม. กว้าง 5-
15 ซม. ก้านใบยาวมีขน ดอกเพศผู้
และเพศเมีย อยู่ในต้นเดียวกัน ทั้งดอก
เพศผู้และเพศเมีย ออกเดี่ยวๆ ตามซอก
โคนใบ ดอกเพศเมียขนาดเล็กกว่าดอก
เพศผู้ ดอกสีขาว ผลกลม ผิวเรียบ ผล
อ่อนสีเขียว มีริ้วสีขาวจางๆ เมื่อแก่สีส้ม
แดง ภายในมีเมล็ดจำนวนมาก เมล็ดกลมรี
มีเยื่อหุ้มเมล็ดสีเขียวเข้มเกือบดำ
พบตามริมทาง ที่ว่างรกร้างทั่วไป
ชอบดินทรายและแดดจัด

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ราก - ลดไข้ แก้ม้ามย่อย ตับโต
- เหง้า - บำรุงธาตุ บำรุงหัวใจ
- ต้น - ยาระบาย ขับเสมหะ บำรุงน้ำดี
- ผล - ยาถ่ายอย่างแรง ขับพยาธิไส้เดือน

หมากดิบน้ำค้าง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Hedyotis biflora* (L.) Lamk.

วงศ์ RUBIACEAE

ชื่ออื่น ผักขวง สะเดาดิน

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก ลำต้นเป็นสี่เหลี่ยม ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ตัวยาวรูปไข่ ดอกออกเป็น ช่อ ตามซอกใบ หรือตามยอด ช่อละ 3-40 ดอก ดอกเล็ก รูปกรวย ปลายแยก 4 แฉก กลีบดอกสีขาวหรือขาวอมม่วง เกสรผู้ติดตรงกลางกรวยดอกหรือต่ำลงไป เล็กน้อย ผลกลมรี ขนาดเล็ก มีสันบางๆ สองข้าง ภายในมีเมล็ดจำนวนมาก

พบตามเรือกสวน ริมสนามหญ้าที่รุ่ม ชุ่มชื้น และที่ว่างทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ทั้งต้น - แก้ท้องเสีย แก้บิด แก้ไข้
เป็นยาพอก

หญ้านิ่ง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Hedyotis corymbosa* (L.) Lamk.

วงศ์ RUBIACEAE

ชื่ออื่น -

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุกอายุปีเดียว ลำต้นสี่เหลี่ยม ผิวเกลี้ยงหรืออาจมีขนสั้นๆ มักแตกกิ่งก้านตามโคนต้น ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ตัดใบยาวรี ปลายใบแหลม โคนใบแหลม ด้านล่างสีเขียวอ่อน มีขนอ่อนๆ ตามริมใบ ดอกเล็ก ออกตามซอกใบ และปลายยอด ดอกรูปกรวย ปลายแยก 4 แฉก กลีบดอกสีขาวหรือม่วงซีด เกสรผู้ติดอยู่เหนือโคนของกรวยดอกเล็กน้อย ที่ปากกรวยดอกมีขนยาวสีขาว จำนวนมาก ปกคลุมเกสรผู้และยอดเกสรเมียไว้มิด ผลรูปกลมรีมีสันบางๆ 2 ข้าง ขนาดเล็ก ภายในมีเมล็ดจำนวนมาก

พบตามรือกสวน ริมทาง ริมสนาม
หญ้าที่รุ่มชื้นทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ทั้งต้น - แก้ไข้ แก้โรคโกโนเรีย เป็นยาพอกตัมกับน้ำผึ้งแก้มะเร็งดับ

ขี้ต้น

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Helicteres angustifolia* Linn.

วงศ์ STERCULIACEAE

ชื่ออื่น -

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม สูงประมาณ 2 ม. ใบเดี่ยว เรียงสลับ ค่อนข้างรูปไข่ ปลายใบแหลม โคนใบมน เนื้อใบสองข้างไม่เท่ากัน ขอบใบเรียบหรือเป็นจักตื้นๆ ดอกมีขนาดเล็ก กลีบเลี้ยง 5 กลีบขนาดไม่เท่ากัน กลีบดอกทั้ง 5 กลีบไม่เท่ากันเช่นกัน โดย 2 กลีบ ด้านหน้าจะใหญ่กว่า 3 กลีบที่เหลือ ทุกกลีบมีระยางค์ตรงโคนกลีบ ผลกลมยาว ประมาณ 1-2 ซม. มี 5 พู ขนรูปดาว ปกคลุมหนานุ่ม ภายในมีเมล็ดจำนวนมาก พบตามป่าโปร่ง ป่าละเมาะชายทะเล

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ใบ - ทาแผลฝีหนอง

ทั้งต้น - ประุงยาต้ม แก้ไข้มาลาเรีย

ต้อยติ่งนา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Hygrophila erecta* (Burm.f.) Hochr.

วงศ์ ACANTHACEAE

ชื่ออื่น ต้อยติ่งไทย ต้อยติ่ง น้ำดับไฟ

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก ขึ้นตามที่ชื้นแฉะ ลำต้นตั้งตรง หนาตรงข้อ สูงถึง 1 ม. ใบมีรูปร่างหลายแบบ ยาว 1-15 ซม. กว้าง 0.5-4 ซม. ดอกออกรอบข้อ 2-หลายดอก ก้านดอกสั้นมาก ดอกสีม่วงหรือขาว ขนาดเล็ก ผลรูปยาวเรียว ขนาดประมาณ 1-2 ซม. ภายในมีเมล็ดมาก เมล็ดเมื่อถูกน้ำจะมีเมือกเคลือบ

พบตามริมหนองน้ำ ในนาร้าง และที่ชุ่มชื้นทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ใบ - เป็นยาพอกแผล อุดฟันแก้ปวดฟัน

เมล็ด - มีเมือก ใช้แช่น้ำพอกแผล

แมงลักคา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Hyptis suaveolens* Poit.

วงศ์ LABIATAE

ชื่ออื่น การา

ลักษณะพืช ไม้พุ่มลำต้นตั้งตรง แตกกิ่งก้านมากมาย เป็นพืชที่มีกลิ่นฉุน ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ช่อดอกออกตามปลายยอด และซอกใบ ดอกเล็ก สีม่วงอ่อน ผลสีเขียว เมื่อแก่เป็นสีน้ำตาล ภายในมีเมล็ด 2 เมล็ด ซึ่งเมล็ดเมื่อโคนน้ำเชื้อหุ้มจะพองออกเป็นเมือกสีน้ำตาล

พบตามที่ว่างริมทาง ทุ่งหญ้า ป่าละเมาะ หัวไร่ปลายนา มักขึ้นรวมกันเป็นกลุ่มหนาแน่น

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ใบ, ปลายยอด - แก้อาการชักกระตุก

แก้โรคปวดข้อ

ราก - ขับระดู แก้ปวดลิ้นปาก

ทั้งต้น - ยาพอกแก้ปวดท้อง

นอกจากนี้ยังมีคุณสมบัติ

ใช้ไล่แมลง

เครือปลาสงแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ichnocarpus frutescens* R. Br.

วงศ์ APOCYNACEAE

ชื่ออื่น เครือเงิน เครือชูด เถาวัลย์แดง ชัยสง
เครืออีไม้ หุนน้ำ เถาโก

ลักษณะพืช ไม้เถาเนื้อแข็ง มีลำต้นทอดนอน
เลื้อยพัน ผิวเกลี้ยง สีน้ำตาลปนแดง ใบ
เดี่ยวออกตรงข้าม ผิวใบด้านบนเกลี้ยง
ด้านล่างมีขนประปราย ใบยาว 7-10 ซม.
กว้าง 2-4 ซม. ดอกเล็กออกเป็นช่อตาม
ยอดและตามซอกใบ ดอกรูปกรวยปลาย
แยก 5 แฉก สีขาวหรือเหลืองอ่อน แฉก
มีขนสีขาว ภายในกรวยเกลี้ยง

พบตามป่าละเมาะชายทะเล ที่รกร้าง
ที่ร่มครึ้ม ชุ่มชื้น

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ทั้งต้น - แก้ไข้

ผักบุ้ง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ipomoea aquatica* Forsk.

วงศ์ CONVOLVULACEAE

ชื่ออื่น กำจกร โหนดเจาะ

ลักษณะพืช ไม้เลื้อยล้มลุก เนื้ออ่อน อายุหลายปี ลำต้นกลวง รากออกตามข้อ ตัวยาวมีรูปร่างหลายแบบ หลายขนาด แม้แต่ในต้นเดียวกัน เช่น รูปไข่ รูปสามเหลี่ยม รูปไข่กลับ รูปหอก โคนใบเว้าหรืออาจเป็นรูปศร ปลายใบมนหรือแหลม ช่อดอกออกตามซอกใบ ดอกรูปกรวย ปลายบาน ดอกสีชมพูหรือชมพูอ่อน ตรงกลางมีสีเข้ม ผลรูปไข่ หรือกลม ผิวเกลี้ยง เมล็ด 4 เมล็ด หรือน้อยกว่า 4 เมล็ด มีขนสีเทาหนาแน่นแต่บางครั้งอาจเกลี้ยงได้

พบตามริมหนองน้ำ สนามหญ้า ทุ่งนา

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ทั้งต้น - ยาระบาย แก้โรคนอนไม่หลับ
 แก้ไข้ แก้ปวดศีรษะ แก้โรค
 ประสาทในสตรี แก้อาการ
 อ่อนเพลีย แก้เบาหวาน แก้
 กลากเกลื้อน

ยาง - ยาถ่าย

สะอึก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ipomoea maxima* Don

วงศ์ CONVOLVULACEAE

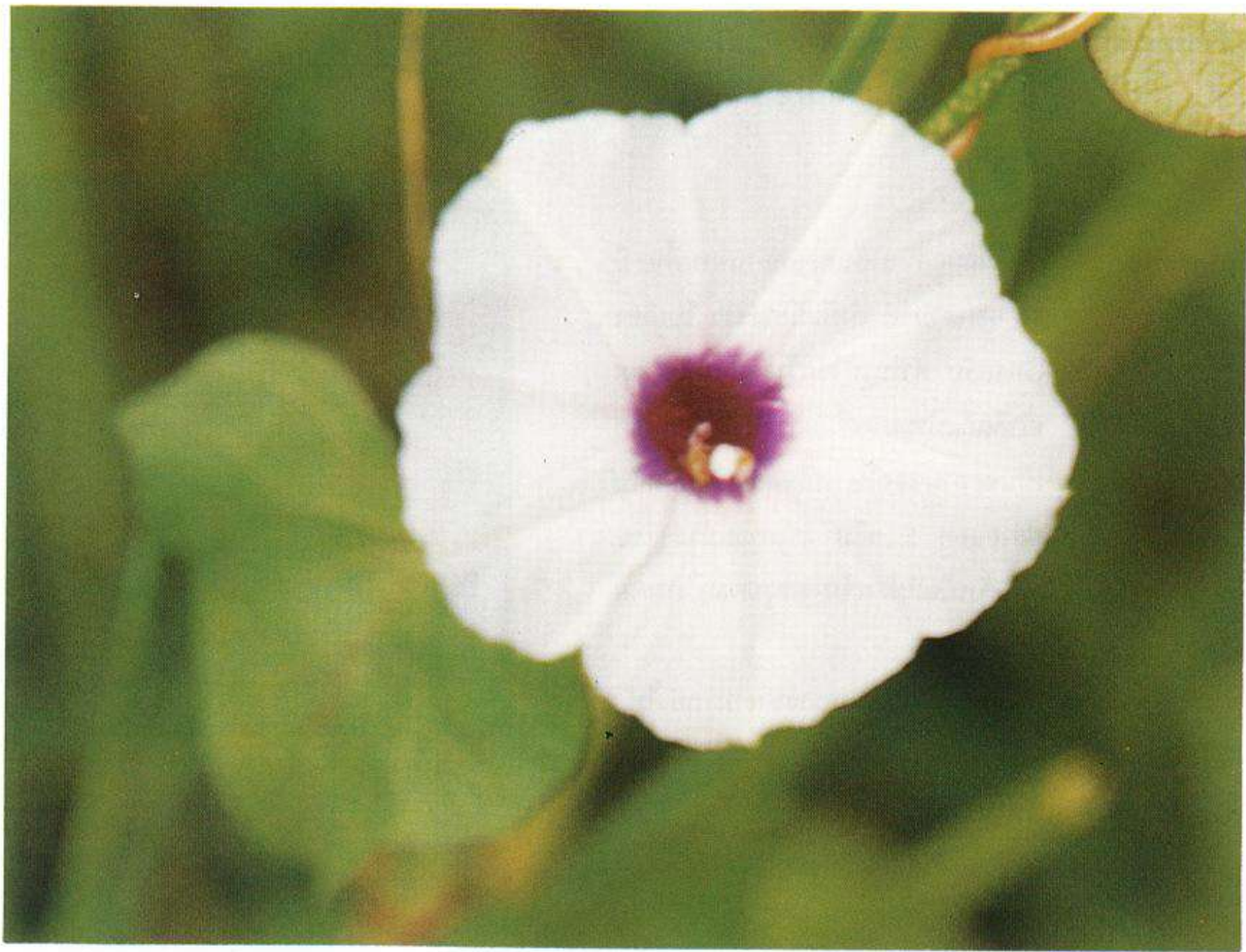
ชื่ออื่น -

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุกเนื้ออ่อน อายุหลายปี ตามลำต้นมีรากแข็งสั้นๆ ขึ้นตั้งฉากกับลำต้น ตัวใบรูปไข่กว้าง หรือรูปไต โคนใบเว้าลึก ปลายใบแหลมผิวเกลี้ยง แต่มีขนสั้นๆ ตามริมขอบด้านบน ขอบใบมักมีสีม่วง ช่อดอกออกตามซอกใบ ก้านช่อดอกหนา ดอกรูปกรวย ปลายแยก สีชมพูอ่อน ตรงกลางสีม่วงเข้ม ผลกลมแบน ภายในมีเมล็ด 4 เมล็ด เมล็ดมีขนปกคลุมหนาแน่น พบตามริมน้ำ ที่ว่างรกร้างทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ใบ - ผสมกับเมล็ดสมุนไพรบางชนิด
ทำยาพอกแก้ปวดศีรษะ

ผักบุ้งทะเล

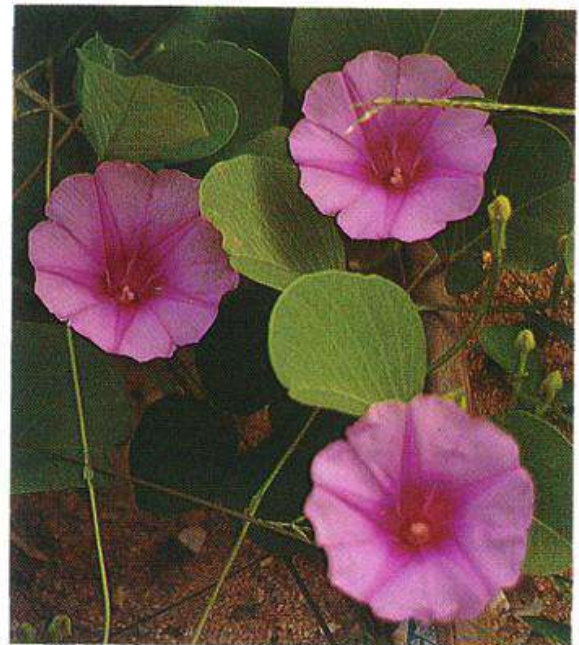
ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ipomoea pes-caprae* (L.) R.Br.

วงศ์ CONVOLVULACEAE

ชื่ออื่น กระจับปี่

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก ลำต้นทอดคลานตามพื้น มีรากออกตามข้อ ลำต้นมียางขาว ใบเดี่ยว เรียงสลับ ทั่วไปรูปไข่กว้าง ปลายใบหยัก เว้าลึกถึงประมาณกึ่งกลางใบ ดอกออกเป็นช่อตามซอกใบ กลีบดอกเชื่อมติดกัน ปลายแยก 5 กลีบ สีชมพูอมม่วง โคนกลีบด้านในสีม่วงเข้ม ผลรูปกลม ภายในมีเมล็ดสีดำ

พบขึ้นตามหาดทรายชายทะเลทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ใบ - แก้พิษแมงกะพรุน

หมาว้อ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Lepisanthes senegalensis* Leenh.

วงศ์ SAPINDACEAE

ชื่ออื่น ชำมะเรียงป่า พุ่มเรียงป่า

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม ใบเป็นใบประกอบ เรียงเวียน แต่ละใบมีใบย่อย 1 คู่ ใบย่อยรูปไข่หรือรูปยาวรี ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน ยาว 3-9 ซม. กว้าง 1.5-4 ซม. ดอกออกเป็นช่อ ยาวตามปลายยอดและซอกใบ ดอกเล็ก ผลเป็นพวงกลม 2 พูติดกัน หรือบางครั้ง อีกพูหนึ่งฝ่อไป ผลดิบสีเขียว ผลแก่สีม่วงดำ

พบตามรือกสวน ที่ว่างร่มชุ่มชื้น

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ราก - ประุงยาแก้ไข้เหนือ ใช้สันนิบาต
ไม้ผูกไม้ถ้าย

หนวดปลาชุก

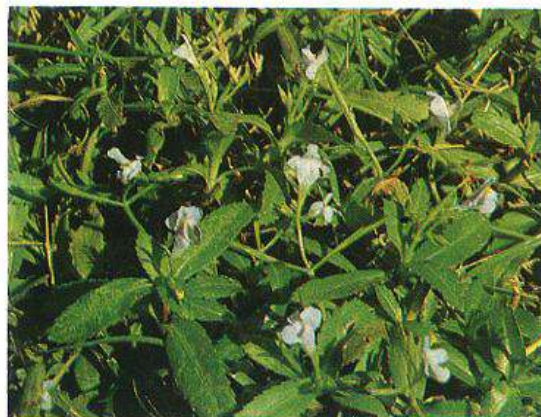
ชื่อวิทยาศาสตร์ *Lindernia anagallis* Pennell

วงศ์ SCROPHULARIACEAE

ชื่ออื่น หย่าจู้ยักายกั้ง

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก ลำต้นตั้งตรง ระยะเวลาช่วง
ข้อสั้น มักมีกิ่งก้านเอน หรือทอดคลาน
ตามพื้น ลำต้นสีเขียว ผิวเกลี้ยง สูงถึง
15 ซม. ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ก้านใบ
สั้นมาก ดอกเดี่ยว ออกตามซอกใบ หรือ
เป็นช่อๆ ละ 2-3 ดอก ตามยอด ดอก
ขนาดเล็ก รูปกรวย ปลายแยก 2 กลีบ
กลีบบนแยก 2 แฉก กลีบล่าง แยก 3 แฉก
ดอกสีม่วงอ่อน เกสรผู้สีม่วงเข้ม เกสรผู้
ที่ไม่สมบูรณ์สีเหลืองสด ผลยาวเรียว 1-
1.5 ซม. ภายในมีเมล็ดจำนวนมาก เมล็ด
เล็กสีน้ำตาลมีตุ่มใส

พบตามสนามหญ้าที่ชุ่มชื้น ริมทาง
ริมหนองน้ำทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ทั้งต้น - แก้อักเสบ ขับปัสสาวะ แก้บวม

เทียนนา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ludwigia hrossopifolia* (G.Don)
Exell.

วงศ์ ONAGRACEAE

ชื่ออื่น ผักกาดรอ

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก ลำต้นตั้งตรง สูงถึง 1.5 ม. ลำต้นเป็นเหลี่ยม ใบเดี่ยว เรียงเวียน ยาว 1-10 ซม. กว้าง 0.3-3 ซม. ก้านใบสั้นมาก ดอกเดี่ยว ออกตามซอกใบ ไม่มีก้านดอก กลีบเลี้ยงเป็นหลอดยาว ปลายแยก 4 แฉก อยู่ทนจนเป็นผล กลีบดอก 4 กลีบ สีเหลืองสด กลีบดอกรูปไข่ ปลายแหลม ผลตั้งตรง ยาว 1-2 ซม. ภายในมีเมล็ดจำนวนมาก เมล็ดรูปกลมรีมีสันแคบๆ พบตามทุ่งนา ริมหอนงน้ำ ทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ทั้งต้น - แก้บิด อหิวาตกโรค ลำไส้เล็ก อักเสบ ทำยาพอกคุ่มหนองให้สุก
- ราก - เป็นยาพอก แก้สิ่ว แก้ซิฟิลิส

หญ้ารักนา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ludwigia octovalvis* (Jacq.) Raven
 วงศ์ ONAGRACEAE
 ชื่ออื่น เทียนน้ำ

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก ลำต้นตรง มีขนปกคลุม สูงถึง 1.5 ม. ใบเดี่ยว เรียงเวียน ยาว 2-15 ซม. กว้าง 0.2-3 ซม. ก้านใบสั้น ดอกเดี่ยว ออกตามซอกใบ มีขนาดเล็ก ดอกสีเหลือง กลีบดอก 4 กลีบ รูปไข่กว้าง ปลายกลีบหยักเว้าตรงกลาง ผลรูปทรงกระบอก ยาว 3-5 ซม. ตั้งตรง มีสัน 8 สัน ภายในมีเมล็ดจำนวนมาก เมล็ดรูปกลมรี มีสันด้านข้างซึ่งมีขนาดกว้างเกือบเท่าเมล็ด จึงทำให้ดูเหมือนเมล็ดแบ่งเป็น 2 พู พบตามที่ว่างที่ชุ่มชื้น ริมนองน้ำ

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ทั้งต้น - ขับลม แก้ท้องอืดเพื่อ ขับปัสสาวะ ขับพยาธิ เป็นยาถ่าย แก้โรคเรื้อรังในจมูกบางชนิด
- ใบ - เป็นยาพอก
- ราก - แก้ไข้

ปอคัน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Malachra capitata* Linn.

วงศ์ MALVACEAE

ชื่ออื่น ปอขี้ไก่

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก ลำต้นตั้งตรง โคนต้นมักมี
เนื้อไม้แข็ง ลำต้นมีขนปกคลุม ใบเดี่ยว
เรียงสลับ ตัวใบรูปคล้ายห้าเหลี่ยม มีหยัก
เว้าตื้นๆ ผิวใบมีขนทั้งสองด้าน ดอกออก
ตามซอกใบ หรือปลายยอด อยู่เป็นกระจุกๆ ละ 4-10 ดอก ล้อมรอบด้วยกลีบ
รองกลีบดอก 3-5 กลีบ ดอกสีเหลืองสด
กลีบดอก 5 กลีบ ผลแตก 5 แฉก
แต่ละแฉกมี 1 เมล็ด

พบตามที่ว่าง ริมทาง ชอบแดดจัด

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ทั้งต้น - แก้ไอ

รากและใบ - หล่อลื่น

เส็งเล้ก

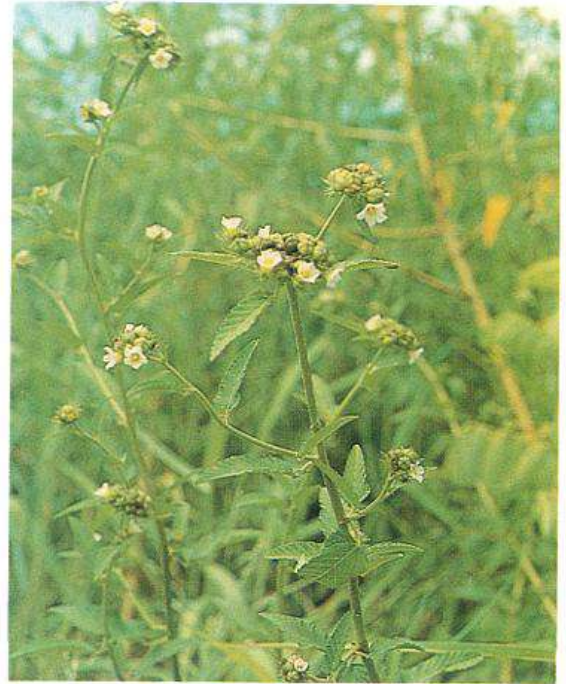
ชื่อวิทยาศาสตร์ *Melochia corchorifolia* Linn.

วงศ์ STERCULIACEAE

ชื่ออื่น สะเเองโอบมน ขางปากปุด

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม ส้มลุก ขนาดเล็ก ตามกิ่งก้าน ก้านใบและช่อดอก มีขนรูปดาวปกคลุม ใบเดี่ยว เรียงสลับ ตัวใบรูปไข่ขอบขนาน ขอบใบหยัก ปลายใบแหลม ใบที่มีขนาดใหญ่บางครั้งขอบใบหยักเว้าเล็กน้อย ช่อดอกออกตามปลายยอดเป็นกระจุก ดอกขนาดเล็ก สีม่วงอ่อนหรือสีขาว มีจุดสีเหลืองอยู่โคนกลีบดอก ผลทรงกลม ขนาดเล็ก มีร่องสั้นๆ 5 ร่อง ไม่มีปีก เมื่อผลแห้งจะแตกตามร่อง ภายในมีเมล็ดเล็กๆ

พบตามที่รกร้างทั่วไป ชอบแดดจัด

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ใบ - ทำยาพอกแผล แก้บวมและปวดบริเวณท้อง ทำยาดัมแก้อาเจียน

ลำต้นและใบ - ดัมในน้ำมัน เป็นยาป้องกันพิษจากงูบางชนิดกัด

เถาสะอึก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Merremia hederacea* (Burm.f.)
Haller. f.

วงศ์ CONVOLVULACEAE

ชื่ออื่น ละอึก มะอึก

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุกเลื้อย ลำต้นกลมเรียวเล็ก
เรียบ หรือมีตุ่มขรุขระเล็กน้อย ผิวเกลี้ยง
หรือมีขนประปราย โดยเฉพาะบริเวณ
เหนือข้อ ใบเดี่ยว เรียงสลับ ตัวใบรูปไข่
กว้าง โคนใบเว้า ปลายใบแหลม ขอบใบ
เรียบ หรือจักเล็กน้อย จนถึงหยักเว้า
ตื้น ๆ 3 หยัก ยาว 2-6 ซม. กว้าง 2-4 ซม.
ดอกออกเป็นช่อ 2-3 ดอก ดอกสีเหลือง
ขนาดเล็กรูปกรวย ปลายแยก 5 แฉก
เส้นผ่าศูนย์กลาง 1 ซม. ผลกลมเป็น
แตก 4 แฉก ภายในมีเมล็ด ซึ่งมีขนสั้น ๆ
4 เมล็ด

พบตามป่าผลัดใบแล้ง ริมทาง ทุ่งนา
ริมรั้ว ที่ว่างทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ใบ - ทำยาพอก แก้มือและเท้าแตก

จิงจ้อขาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Merremia umbellata* (Linn.) Hall.f.
 วงศ์ CONVOLVULACEAE
 ชื่ออื่น เกาดอกบานดุม เอน

ลักษณะพืช ไม้เถาเลื้อย ลำต้นเกลี้ยงหรือมีขน
 ประปราย ใบเดี่ยว เรียงสลับ มีรูปร่าง
 หลายแบบ ตั้งแต่ ยาวรี รูปไข่ หรือรูป
 สามเหลี่ยม ยาว 3-10 ซม. กว้าง 1-5
 ซม. ก้านใบยาว 1-4 ซม. ดอกออกเป็นช่อ
 2-3 ดอก ตามซอกใบ ดอกรูปกรวย
 ปลายแยก 5 แฉกสั้นๆ ตรงกลางแต่ละ
 แฉกจะมีแถบสามเหลี่ยมปลายแหลม
 ดอกสีเหลืองจนถึงเหลืองส้ม เส้นผ่า-
 ศูนย์กลาง 2.5-3.8 ซม. กลีบดอกเกลี้ยง
 ยกเว้นบริเวณแถบกลางกลีบดอกมีขน
 ผลรูปกรวยสั้น สีน้ำตาล เมล็ดมีขนหนา
 แน่น

พบตามป่าดิบชื้น ป่าผลัดใบ หมู่แมก
 ไม้ใกล้ธารน้ำ ริมทาง ที่ว่างโล่งแจ้งทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ใบ - ทำยาพอกแก้แผลไหม้ น้ำร้อนลวก
 และแผลเปื่อย

พลับพลา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Microcos tomentosa* Smith

วงศ์ TILIACEAE

ชื่ออื่น ไม้ลาย มลาย ลาย น้ำลายควาย

ลักษณะพืช ไม้ยืนต้น สูงถึง 15 เมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับ ตัวใบรูปไข่กลับ ปลายใบแหลม โคนใบมนขอบใบจักตื้นๆหรือเรียบ เส้นใบ 3 ใบ ออกจากโคนใบ ใบมีขนทั้งสองด้าน ก้านใบสั้น มีขน ช่อดอกออกตามยอด และซอกใบ ดอกตูมกลม ดอกมีขนาดเล็ก ผลกลมหรือค่อนข้างรี ผิวหนาเหนียว คล้ายหนัง มีขนประปราย

พบตามป่าดงดิบชื้น ป่าเบญจพรรณ ป่าละเมาะชายทะเล

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ราก - แก้ไอ แก้ไข้

ใบ - ทำยาพอกแก้หิด ผสมกับพืชสมุนไพรอื่นๆ บางชนิด ทำยาพอกแก้กระดูกหัก

ผักข่า

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Momordica cochinchinensis*

Spreng.

วงศ์ CUCURBITACEAE

ชื่ออื่น ขี้กาเครือ ผักข่า

ลักษณะพืช

ไม้เถาเลื้อย มีหนวดตามลำต้น ใบเดี่ยว เรียงเวียน ผิวใบเกลี้ยง หรือมีขนประปราย กว้าง 10-15 ซม. ก้านใบยาว 5-7 ซม. มีตุ่มประปราย ดอกใหญ่สีขาวครีม ผล กลมยาว ปลายแหลม สีส้มแดง ไม่มีสัน มีหนามสั้นๆ ทั่วผล ภายในมีเมล็ดแบนๆ รูปไข่เบี้ยว สีดำ จำนวนมาก พบตามเรือสวน ที่ว่างชุ่มชื้น ทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ใบ - ประโยชน์แก้ไอ เป็นยาพอก
- ราก - ใช้สระผม ชำเท้า แก้ผมร่วง
- เมล็ด - แก้ไอ แก้วริดสีดวงทวาร

แตงหนู

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Mukia maderaspatana* Roem.

วงศ์ CUCURBITACEAE

ชื่ออื่น แตงนก แตงฝักลูก แตงหนูชน

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุกเลื้อย หรือรอเลื้อย ลำต้นเป็นสีเหลี่ยม มีขนทั่วต้น ใบเดี่ยวเรียงสลับ ตัวใบรูปไข่กว้าง มีหยักเว้า 3-5 หยัก มีขนทั้งสองด้าน ช่อดอกออกเป็นกระจุกตามซอกใบ ดอกเล็ก สีเหลือง ดอกเพศเมีย และดอกเพศผู้ อยู่ในต้นเดียวกัน ผลกลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1 ซม. ผลดิบสีเขียว แก่เปลี่ยนเป็นสีแดง มีขนภายในมีเมล็ดกลมแบนจำนวนมาก พบขึ้นตามริมรั้ว ที่กร้าง ทั่วไป

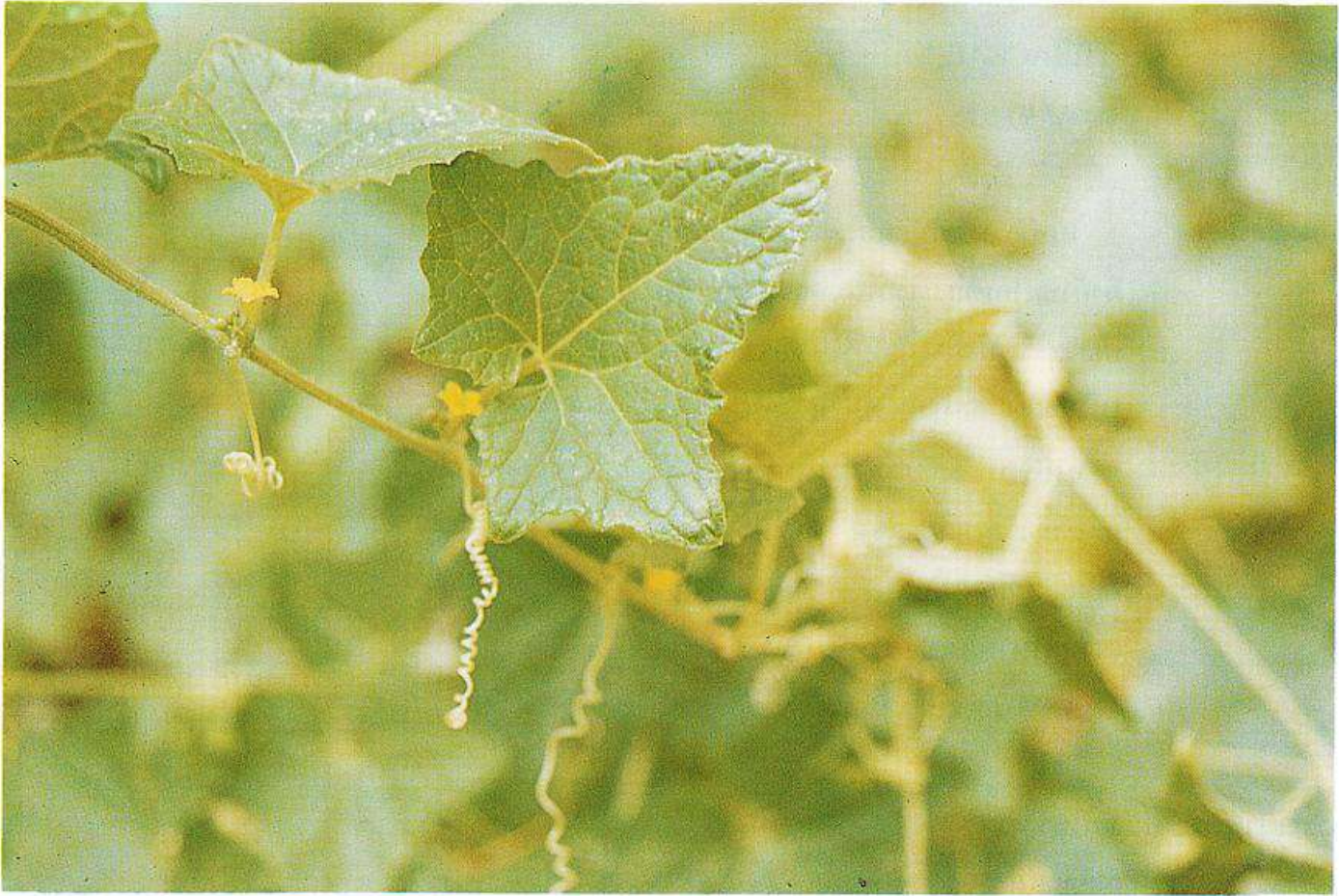
การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ราก - ทำยาพอกเหงือกแก้ปวดฟัน
คั้นน้ำคั้นแก้ท้องอืดท้องเฟ้อ

ต้นและยอดอ่อน, ใบอ่อน

- รับประทานได้ แก้กذبอึกเสบ
คลื่นไส้อาเจียน

เมล็ด - ยาขับเหงื่อ ให้น้ำมันใช้ทาถู
นวดกล้ามเนื้อ แก้ปวดเมื่อย

ตะขบฝรั่ง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Muntingia calabura* Linn.

วงศ์ TILIACEAE

ชื่ออื่น ตะขบ ขบฝรั่ง

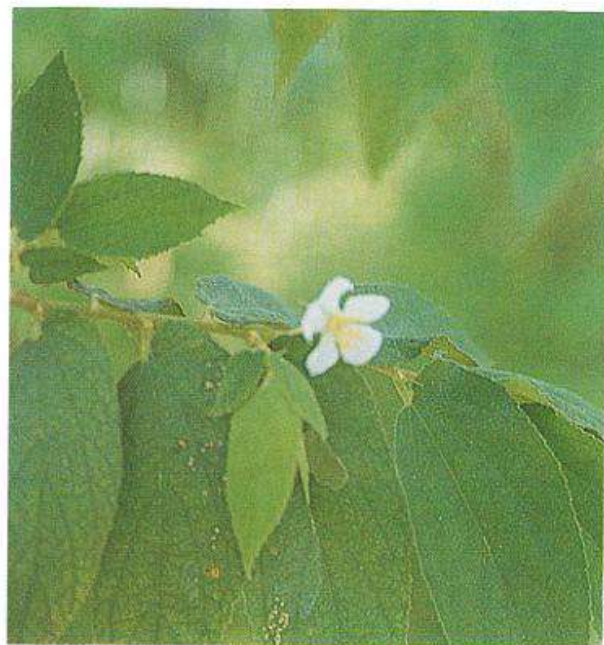
ลักษณะพืช ไม้พุ่ม หรือไม้ยืนต้นขนาดเล็ก แตกกิ่งก้านมากมาย กิ่งก้านมีขนปกคลุม ใบเดี่ยว เรียงสลับ ตัวใบรูปขอบขนานหรือรูปไข่กลับ ปลายแหลม โคนใบไม่เท่ากัน ขอบใบจัก ดอกเดี่ยวออกตามซอกใบ กลีบดอก 5 กลีบ สีขาว ผลกลม ผลดิบสีเขียวเปลี่ยนเป็นแดงเมื่อสุก ภายในมีเมล็ดจำนวนมาก

พบตามที่รกร้างทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

เปลือกต้น - ยาระบาย

ดอก - แก้ปวดศีรษะ แก้ไข้

หอมแขก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Murraya koenigii* (L.) Spreng.

วงศ์ RUTACEAE

ชื่ออื่น โฉม โสม สมัด หมอน้อย

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม ตามลำต้นไม่มีหนาม ใบประกอบเรียงสลับ แต่ละใบมีใบย่อย 9-31 ใบย่อย ใบย่อยเรียงสลับ รูปไข่ขอบขนาน โคนใบไม่เท่ากัน ปลายใบมน เมื่อขยี้ใบจะมีกลิ่นฉุนจัด ดอกออกเป็นช่อตามยอด และซอกใบ ดอกเล็ก กลีบดอก 5 กลีบ สีขาวเขียว ผลกลมสีดำ ขนาดประมาณ 1 ซม.

พบตามป่าดิบชื้น ป่าเบญจพรรณ
ป่าละเมาะชายทะเล

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ใบ - แก้ปวดท้อง ยาบ่ารุง แก้
ปวดฟัน

ใบและผล - ฝาดสมาน แก้บิด แก้ไข้

แก้ว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Murraya paniculata* (L.) Jack

วงศ์ RUTACEAE

ชื่ออื่น กะมูนิง แก้วลาย จ้าพริก

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม ใบเป็นชนิดใบประกอบ เรียง
สลับ แต่ละใบมีใบย่อย 3-7 ใบ ใบย่อย
เรียงสลับรูปไข่ ปลายใบแหลม โคนใบมน
หรือแหลม ก้านใบไม่มีปีก ช่อดอกออก
ตามยอดหรือซอกใบ ดอกค่อนข้างใหญ่
กลีบเลี้ยง 5 กลีบ มีขนเล็กน้อย กลีบดอก
5 กลีบ สีขาวนวล ดอกมีกลิ่นหอม

พบปลูกเป็นไม้ประดับตามอาคาร
บ้านเรือนทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ใบ - แก้ปวดท้อง ปวดฟัน
แก้บิด ยาบ่ารุง ถ่ายพยาธิ
ขับระดู

ใบและผล - ฝาดสมาน แก้บิด แก้ไข้

กระแจะ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ochna integerrima* Merr.

วงศ์ OCHNACEAE

ชื่ออื่น กำลังช้างสาร

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม หรือไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ผลัดใบในช่วงออกดอก ใบเดี่ยว เรียงสลับ เนื้อใบนี้นุ่ม ขอบใบหยักถี่ๆ ดอกออกรวมกันเป็นช่อสั้นๆ ตามปลายกิ่ง และโคนซอกใบ ดอกสีเหลืองสด เกสรผู้จำนวนมาก ผลกลมรีสีเขียว ติดอยู่บนฐานรังไข่ ผลแก่เปลี่ยนเป็นสีดำมัน

พบตามป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้งทั่วทุกภาคของไทย

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

เปลือกคั้น - ขม ใช้ปรุงยาเจริญอาหาร ช่วยย่อย

จิงจ้อเหลี่ยม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Operculina turpethum* (L.) S. Manso

วงศ์ CONVOLVULACEAE

ชื่ออื่น จิงจ้อแดง

ลักษณะพืช ไม้เถาเลื้อย ลำต้นสามเหลี่ยม มีปีกแคบๆ ลำต้นอ่อนสีเขียว ต่อมาสีม่วงแดง หรือน้ำตาลเมื่อแก่ ใบเดี่ยว เรียงสลับ ใบมีรูปร่างหลายแบบ ผิวด้านบนเกลี้ยงหรือมีขน ด้านล่างมีขน ดอกออกเป็นช่อ กลีบดอกสีขาว เส้นผ่าศูนย์กลาง 3-4.5 ซม. ผลกลมแป้น ภายในมีเมล็ดสีดำ 4 เมล็ด

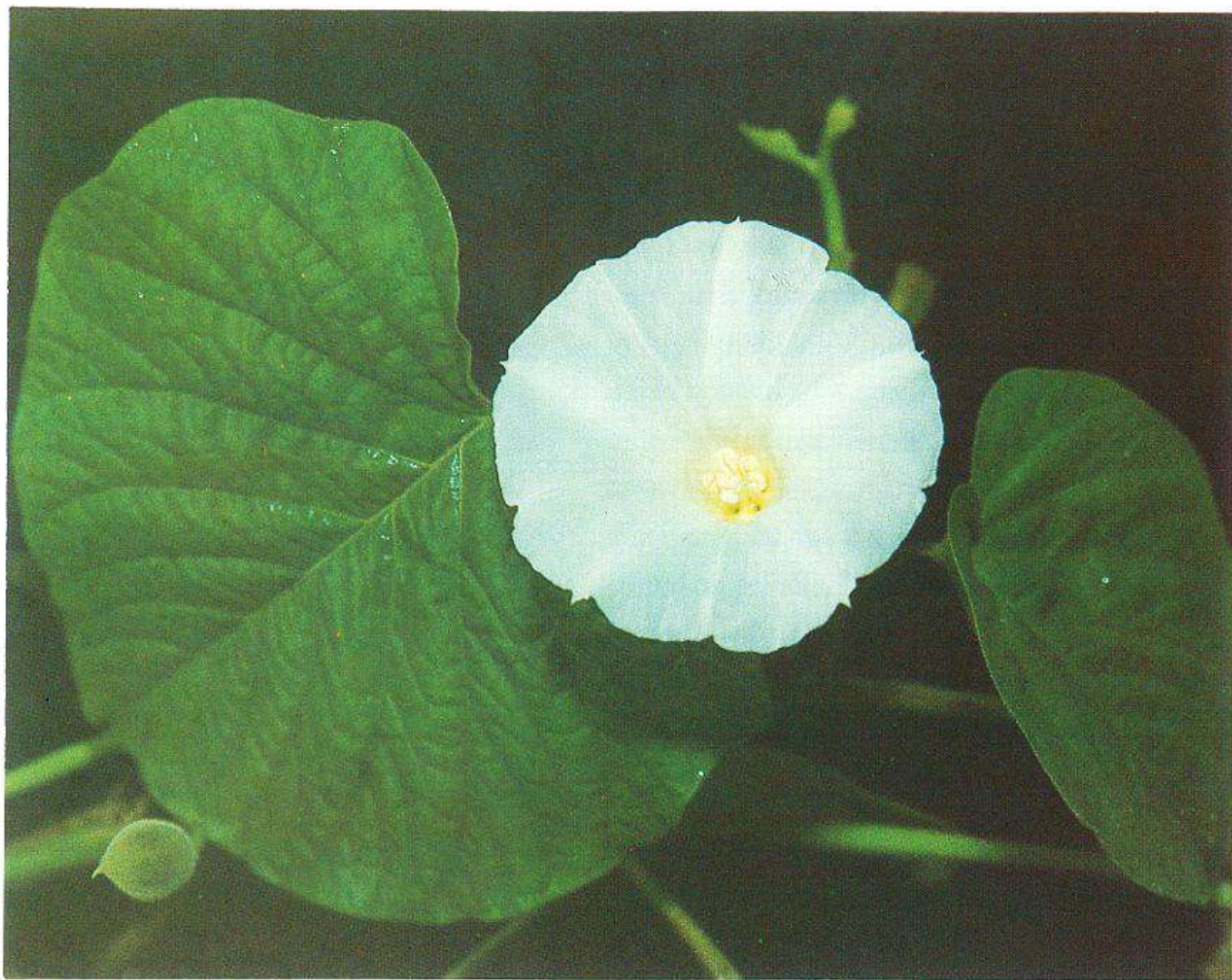
พบตามที่รกร้าง ริมทาง ป่าดิบแล้ง ชอบดินปนทราย และแดดจัด

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ราก - แก้ไข้ ขับปัสสาวะ ยาระบาย
แก้อาการปวดตามข้อ

ลำต้น - ยาทาภายนอกหลังคลอด แก้
อาการเสียดในท้อง

ผักแว่น

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Oxalis corniculata* Linn.

วงศ์ OXALIDACEAE

ชื่ออื่น สังกัสม์ หญ้าตานทราย

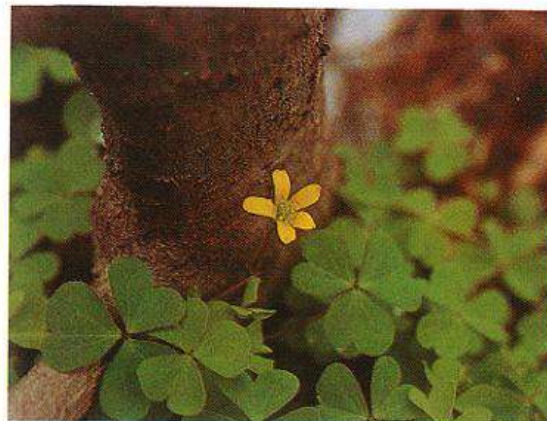
ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก อายุหลายปี ลำต้นกลม เรียว บาง ตั้งตรงหรือเอน หรือทอดเลื้อยไปตามพื้นดิน ชูกิ่งก้านขึ้นมา มีขนปกคลุมตลอดลำต้น ใบเป็นใบประกอบ เรียงเวียน แต่ละใบมีใบย่อย 3 ใบ ใบย่อยรูปไข่กลับ ปลายใบหยักเว้าลึก ขอบใบเรียบ ด้านบนสีเขียว ด้านล่างสีจาง ดอกออกเป็นช่อตามซอกใบ ช่อละ 2-8 ดอก กลีบดอก 5 กลีบ สีเหลืองสด โคนกลีบมีสีเขียว ผลกลมยาว ปลายแหลม ตั้งตรง แบ่งเป็น 5 ช่อง แต่ละช่องมีเมล็ดจำนวนมาก

พบตามกระถางต้นไม้ ริมสนามหญ้า ที่ชุ่มชื้นร่มครึ้มทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ทั้งต้น - แก้แผลในปาก แก้โรคลักปิดลักเปิด
- ใบ - แก้ไข้ เจริญอาหาร แก้โรคลักปิดลักเปิด แก้บิด แก้ไอ พอกแผลอักเสบ แก้ปวดท้อง นำคั้นจากใบใช้หยอดตา แก้คัน ทาแก้ผิวหนังและแมลงกัดต่อย

ข้อควรระวัง ใบมี oxalic acid ถ้าใช้ปริมาณมากจะเป็นพิษ

จุมูกปลาหลด

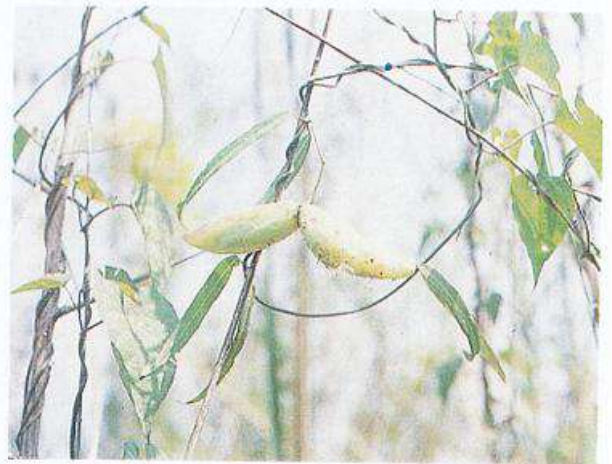
ชื่อวิทยาศาสตร์ *Oxystelma esculentum* (L.) R.Br.
วงศ์ ASCLEPIADACEAE
ชื่ออื่น จุมูกปลาไหลคง สะอึก ผักไหม

ลักษณะพืช ไม้เถาเลื้อยลูก ลำต้นเรียวบาง มีน้ำยางสีขาว ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ตัดใบเรียวยาว ผิวเกลี้ยง กว้าง 0.3-1 ซม. ยาว 4-9 ซม. ช่อดอกออกตามซอกใบ ก้านช่อดอกยาว ดอกสีชมพูอ่อน เส้นผ่าศูนย์กลาง 2-3 ซม. กลางดอกมีเส้นประสีม่วง ผลเป็นฝัก เรียวยาวติดกันเป็นคู่ ยาวประมาณ 6 ซม. ภายในมีเมล็ดแบนๆ และมีขนยาวสีขาวจำนวนมาก

พบตามที่ว่าง ชุ่มชื้น ทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ยาง - รักษาบาดแผล
- ราก - แก้ดีซ่าน
- ทั้งต้น - ทำยากลั้วคอ

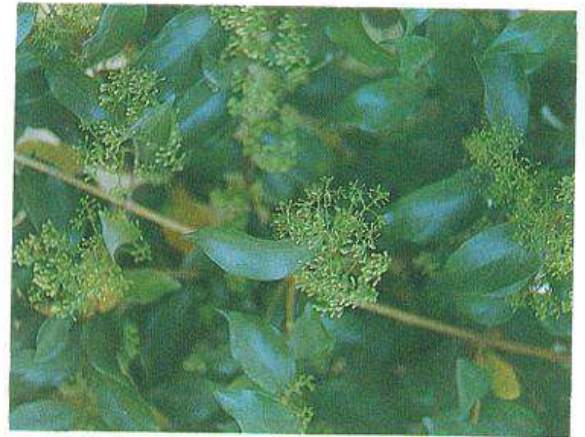

เครือเขามวกขาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Parameria barbata* Schum.
 วงศ์ APOCYNACEAE
 ชื่ออื่น เครือเขามวก ตังคู้เครือ ตังติต มวก
 ส้มลม ส้มเย็น สร้อยสุมาลี

ลักษณะพืช ไม้พุ่มเลื้อย กิ่งก้านมีขนสั้นๆ ละเอียดย
 ปกคลุมบริเวณปลายยอด ใบเดี่ยว ออก
 ตรงข้าม ตัวใบรูปไข่ เส้นใบไม่จรดขอบใบ
 ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนตาม
 ซอกโคนเส้นใบ ดอกออกเป็นช่อหลายชั้น
 ดอกเล็ก รูปถ้วย ปลายแยก 5 แฉก
 ดอกสีขาวมีกลิ่นหอม

พบตามป่าเบญจพรรณ นิยมปลูก
 เป็นไม้ประดับ

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- เปลือกต้น - แก้ไข้มาลาเรีย
- ยาง - แก้บิด
- ต้น - เป็นยาฆ่าเชื้อล้างแผล
- ใบและดอก - ขับระดู

บานเทียน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Pentapetes phoenicea* Linn.

วงศ์ STERCULIACEAE

ชื่ออื่น ปอเส้ง เส้งใบเล็ก เส้งใหญ่

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุกอายุปีเดียว ลำต้นตรง ปกคลุมด้วยขนรูปดาว สูงถึง 2 ม. ใบเดี่ยว เรียงสลับ ตัวยาวรีเวียว ขอบใบจัก กว้าง 1-4 ซม. ยาว 2-15 ซม. ดอกเดี่ยว ออกตามซอกโคนก้านใบ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 3-4 ซม. กลีบดอกสีแดงเข้ม เกสรผู้สีเหลืองสดใส ผลรูปรียาว 1.5 ซม. เมล็ดสีดำผิวเป็นตุ่มขาว

พบตามที่ว่าง ริมทาง ชอบแดดจัด

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ใบและต้น - ตากแห้งชงดื่มอย่างชา
- ทั้งต้น - หล่อลื่น ระบายพิษ
- ผล - ยาน้ำเมือก

หญ้าเกล็ดปลา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Phyla nodiflora* (L.) Greene
 วงศ์ VERBENACEAE
 ชื่ออื่น เหนือปลาหมอนา ฟันกระต่าย

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุกอายุหลายปี ลำต้นเป็น
 เกลี่ยม ทอดคลานตามพื้นดิน มีรากออก
 ตามข้อที่แตะดิน แดกกิ่งก้านมากมาย สูงถึง
 0.7 ม. ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ตัวใบรูปไข่
 กลับหรือค่อนข้างสามเหลี่ยม ปลายใบจัก
 ยาว 1-5 ซม. กว้าง 0.5-2.5 ซม. ช่อดอก
 รูปทรงกระบอก ออกตามซอกใบ
 ดอกขนาดเล็ก กลีบดอกสีขาว ต่อมาม่วง
 อ่อนมีจุดเข้ม แต่ละดอกอยู่ซอกของ
 กลีบรองดอก ทยอยบานทีละ 2-3 ดอก
 ผลรูปรี แบนด้านหน้าด้านหลัง ห่อ
 หุ้มโดยกลีบเลี้ยง

พบตามริมทาง สนามหญ้า ที่ชุ่มชื้น
 ทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ทั้งต้น - ชงกินแก้หนองใน เจริญ
 อาหาร แก้ไข้ ขับปัสสาวะ
 พอกแผลน้ำร้อนลวก
 ใบและยอด - ขับลม ขับปัสสาวะ

มะยม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Phyllanthus acidus* Skeels

วงศ์ EUPHORBIACEAE

ชื่ออื่น -

ลักษณะพืช ไม้ยืนต้น ตามลำต้นมีปุ่มปม ใบเดี่ยว เรียงสลับในระนาบเดียวกันบนกิ่งก้านที่ เรียวเล็ก ช่อดอกสั้นๆ ออกติดกันเป็น กระจุกตามลำต้น และกิ่งก้าน ดอกมี ขนาดเล็ก กลีบดอกสีชมพู ผลกลมแป้นมี 6-8 พู สีเขียวอ่อน ลักษณะชุ่มน้ำ พบปลูกตามบ้านเรือน เรียกว่าสวน

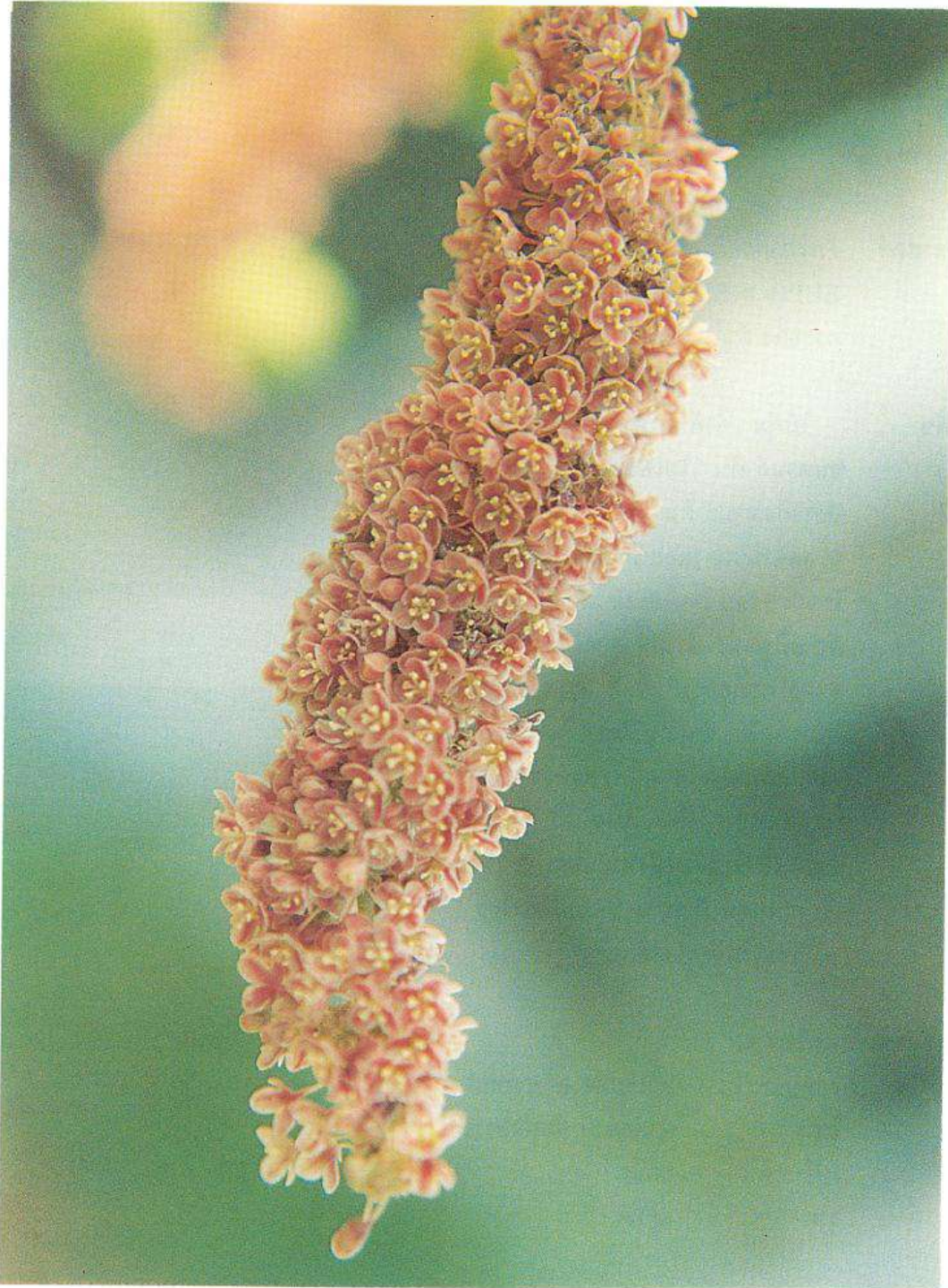
การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ราก - ฝาดสมาน แก้ไอ แก้หอบหืด

ผล - ฝาดสมาน แก้หลอดลมอักเสบ

ขับปัสสาวะ

ก้างปลาเครือ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Phyllanthus reticulatus* Poir.
 วงศ์ EUPHORBIACEAE
 ชื่ออื่น กระออง อ้าอ้าย ข่าคล่อง หมัดคำ

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม ลำต้นตั้งตรงหรือกิ่งเลื้อย มีขนตามลำต้น ใบเดี่ยว เรียงสลับตามปลายกิ่ง ตามลำต้นส่วนล่าง และกิ่งใหญ่ๆ จะลดจำนวนลงและเรียงเวียน ตัวใบรูปไข่ขอบขนาน โคนใบมนกว้าง ปลายใบมน ผิวใบมีขนประปรายทั้งสองด้าน ใบอ่อนสีแดง ดอกออกเป็นช่อๆ ละ 2-10 ดอก ตามซอกใบ และปลายยอด ดอกมีขนาดเล็ก กลีบดอก 5 กลีบ สีแดงขอบสีจาง ผลกลมแป้น สีดำ ภายในมี 9 ช่อง แต่ละช่องมีเมล็ดรูปสามเหลี่ยม 2 เมล็ดเรียงซ้อนกัน ผิวเมล็ดเป็นมันใสสีเขียว พบตามที่รกร้างทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ลำต้นและใบ - แก้เจ็บคอ แก้หอบหืด
- ใบ - ฝาดสมาน ขับปัสสาวะ
- เปลือกต้น - แก้บิด
- ราก - แก้หืด

หางอำเภอไฟ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Phyllanthus virgatus* Forst. f.
วงศ์ EUPHORBIACEAE
ชื่ออื่น ลูกใต้ใบ แพงคำห้อย

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก ปลายยอดลำต้นแบน ตอนโคนลำต้นเป็นเนื้อไม้แข็งเล็กน้อย ใบเดี่ยว เรียงสลับ กิ่งมักกางเอนออกจากลำต้น ตัวใบรูปหอก โคนใบมน ปลายใบแหลม ดอกออกเดี่ยวๆ หรือเป็นกระจุกตามซอกใบ ผลกลมแป้น ผิวเป็นตุ่มขรุขระ เมล็ดเล็ก มีตุ่มขรุขระ พบตามริมทาง ที่รกร้างทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ใบ - บดเป็นผง แก้วแผลที่ตา เป็นส่วนผสมในการปรุงยาทาแก้หิดในเด็ก
ราก - ทาแผลบวมเป็นหนองที่เด้านม

ไซเมด

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Pilea microphylla* (L.) Liebm.

วงศ์ URTICACEAE

ชื่ออื่น -

ลักษณะพืช

ไม้ล้มลุก ลำต้นอวบน้ำอบบางใส ผิวเกลี้ยง ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ขนาดไม่เท่ากัน ตัวใบรูปไข่ขนาดเล็ก ผิวใบเรียบเป็นมัน ด้านบนสีเขียวเข้ม ด้านล่างสีอ่อนกว่า ขอบใบเรียบ ช่อดอกออกตามซอกใบเป็นกระจุก แต่ละช่อมี 3-5 ดอก ดอกเล็กและแยกเพศ ดอกเพศผู้มีกลีบดอก 4 กลีบ สีเขียว ดอกเพศเมีย มีกลีบดอก 3 กลีบ ผลรูปไข่ค่อนข้างแบนเล็ก ภายในมีเมล็ด 1 เมล็ด

พบตามกำแพงเก่าๆ ขึ้นๆ กระจ่าง ต้นไม้ ริมสนามหญ้า และที่ร่มชุ่มชื้นทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ทั้งต้น - ตำกับกระเทียมและเกลือ เป็นยาพอก ช่วยขับพยาธิในเด็ก ทำยาชงขับปัสสาวะ

กะเจียน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Polyalthia cerasoides* Benth.
ex Bedd.

วงศ์ ANNONACEAE

ชื่ออื่น พระยารากดำ คำสามชีก

ลักษณะพืช ไม้ยืนต้น กิ่งก้านเล็กบาง ยอดอ่อนมีขนเหลืองเขียวปกคลุม ต่อมาจะเปลี่ยนเป็นสีเทา และเกลี้ยงในที่สุด ใบเดี่ยว เรียงสลับ ตัวใบคล้ายรูปหอก ปลายแหลม โคนใบแหลมหรือมน ผิวใบด้านบนเกลี้ยง ด้านหลังเกลี้ยงแต่จะมีขนตามเส้นใบ สีจางกว่าด้านบน ดอกเล็ก ออกตามซอกใบ ก้านดอกยาวประมาณ 1 ซม. กลีบเลี้ยง 3 กลีบ รูปสามเหลี่ยม ปลายแหลม มีขนด้านนอก ด้านในเกลี้ยง กลีบดอก 2 ชั้น ชั้นละ 3 กลีบ รูปสามเหลี่ยม สั้น หนาหุ้มมีเนื้อมาก เกสรผู้จำนวนมากอัดแน่นรอบรังไข่

พบตามป่าเบญจพรรณ ป่าชายทะเล

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ราก - ต้มน้ำดื่มแก้ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ

ผักเบี้ยใหญ่

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Portulaca oleracea* Linn.

วงศ์ PORTULACACEAE

ชื่ออื่น ผักดาโค้ง ผักอีหลู

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุกอายุปีเดียว ลำต้นอวบน้ำ ตั้งตรง หรือแผ่กิ่งก้านทอดนอนตามพื้น ผิวลำต้นเกลี้ยง ใบเดี่ยว เรียงเวียนหรือตรงข้าม ตัวใบรูปไข่ หรือไข่กลับ เนื้อใบค่อนข้างหนา อวบน้ำ ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นใบมองเห็นไม่ชัด ดอกออกตามปลายยอด อยู่เป็นกลุ่มๆ ละ 2-7 ดอก มีใบเรียงเวียน 3-4 ใบ ล้อมรอบกลุ่มดอก กลีบดอก 5 กลีบ สีเหลือง ผลทรงกลมขนาดเล็กมีเมล็ดสีดำ กลมแบน ผิวมีคุ่มขรุขระเงาเป็นมัน จำนวนมาก

พบตามที่ชื้นแฉะ ในกระถางต้นไม้ ริมสนามหญ้าทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ทั้งต้น - เป็นยาเย็นบรรเทาไข้ แก้โรค
ลักปิดลักเปิด โรคตับ

ใบ - ขับปัสสาวะ แก้ไข้ แก้บิด
ขับพยาธิตัวกลม คำพอกแผล
ไฟไหม้น้ำร้อนลวก

ลำต้น - น้ำคั้นทามือและเท้าแก้แสบ
ร้อน

เมล็ด - ขับปัสสาวะ ขับพยาธิ

คัตเค้าเครือ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Randia siamensis* Craib

วงศ์ RUBIACEAE

ชื่ออื่น เค็ดเค้า จีเค้า พญาเท้าเอว

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม ลำต้นทอดเลื้อยเกาะเกี่ยวพัน
สิ่งอื่นขึ้นไป ตามลำต้นมีหนามแหลมโค้ง
งอลง อยู่ตรงข้ามเป็นคู่ ลำต้นเกลี้ยง ใบ
เดี่ยว ออกตรงข้ามเป็นคู่ ดอกออกเป็น
ช่อ ดอกสีขาว กระจายดอกสั้น ปลายแยก 5
กลีบ เกสรผู้ 5 อัน ก้านเกสรผู้สั้น ดอก
มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ผลกลมสีเขียว ต่อมา
เปลี่ยนเป็นสีดำ

พบตามป่าเบญจพรรณ ที่รกร้าง นิยม
นำมาปลูกเป็นไม้ประดับ

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

รากและผล - ขับระดู แก้กท้องเสีย

ข้าวสารดอกเล็ก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Raphistemma hooperianum* (Bl.)

Decne

วงศ์ ASCLEPIADACEAE

ชื่ออื่น เมื่อยสาร

ลักษณะพืช ไม้เถาเลื้อย ลำต้นเรียวเล็ก มีน้ำยางขาว ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ตัวใบรูปไข่หรือรูปหัวใจ เนื้อใบบาง ดอกออกเป็นช่อ ดอกรูปกรวย ปลายแยก 5 แฉก แฉกดอกยาวกว่ากรวยดอก กลีบดอกสีขาว มีสีม่วงแต้มที่ปลายกลีบ หรือสีขาวล้วน ต่อมาเปลี่ยนเป็นสีครีมหรือเหลืองอ่อน ผลเป็นฝักรูปไข่ขอบขนาน พบตามที่รกร้างที่ชุ่มชื้น

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ราก - ทำยาหยอดตา แก้กตาฝ้า ตาแดง ตาแมว เข้ายาถอนพิษ ยาเบื่อเมา ทำให้อาเจียน ยาระงับพิษ ทั้งปวง

ต้อยติ่ง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Ruellia tuberosa* Linn.

วงศ์ ACANTHACEAE

ชื่ออื่น เปราะเปี้ยะ

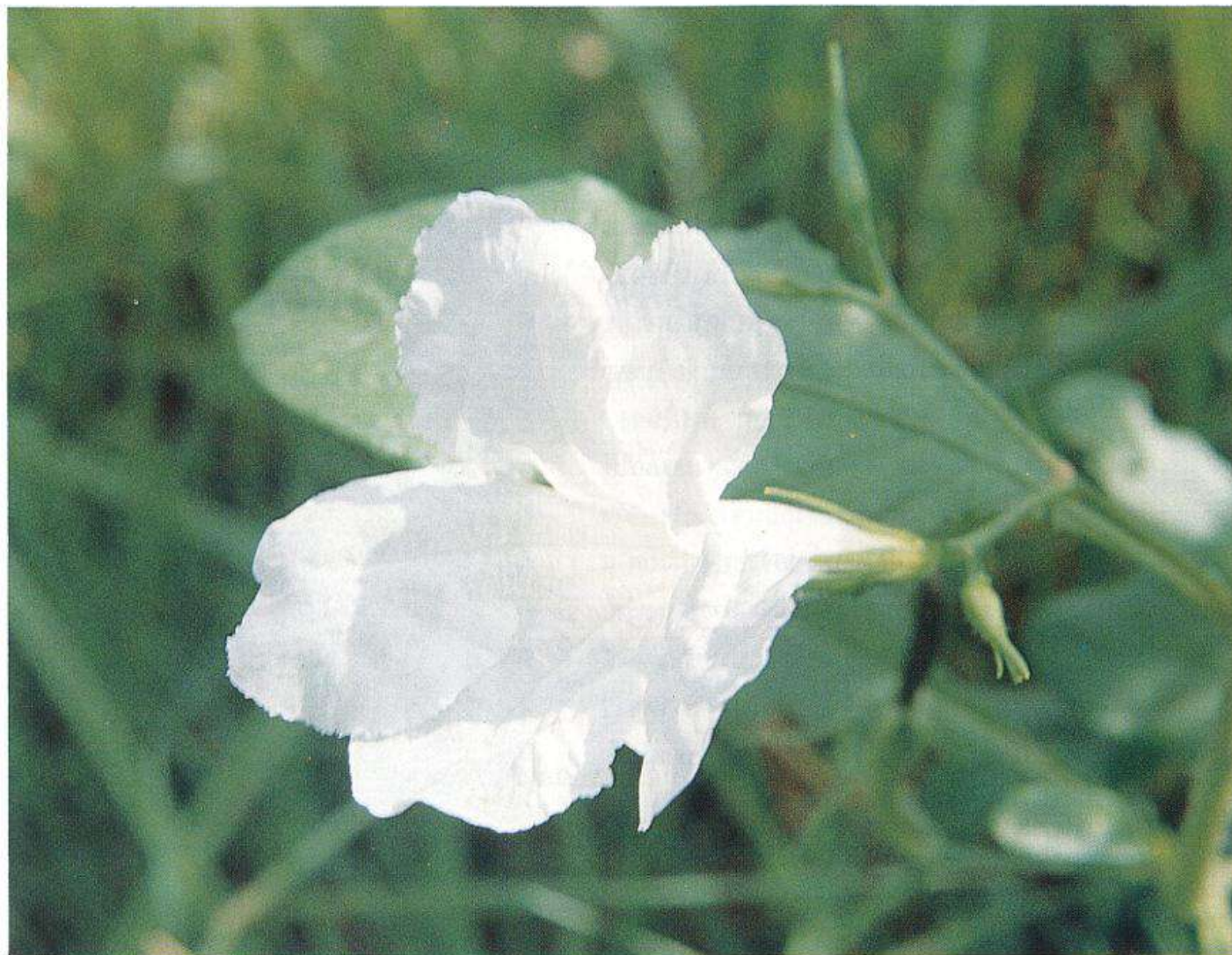
ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก ลำต้นหนาตรงข้อ สูงถึง 0.8 ม. รากอวบยาว ใบเดี่ยวออกตรงข้าม ยาว 6-18 ซม. กว้าง 3-9 ซม. ก้านใบยาว 1 ซม. ช่อดอกออกตามซอกใบ ดอกรูปกรวย ปลายแยก 5 แฉก กรวยดอกยาว 2-3 ซม. กลีบดอกสีม่วงสด ม่วงอ่อน ชมพูอ่อน หรือขาว เส้นผ่าศูนย์กลางดอก 3-5 ซม. ผลรูปกระสวย ตั้งตรงยาว 2-3 ซม. ภายในมีเมล็ดกลมแบนจำนวนมาก เมล็ดมีขนหุ้ม ซึ่งขนนี้เมื่อเปียกน้ำจะเปลี่ยนแปลงเป็นเมือก

พบตามริมน้ำ ที่ว่างรกร้าง ที่ชุ่มชื้นทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ราก - ทำให้อาเจียน

กรตนา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Scoparia dulcis* Linn.
 วงศ์ SCROPHULARIACEAE
 ชื่ออื่น กัญชาป่า กระต่ายจามใหญ่ มะไฟเดือนห้า

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก ลำต้นเป็นเหลี่ยม ผิวเกลี้ยง แตกกิ่งก้านมากมาย สูงถึง 0.7 ม. ใบเดี่ยว ออกรอบข้อๆ ละ 3 ใบ ใบบรูปร่างไข่กลับ โคนใบแหลม ขอบใบตอนโคนใบเรียบ เนื้อขึ้นมาตอนกลางใบ ขอบใบจัก ใบยาว 1-3 ซม. กว้าง 0.2-1.5 ซม. ก้านใบยาว 0.1-0.8 ซม. ดอกเดี่ยว ออกตามซอกใบ ดอกมีขนาดเล็กสีม่วงอ่อนซีด ใจกลางดอกสีเข้ม กลีบดอกรูปกรวยปลายแยก 4 แฉก ภายในกรวยดอกมีขนยาวสีขาวมากมาย เส้นผ่าศูนย์กลางดอกประมาณ 0.7 ซม. ผลกลมรี ผิวเกลี้ยง ขนาดยาว 0.1-0.3 ซม. กว้าง 0.3-1 ซม. ภายในมีเมล็ดจำนวนมาก

พบตามสนามหญ้า ริมทางเดิน ที่รกร้างทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ทั้งต้น - แก้มลาเรีย ทำให้อาเจียน ขับปัสสาวะ แก้ท้องเสีย
- ราก - แก้ไข้ ปวดศีรษะ ขับปัสสาวะ
- ใบ - ยาธาตุ ขับระดู

ก้างปลาขาว

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Securinega virosa* Baill.

วงศ์ EUPHORBIACEAE

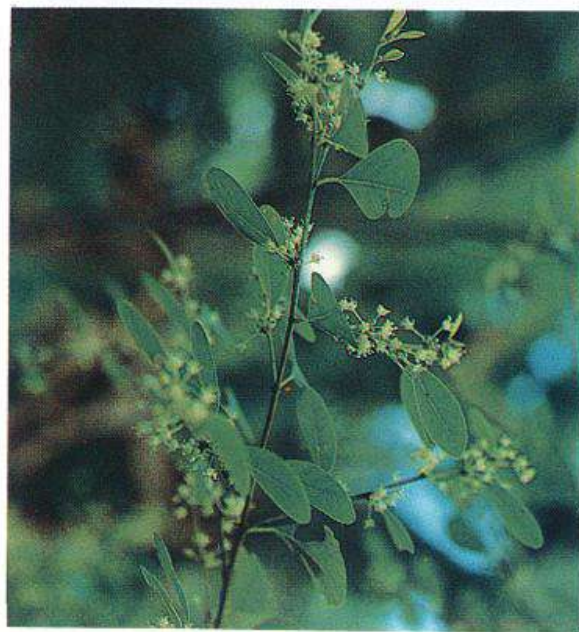
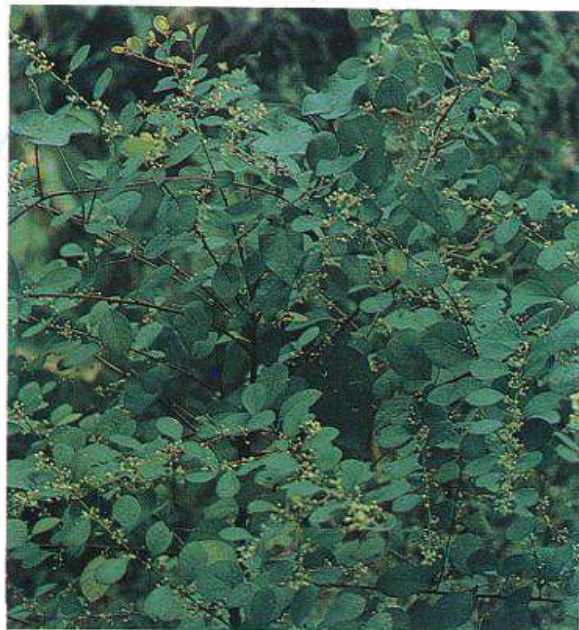
ชื่ออื่น ก้างปลา แดงน้ำ มะแตก

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม ลำต้นตั้งตรง สูงถึง 5 ม. กิ่งก้านเป็นสันร่อง ใบเดี่ยว เรียงเวียนตามกิ่งใหญ่ๆ แต่ตามปลายยอดจะเรียง 2 แถว ดอกออกเป็นกระจุกตามซอกใบ ดอกเพศผู้ และดอกเพศเมียอยู่แยกกัน ดอกมีขนาดเล็กมาก ดอกเพศผู้มีกลิ่นหอมฉุน ผลกลมแป้น สีขาว ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 0.5-0.8 ซม. ภายในมีเมล็ด 6 เมล็ด พบตามที่ว่างชุ่มชื้น ริมแอ่งน้ำ ในเรือสวน

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ใบ - พอกแผลฝี

ราก - รักษาโรคฟัน

โสนกินดอก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Sesbania javanica* Miq.
วงศ์ LEGUMINOSAE
ชื่ออื่น ผักสองแฉง โสนหิน สิบรีหลา

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม ลำต้นตั้งตรง ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก ใบย่อยขนาดเล็กรูปยาวรี ดอกออกเป็นช่อตามซอกใบ แต่ละช่อมี 10-15 ดอก ดอกสีเหลือง กลีบดอก 5 กลีบ ผลเป็นฝักยาวเรียวค่อนข้างแบน ภายในมีเมล็ดจำนวนมาก
พบขึ้นในหนองน้ำ ที่ชื้นแฉะทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

เมล็ด - ฝาดสมาน

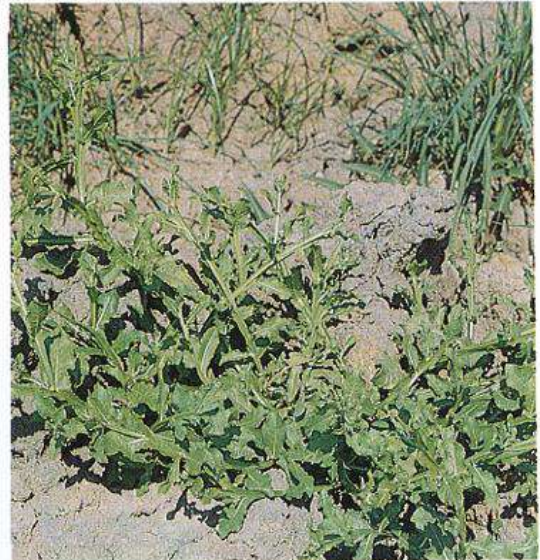

หญ้าค้อนกลอง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Sphaeranthus africanus* Linn.
 วงศ์ COMPOSITAE
 ชื่ออื่น การบูร ผักคราดหัวแหวน ระวังบับ สาบแรง

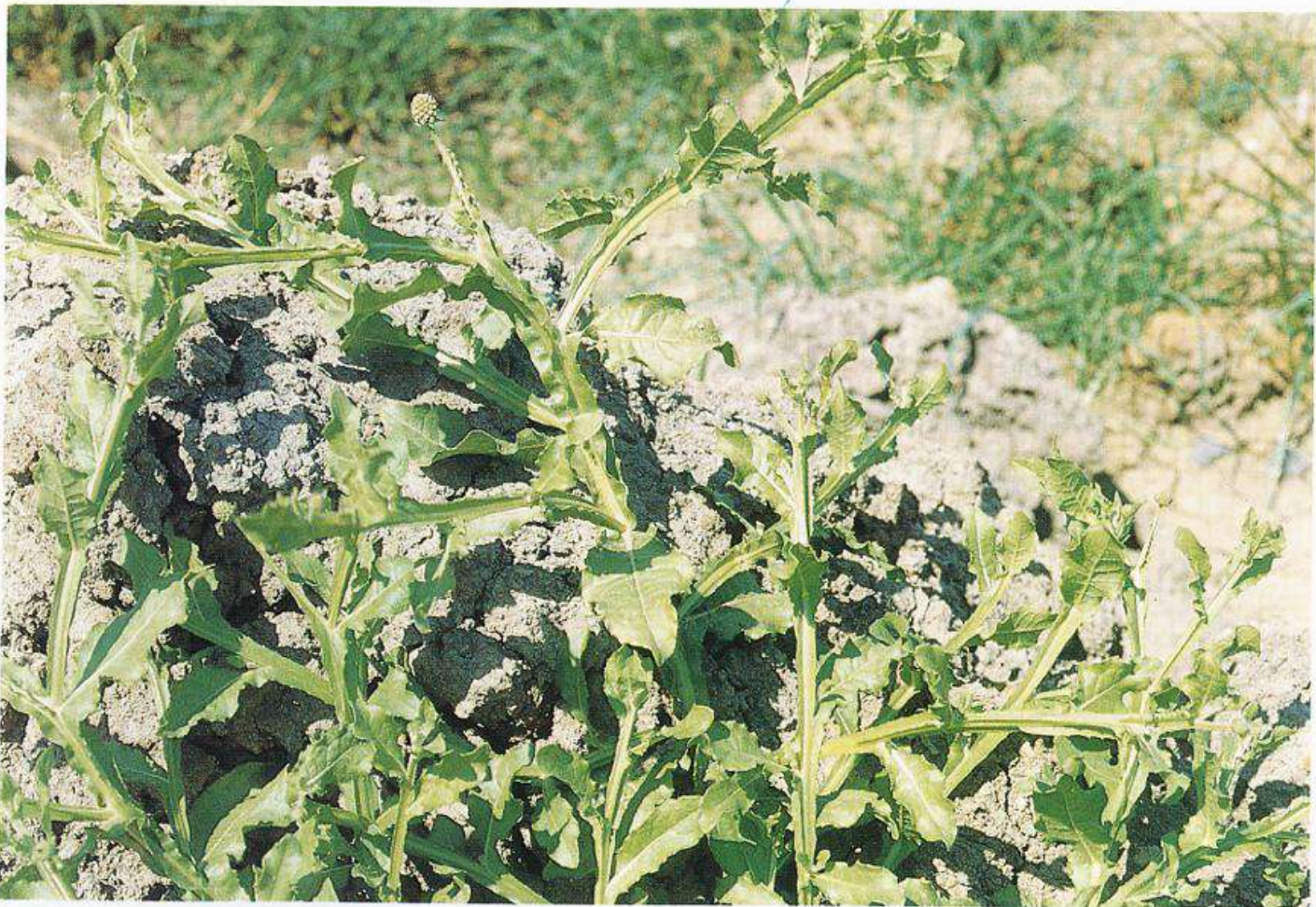
ลักษณะพืช ไม้ล้มลุกอายุปีเดียว ลำต้นมีปีกบาง เรียวหรือหักเล็กน้อย แตกกิ่งก้านบริเวณโคนต้นมากมาย สูงถึง 1 ม. ทั่วไปรูปรี ปลายกลมป้าน ผิวใบเกลี้ยง หรือมีตุ่มเล็ก ๆ ประปราย แต่ใบอ่อนจะมีขนปกคลุม ยาว 2-10 ซม. กว้าง 0.5-3 ซม. ไม่มีก้านใบช่อดอกออกตามยอด และตามซอกใบ ทรงกลม เส้นผ่าศูนย์กลาง 1 ซม. สีเขียวอ่อนเกือบขาว หรือมีสีม่วง ผลเล็กรูปร่างเกือบกลม ทั้งต้นมีกลิ่นหอมเปรี้ยวอ่อนๆ

พบตามริมหนองน้ำ ที่ชื้นแฉะทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ใบ - น้ำคั้นทำยาแก้ปวดแก้คออักเสบ
- ทั้งต้น - หล่อสีนและลดการอักเสบ ทำยาพอกแก้ปวด ถ่ายพยาธิ ขับปัสสาวะ เจริญอาหาร

ผักปอด

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Sphenoclea zeylanica* Gaertn.

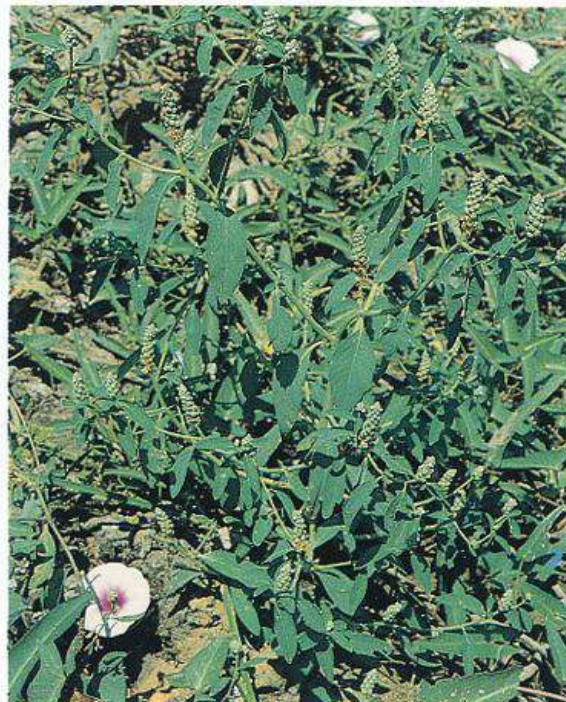
วงศ์ SPHENOCLEACEAE

ชื่ออื่น ผักกุ่มป่า ผักปอดคนา ผักปุ่มปลา

ลักษณะพืช

ไม้ล้มลุก อายุปีเดียว ลำต้นตั้งตรง ผิวเกลี้ยง ไม่มีน้ำยาง สูงถึง 1 ม. ใบเดี่ยว เรียงวนรอบต้น ตัวใบรูปไข่ หรือไข่เรียวแหลม ขอบใบเรียบ สีเขียวอ่อน ขนาดยาว 2-12 ซม. กว้าง 0.5-5 ซม. ดอกเป็นช่ออัดแน่นเป็นแท่งรูปทรงกระบอก ปลายแหลม ดอกเล็กสีขาว ผลเมื่อแก่จะมีฝาเปิดออก ภายในมีเมล็ดรูปกลมรีจำนวนมาก

พบตามหนองน้ำทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ต้น - แก้บาดทะยักปากมดลูก
- ใบ - ขับเสมหะ ขับเหงื่อ แก้ท้องมาน
แก้ริดสีดวง
- ราก - แก้โลหิตพิการ ขับลม แก้ไข้จับ

พังกูเขียว

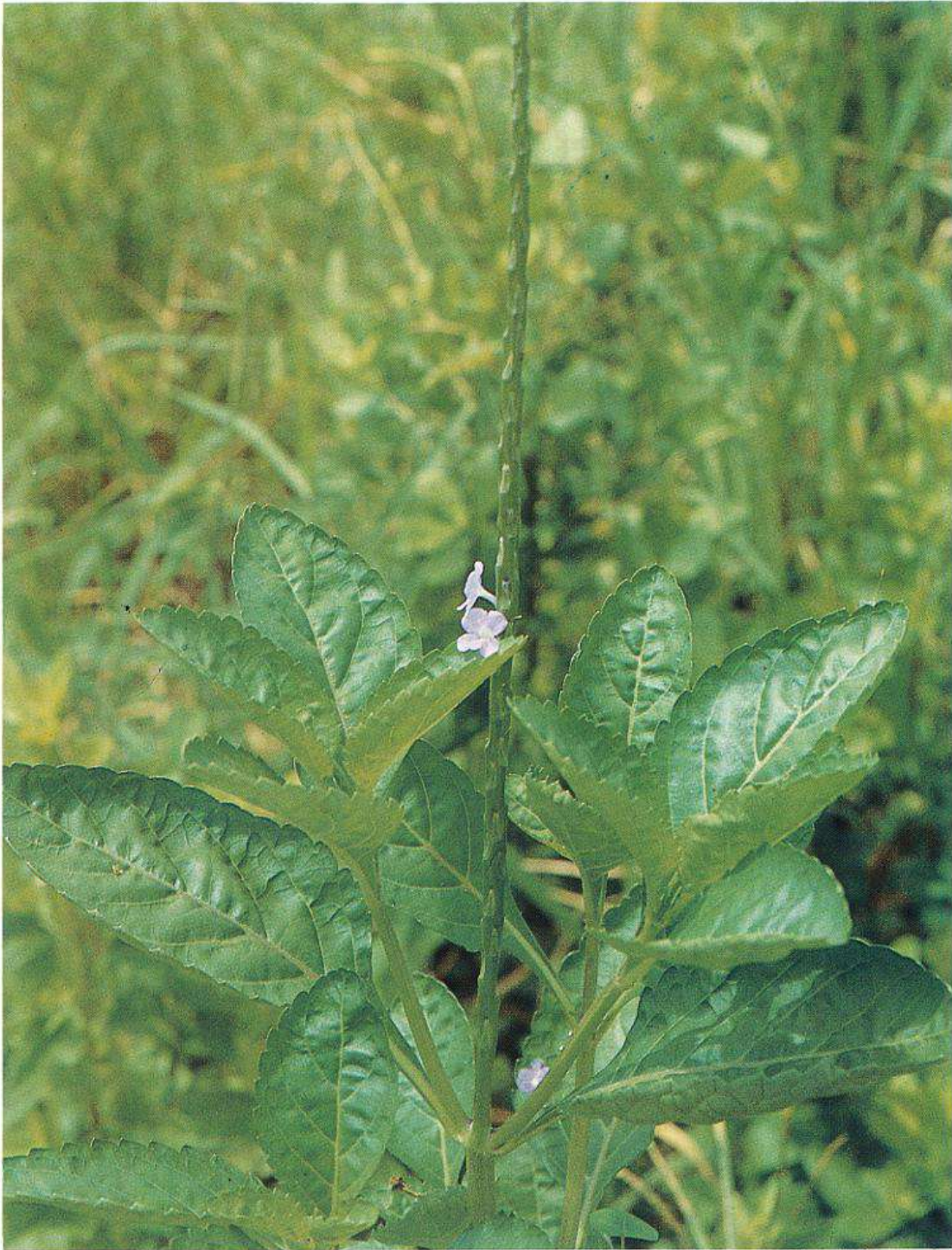
ชื่อวิทยาศาสตร์ *Stachytarpheta indica* Vahl
วงศ์ VERBENACEAE
ชื่ออื่น เดื่อยงู หญ้าหนวดเสือ หญ้าหางงู

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก ลำต้นตั้งตรง ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ตัดใบรูปไข่ ขอบใบหยักฟันเลื่อย ดอกออกเป็นช่อยาวตามปลายยอด ดอกเล็ก สีม่วง รูปกรวย ปลายแยก 5 แฉก หยอยบานทีละ 2-3 ดอกในแต่ละช่อ ผลขนาดเล็ก รูปรี มีปากยื่นแหลมสั้นๆ ผลแห้งจะแตกออก 2 ซีก
พบตามที่รกร้าง ริมทางทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ใบ - ขับพยาธิในเด็ก แก้บิด พอกแผล
พอกแก้เคล็ด
ราก - แก้หนองใน ทำให้แห้ง

ก้นปิด

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Stephania japonica* (Thunb.)
Miers var. *discolor* (Bl.) Forman
วงศ์ MENISPERMACEAE
ชื่ออื่น ไบก้นปิด บังปอน

ลักษณะพืช ไม้เถาเลื้อย ลำต้นเกลี้ยง ใบเดี่ยว
เรียงสลับ ตัวยาวรูปหัวใจ โคนใบตัด
ปลายใบแหลม ผิวใบเกลี้ยงหรือมีขน
ประปรายด้านหลัง หรือมีขนทั้งสองด้าน
ยาว 3-14 ซม. กว้าง 2-12 ซม. ก้าน
ใบติดด้านหลังใบใกล้โคนใบ ยาว 2-10
ซม. ช่อดอกออกตามซอกใบ ดอกขนาด
เล็กแยกเพศ ผลกลมเบี้ยว ขนาดประมาณ
0.5 ซม. ผลสุกสีแดง

พบตามป่าเบญจพรรณ ตามริ้วสวน
ที่รกร้างทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ทั้งต้น - แก้คัน
ราก - มีรสขม เป็นพิษ ใช้เบื่อปลา
แก้ไข้ แก้ท้องเสีย แก้โรคทาง
เดินปัสสาวะ

Handwritten text, possibly a name or description, is visible but illegible.

ช่อย

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Streblus asper* Lour.

วงศ์ MORACEAE

ชื่ออื่น กักไม้ฝอย ส้มพอ

ลักษณะพืช

ไม้ยืนต้น หรือไม้พุ่มขนาดใหญ่ แตกกิ่งก้านสั้นๆ จำนวนมาก ใบเดี่ยว เรียงสลับ 2 แถว ก้านใบสั้น เนื้อใบหนาสาบคาย ใบยาว 1-10 ซม. กว้าง 0.5-4 ซม. ดอกเพศผู้ และดอกเพศเมีย อยู่บนต้นเดียวกัน ดอกเพศผู้จะออกเป็นกระจุก 5-10 ดอก ตามซอกใบ มีขนาดเล็ก สีเขียว ดอกเพศเมียออกเดี่ยวๆ มีขนาดเล็กเช่นกัน ผลกลมเบี้ยว เนื้อในนุ่มชุ่มน้ำ ขนาดประมาณ 1 ซม. ผลสุกสีเหลือง ผิวเป็นมัน

พบตามป่าเบญจพรรณ หัวไร่ปลายนา นิยมนำมาปลูกเป็นรั้วบ้าน

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- เมล็ด, เปลือก - มีฤทธิ์ฆ่าเชื้อในช่องปาก และทางเดินอาหาร
- เปลือก - ต้มกับน้ำดื่มแก้ไข้ แก้ท้องเสีย แก้บิด

ขันทองพญาบาท

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Suregada multiflorum* (A. Juss.) Baill.

วงศ์ EUPHORBIACEAE

ชื่ออื่น ขยายปลวก กระตุก ขนุนตง สลอดน้ำ
ทุเรียนป่า ป่าช้าหมอง

ลักษณะพืช ไม้ยืนต้น สูงถึง 15 ม. ใบเดี่ยว เรียง
สลับ ตัวใบรูปขอบขนาน ก้านใบสั้น ดอก
เล็ก ออกเป็นช่อตามซอกใบ ดอกแยกเพศ
อยู่คนละต้น ผลกลมค่อนข้างยาว มี 6 พู
แยกเป็น 3 ช่อง ผลดิบสีเขียว ผลสุกสี
เหลืองส้ม ลักษณะชุ่มน้ำ

พบตามป่าชายทะเล ป่าเบญจพรรณ
ทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- เปลือกต้น - ถูเหงือกเพื่อให้เหงือก
แข็งแรง ประุงเป็นยาถ่าย
- เนื้อไม้ - แก้ลมพิษ แก้ประดง แก้
โรคผิวหนัง ฆ่าพยาธิ
แก้โรคเรื้อน มะเร็ง
कुटतराद गामरुद

กานพลู

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Syzygium aromaticum* (L.)

Merr. & L.M. Perry

วงศ์ MYRTACEAE

ชื่ออื่น -

ลักษณะพืช ไม้ยืนต้น ลำต้นกลม เปลือกต้นสีเทา ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ตัวยาวคล้ายรูปหอก รูปรีแคบ หรือไข่กลับแคบ เนื้อใบหนาผิวเป็นมัน ดอกออกเป็นช่อตามซอกใบ ดอกสีเหลืองอ่อน ฐานรองดอกรูปทรงกระบอกมีสัน โคนค่อนข้างแคบ กลีบดอก 4 กลีบ

เป็นพืชพื้นเมืองของแถบหมู่เกาะมะละกา ไทยนำมาปลูกทางภาคใต้เป็นส่วนใหญ่

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ดอกตูม - แก้ปวดฟัน แก้ท้องเสีย ขับลม
แก้ท้องอืดเฟ้อ

โสมเกาหลี

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Talinum triangulare* (Jacq.) Willd.
 วงศ์ PORTULACACEAE
 ชื่ออื่น โสมคน โสมจีน

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก อายุหลายปี สูง 1 ม. ลำต้นเป็นเหลี่ยม อวบน้ำ ผิวเกลี้ยง รากมีขนาดใหญ่และหนา ใบเดี่ยว เรียงเวียน ก้านใบสั้นมาก ใบอวบน้ำ ยาว 3-13 ซม. กว้าง 1-5 ซม. ช่อดอกออกตามปลายยอด ก้านช่อดอกเป็นสามเหลี่ยม ดอกเล็ก กลีบดอกสีม่วงแดงมี 5 กลีบ ผลกลมรี ภายในมีเมล็ดเล็กๆ จำนวนมาก

พบปลูกตามบ้านเรือนทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ราก - ยาบำรุงแก้อ่อนเพลีย ภายนอกใช้ทาแก้อักเสบและลดการบวม

ย่านาง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Tiliacora triandra* Diels
 วงศ์ MENISPERMACEAE
 ชื่ออื่น จ้อยนาง เถาวัลย์เขียว

ลักษณะพืช ไม้เถา ใบเดี่ยว เรียงสลับ ตัวใบรูปไข่
 ขอบขนาน ปลายใบแหลม ดอกออกเป็น
 ช่อ ตามเถาและซอกใบ ดอกเล็ก แยกเพศ
 อยู่คนละต้น ผลกลม ภายในมีเมล็ดแข็ง
 รูปเกือบกลม

พบตามป่าเบญจพรรณ ที่รกร้าง ตาม
 ไร่สวน และพบปลูกตามบ้านเพื่อนำมา
 ใช้ปรุงอาหาร

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- ใบ - ชม ใช้เข้ายาเขียว ทำยาพอก
- ราก - แก้ไข้

ชิงช้าขาลี

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Tinospora baenzigeri* Forman

วงศ์ MENISPERMACEAE

ชื่ออื่น จุ่งกะลิงตัวแม่ ตะชีคิ

ลักษณะพืช ไม้เถาเลื้อย ตามลำต้นมีปุ่มเล็ก ๆ ทั่ว
 ไป ใบเดี่ยว เรียงสลับ ทั่วใบคล้ายรูปหัวใจ
 ด้านหลังใบที่โคนใบจะมีปุ่มเล็ก ๆ 2 คู่
 ติดที่ปลายเส้นกลางใบ ดอกออกเป็นช่อ
 เมื่อออกดอกจะทิ้งใบ ดอกมีขนาดเล็ก
 แยกเพศ กลีบเลี้ยง 2 ชั้น ๆ ละ 3 กลีบ
 ชั้นในกลีบยาวกว่าชั้นนอก กลีบดอก 6
 กลีบขนาดเล็ก โคนกลีบเชื่อมติดกับโคน
 ก้านชูเกสรผู้ ดอกเพศเมียมีรังไข่ 3 รัง
 แยกกัน ผลกลมสีเหลืองสด
 พบตามที่รกร้างทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ลำต้น - แก้ไข้ บำรุงธาตุ เจริญอาหาร

ผักเบี้ยหิน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Trianthema portulacastrum* Linn.

วงศ์ AIZOACEAE

ชื่ออื่น ผักโขมหิน

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุก ลำต้นทอดนอน แตกกิ่งก้านมาก ลำต้นกลมหรือค่อนข้างเหลี่ยม หนา และแบนตามข้อ ผิวเกลี้ยงหรือมีขนอ่อนๆ ปกคลุม ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ใบแต่ละคู่จะมีขนาดไม่เท่ากัน เนื้อใบบาง สีเขียว อวบน้ำ ขอบใบเรียบ ริมใบมีสีม่วง ดอกเดี่ยว ขนาดเล็ก ออกตามซอกใบ ไม่มีก้านดอก ส่วนล่างของดอกซ่อนอยู่ในซอกโคนก้านใบ กลีบดอกสีชมพูอ่อน ผลฝังอยู่ในซอกโคนก้านใบ ส่วนบนเป็นฝาปิดหนารูปสี่เหลี่ยม มีตั้งแหลมยื่นสองตั้ง ส่วนล่างของผลเป็นผนังบาง ภายในมีเมล็ดรูปไต สีดำ 2-9 เมล็ด

พบตามที่ชื้นแฉะ ที่ร่มชื้นทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ราก - ขับระดู ถ้าใช้ปริมาณมากเป็นยาทำให้แท้ง

หนามกระสุน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Tribulus terrestris* Linn.
 วงศ์ ZYGOPHYLLACEAE
 ชื่ออื่น หนามดิน โคลกกระสุน

ลักษณะพืช ไม้ล้มลุกอายุหลายปี ลำต้นทอดนอนตามพื้น มีขนประปรายตลอดลำต้น ใบเป็นใบประกอบ ออกตรงข้ามเป็นคู่ๆ ขนาดไม่เท่ากัน ใบใหญ่จะมีใบย่อย 6-8 คู่ ส่วนใบเล็กจะมีใบย่อย 4-5 คู่ ก้านใบสั้น ใบย่อยรูปขอบขนาน ขอบใบเรียบ ปลายมีติ่งแหลมสั้นๆ โคนใบไม่เท่ากัน ดอกเดี่ยว ออกตามซอกใบที่มีขนาดเล็กกว่า ก้านดอกสั้นกว่าใบ กลีบดอก 5 กลีบ สีเหลือง กลีบดอกบอบบางมาก มักหลุดร่วงง่าย ผลทรงกลม ผิวขรุขระ แบ่งเป็น 5 พู แต่ละพูมีหนามแหลม 2 อัน ภายในมีเมล็ดเล็กๆ จำนวนมาก

พบตามริมทาง ที่ว่างโล่งแจ้ง ชอบดินทรายและแดดจัด

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ทั้งต้น - ขับปัสสาวะ แก้ปัสสาวะพิการ
 แก้น้ำ แก้หนองใน ขับระดูขาว
 แก้ไตพิการ
 ผล - ขับปัสสาวะ กระตุ้นกำหนัด
 รักษาอาการหกลบสวรรถภาพ

คันทูลี

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Tylophora indica* Merr.
 วงศ์ ASCLEPIADACEAE
 ชื่ออื่น ขุนพุ่ม เถาหนัง ท้าวพันราก
 หน่วยใช้เตือน

ลักษณะพืช ไม้เถาเลื้อย ลำต้นเรียวบาง ใบเดี่ยว
 ออกตรงข้าม ดอกออกเป็นช่อตามซอกใบ
 ดอกเล็ก เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 ซม.
 กลีบดอกสีเหลืองซีด มีสีม่วงแซมตรง
 กลางดอก ผลเป็นฝักคู่ เรียวยาวถึง 8 ซม.
 ภายในมีเมล็ดรูปไข่แบน มีขนยาวสีขาว
 จำนวนมาก

พบตามป่าเบญจพรรณ ป่าชายทะเล
 ตามรือกสวน

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ทั้งต้น - แก้หอบหืด บำรุงหัวใจ แก้ไอ

สี่ครอก

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Urena lobata* Linn.

วงศ์ MALVACEAE

ชื่ออื่น ขมวงดง ปอเส้ง หญ้าอ้อย บอเทอ

ลักษณะพืช

ไม้พุ่ม ขนาดเล็ก มีขนรูปดาวปกคลุมตลอดลำต้น ใบเดี่ยว เรียงเวียน ตัวใบรูปไข่กว้าง ขอบใบจักเป็นซี่เล็กๆ ผิวใบมีขนปกคลุมหนาแน่น ด้านหลังใบเห็นเส้นใบชัดเจน ที่โคนเส้นกลางใบมีตุ่ม 1 ตุ่ม ดอกเดี่ยว หรือเป็นกระจุก 2-3 ดอก ออกตามซอกใบ กลีบดอก 5 กลีบ มีหลายสี เช่น สีชมพูอ่อนและมีสีแดงตรงกลาง สีแดงหรือสีขาว ผลกลมแป้น มี 5 พู แต่ละพูมีเมล็ดรูปไต สีนํ้าตาล 1 เมล็ด พบตามริมทาง ที่รกร้างทั่วไป ชอบแดดจัด

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ใบ - แก้ท้องเสีย

ราก - แก้ปวดท้อง แก้ไข้

โมกบ้าน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Wrightia religiosa* Benth.

วงศ์ APOCYNACEAE

ชื่ออื่น ปิดจงวา หลักป่า โมกซ้อน

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม ลำต้นเรียบ มีจุดแต้มประสีขาว
ทั่วลำต้น ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ทั่วไป
รูปไข่ ปลายใบแหลม โคนใบมน ดอก
ออกเป็นช่อตามซอกใบ ดอกรูปกรวยสั้น
ปลายแยก 5 กลีบ สีขาว ผลเป็นฝักคู่
เรียวยาวโค้ง ฝักอ่อนสีเขียว เมื่อแก่สี
น้ำตาลเข้มภายในมีเมล็ดจำนวนมาก

พบตามป่าดิบ ป่าเบญจพรรณ และ
พบปลูกเป็นไม้ประดับตามบ้านเรือน

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

ราก - ประโยชน์รักษาโรคผิวหนังจำพวกโรค
เรื้อน

โมกมัน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Wrightia tomentosa* Roem. & Schult.

วงศ์ APOCYNACEAE

ชื่ออื่น มุกมัน โมกน้อย แนแก

ลักษณะพืช ไม้ยืนต้น เปลือกสีเทาอ่อนหรือสีน้ำตาล ภายในมีน้ำยางขาว ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ตัวยาวรูปรี หรือรูปไข่ หรือไข่กลับ ดอกออกเป็นช่อที่ปลายยอด ดอกรูปกรวยปลายแยก 5 กลีบ ดอกเริ่มบานสีเขียวอ่อน เมื่อใกล้ร่วงโรยจะเปลี่ยนเป็นสีม่วงแกมเหลือง ภายในดอกมีระยางค์กีดจากชั้นกลีบดอกเข้าไป สีม่วง ขนาดสั้นกว่าเกสรผู้ ผลเป็นฝักรูปทรงกระบอกยาว มีร่อง 2 ร่องอยู่ตรงข้ามกัน เมื่อแก่ฝักจะแตกอัดามร่องนี้ เมล็ดรูปรี ปลายด้านหนึ่งมีขนยาวสีขาว

พบตามป่าเบญจพรรณ ป่าโปร่งชายทะเล

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

เปลือก - ยาเจริญอาหาร ทำให้ประจำเดือนปกติ แก้กษัยสัตว์ กัดค้อย แก้กโรคไต

ยางจากต้น - แก้บิดมูกเลือด

ใบ - ขับน้ำเหลือง

ดอก - ยาระบาย

เนื้อไม้ - ขับเลือด

ราก - รักษางูกัด

พุดรา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Zizyphus mauritiana* Lam.

วงศ์ RHAMNACEAE

ชื่ออื่น มะดัน มะท้อง หมากขอ

ลักษณะพืช ไม้พุ่มขนาดใหญ่ หรือไม้ยืนต้นขนาดเล็ก มีหนามตามลำต้น กิ่งห้อยย้อยลง ใบเดี่ยว เรียงสลับในระนาบเดียวกัน ตัวใบรูปไข่ โคนใบไม่เท่ากัน ปลายใบมนหรือมีหยักตื้นๆ เนื้อใบค่อนข้างหนา ด้านบนสีเขียวเข้มเป็นเงามัน ผิวเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสีน้ำตาล หรือสีขาว ดอกออกเป็นช่อ ดอกเล็ก มีกลิ่นหอม ผลกลมหรือกลมรี ห้อยลง ผลดิบสีเขียว สุกสีเหลือง พบตามที่รกร้าง ป่าโปร่งทั่วไป

การใช้ในตำรายาแผนโบราณ

- เปลือกและใบ - ยาฝาดสมานแก้ท้องเสีย
แก้บิด แก้จุกเสียด
- ผล - แก้ไข้ ฝาดสมาน ฟอกเลือด ยาระบาย ขับเสมหะ แก้ไอ

เอกสารอ้างอิง

กองวิจัยและพัฒนาสมุนไพร. 2523. สมุนไพรพื้นบ้านฉบับรวม. Text and Journal Corporation Co., Ltd. Bangkok.

กองกานดา ชยามฤต. 2528. สมุนไพรไทยตอนที่ 4. ชูติมาการพิมพ์, กรุงเทพฯ.

จำลอง เพ็งคล้าย, เจริญ ฉ.เจริญผล, ลีนา ผู้พัฒนพงศ์, ธวัชชัย สันติสุข, บุศบรรณ ณ สงขลา และชวลิต นิยมธรรม. 2515-2526. ไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจของไทยตอนที่ 1-3, กรมป่าไม้.

เต็ม สมิตินันท์. 2523. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (ฉบับชื่อพฤกษศาสตร์-ชื่อพื้นเมือง). หจก.พินิจพับบลิชชิง, กรุงเทพฯ.

พยอม ดันดิวัฒน์. 2521. สมุนไพร. สมาคมสมุนไพรแห่งประเทศไทย, กรุงเทพฯ.

ภาควิชาเภสัชพฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2530. ชื่อพืชสมุนไพรและประโยชน์. คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ลีนา ผู้พัฒนพงศ์. 2522. สมุนไพรไทยตอนที่ 2. นิเวศรรคการพิมพ์, กรุงเทพฯ.

_____. 2522. สมุนไพรไทยตอนที่ 3. พินิจพับบลิชชิง, กรุงเทพฯ.

ลีนา ผู้พัฒนพงศ์ และธวัชชัย วงศ์ประเสริฐ. 2530. สมุนไพรไทยตอนที่ 5. หจก.ชูติมาการพิมพ์, กรุงเทพฯ.

วิทย์ เทียงบุรณธรรม. 2531. พจนานุกรมสมุนไพรไทย. โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์ บางกอกน้อย, กรุงเทพฯ

สมาคมโรงเรียนแพทย์แผนโบราณ. 2507, 2510, 2516. ประมวลสรรพคุณยาไทยภาค 1-3. โรงพิมพ์อำนวยการพิมพ์, กรุงเทพฯ.

เสงี่ยม พงษ์บุญรอด. 2522. ไม้เทศเมืองไทย. เกษมบรรณกิจ. กรุงเทพฯ.

Airy Shaw, H.K. 1972. Euphorbiaceae of Siam. Kew Bull. 26, 2:191-363.

Austin, D.F. 1980. Convolvulaceae. A Revised Handbook to The Flora of Ceylon 1:288-363.

Backer, C.A. & R.C. Bakhuizen van den Brink. 1963-1968. Flora of Java vol. 1-3. N.V.P. Noordhoff, Groin-gen, The Netherlands.

Backer, C.A. 1949. Aizoaceae. Flora Malesiana 1, 4:267-275.

Chansuwanit, N. & C. Chanprasert. 1994. Medicinal Plants and Local-Used Plants in Paknampran, Pramburi District, Prachup-Khiri-khan Province. Region 7 Medical Journal 2:145-164.

Chantaranothai, P. & J. Parnell. 1994. A revision of *Acmena*, *Cleistocalyx*, *Eugenia* s.s. and *Syzygium* (Myrtaceae) in Thailand. Thai For. Bull. (Bot.) 21:1-123.

Chayamarit, K. 1986. Leguminosae Plants in The Mangrove Formations in Thailand. Thai For. Bull. (Bot.) 16:119-153.

_____. 1987. Capparaceae. Flora of Thailand 5, 3:241-271.

_____. 1992. Poisonous Plants in Thailand. Thai For. Bull. (Bot.) 19: 31-99.

Chopra, R.N., S.L. Nayar and I.C. Chopra. 1956. Glossary of Indian Medical Plants. Council of Scientific and Industrial Research, New Delhi.

Constantin, J. 1935. Asclepiadaceae. Flora Generale de L 'Indo-Chine 4, 1:1-154.

Craib, W.G. 1911. Contributions to The Flora of Siam. Kew Bull.:386-474.

Dap, P. 1935. Verbenaceae. Flora Generale de L 'Indo-Chine 4, 1:774-913.

Forman, L.L. 1991. Menispermaceae. Flora of Thailand 5, 3:300-365.

Geesink, R. 1975. Portulacaceae. Flora of Thailand 2, 3:268-273.

Hooker, J.D. 1855-1897. The Flora of British India vol. 1-7. L. Reeve & Co.,Ltd. Kent, England.

Huber, H. 1983. Apocynaceae and Asclepiadaceae. A Revised Handbook to The Flora of Ceylon 4:25-124.

- Jessop, J.P. 1979. Liliaceae. *Flora Malesiana* 1, 9:189-235.
- Kanis, A. 1970. Ochnaceae. *Flora of Thailand* 2, 1:24-30.
- Kiangsu New Medical College. 1977. *A Dictionary of Chinese Traditional Medicine* vol. 1-2. Shanghai Ren-Min-Wei-Sheng Publishing Co., Shanghai.
- Kockummen, K.M. 1973. Sterculiaceae. *Tree Flora of Malaya* 2:353-382.
- Kurup, P.N.Y. 1979. *Handbook of Medical Plants*. Central Council for Research in Ayurveda and Siddha, New Delhi.
- Larsen, K. 1972. Flagellariaceae. *Flora of Thailand* 2, 2:162-166.
- _____. 1992. Amaranthaceae. *Flora of Thailand* 5, 4:375-409.
- Larsen, K., S.S. Larsen and J.E. Vidal. 1984. Leguminosae-Caesalpinioideae. *Flora of Thailand* 4, 1:1-129.
- Latiff, A. 1989. Rhamnaceae. *Tree Flora of Malaya* 4:1-129.
- Lecomte, H.M. 1907-1936. *Flora Generale de L 'Indo-Chine* T. 1-7, Masson et Cie, Paris.
- Ludivina, S. de Padue and J.V. Pancho. 1983. *Handbook on Philippine Medicinal Plants* vol. 4. University of The Philippines at Los Banos.

- Moldenke, H.N. & A.L. Moldenke. 1983. Symphoremaceae and Verbenaceae. A Revised Handbook to The Flora of Ceylon 4:188-489.
- Nanakorn, W. 1986. The genus Combretum (Combretaceae) in Thailand. Thai For. Bull. (Bot.) 16:154-204.
- Na Songkla, B. & C. Kunwasi. 1993. The Study on Ten Genera of Convolvulaceae in Thailand. Thai For. Bull. (Bot.) 20:1-92.
- Nielsen, I.C. 1985. Leguminosae-Mimosoideae. Flora of Thailand. 4, 2:131-222.
- Nowicke, J.W. & J.S. Miller. 1991. Boraginaceae. A Revised Handbook to The Flora of Ceylon 7:3-33.
- Perry, M. 1980. Medicinal Plants of East and Southeast Asia. The MIT Press, London.
- Phengklai, C. 1981. Ebenaceae. Flora of Thailand 2, 4:281-397.
- _____. 1993. Tiliaceae. Flora of Thailand 6, 1:10-80.
- Raven, P.H. 1977. Onagraceae. Flora Malesiana 1, 8:98-113.
- Rudd, V.E. 1991. Fabaceae. (Leguminosae) Subfamily Faboideae (Papilionoideae) A Revised Handbook to The Flora of Ceylon 7:108-326.

- Sleumer, H. 1954. Flacourtiaceae. *Flora Malesiana* 1, 5:1-106.
- Stone, B.C. 1986. Rutaceae. *A Revised Handbook to The Flora of Ceylon* 5:406-476.
- van Ooststroom, S.J. 1953. Convolvulaceae. *Flora Malesiana* 1, 4:388-512.
- Veldkamp, J.F. 1970. Oxalidaceae. *Flora of Thailand* 2, 1:16-23.
- Whitmore, T.C. 1973. Euphorbiaceae and Flacourtiaceae. *Tree Flora of Malaya* 2:34-161.
- Wong, K.M. 1989. Rubiaceae. *Tree Flora of Malaya* 4:324-425.
- Yamazaki, T. 1990. Scrophulariaceae. *Flora of Thailand* 5, 2:139-238.

ดรรชนีชื่อภาษาไทย

กันบีด	184	คดสัง	68	ถั่วลิสงนา	28
กรดน้ำ	172	กั๊ดเค้าเครือ	166	เถาสะอึก	124
กรวยป่า	60	กันดูลี	202	เทียนนา	116
กระเจานา	74	เครือเขามวกขาว	148	บานเที่ยง	150
กระเจียบมอญ	12	เครือปลาสงแดง	104		
กระแจะ	140	โคกกระออม	56		
กระคุ่ม	42				
กะเจียน	162	จมูกปลาหลด	146	ปอกระเจา	78
กาฝากมะม่วง	82	จิงจ้อขาว	126	ปอคัน	120
ก้างปลาขาว	174	จิงจ้อเหลี่ยม	142	ปอเส้ง	76
ก้างปลาเครือ	156				
กานพลู	190	ชะมดคัน	14	ผักขมหนาม	30
กำจาย	48	ชะเอมป่า	24	ผักนึ่ง	106
แก้ว	138	ชิงช้าชาลี	196	ผักนึ่งทะเล	110
		ชิงชี่	52	ผักเบี้ยหิน	198
จนหนอน	46	ชุมเห็ดเทศ	62	ผักเบี้ยใหญ่	164
ข่อย	186	ชุมเห็ดเล็ก	64	ผักปอด	180
ข่อยจีน	86			ผักปราบ	70
ขันทองพญาบาท	188	ดองดึง	90	ผักปราบนา	72
ขางอำไพ	158			ผักเบ็ดน้ำ	26
ข้าวสารดอกเล็ก	168	ด้อยดึง	170	ผักแว่น	144
ขี้กาแดง	92	ด้อยดึงนา	100	ผักเสี้ยนผี	66
ขี้ครอก	204	ตะขบฝรั่ง	134		
ขี้คูน	98	แดงหนู	132		
ไข่มด	106				

พลับพลา	128	สะอึก	108
พินิจ	20	เส็งเล็ก	122
พินิจเขียว	182	เสลดพังพอน	38
พุงแก	54	โสณกินดอก	176
พุทรา	210	โสเมเกาหลี	192
พักข้าว	130	หญ้าเกล็ดปลา	152
มะกัลดำตาหนู	16	หญ้าค้อนกลอง	178
มะกา	44	หญ้ารักษา	118
มะนาวผี	34	หญ้าลิงงู	96
มะพลับใหญ่	84	หนวดปลาชุก	114
มะขม	154	หนามกระสุน	200
แมงลัดดา	102	หนามพรม	58
โมกเครือ	22	หนามพุดดอ	36
โมกบ้าน	206	หมาว้อ	112
โมกมัน	208	หมากดิบน้ำค้าง	94
ย่านาง	194	หวายลิง	88
รามใหญ่	32	หอมแขก	136
รัก	50	หึ่งห้อย	80
		เหงือกปลาหมอ	18
		อังกาบหนู	40

พืชสมุนไพรในประเทศไทย ตอนที่ 1

จัดพิมพ์โดย กองทุนสวัสดิการ กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข